

МАМАСИДДИҚОВ М.М.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал ҳуқуқи

**Амалий машғулот мавзулари, Масалалар тўплами, Тест саволлари,
якуний назорат саволлари**

Тошкент Давлат юридик институтининг ўқув-услугий кенгашининг
-сонли қарорига кўра нашрга тавсия этилган.

Масъул муҳаррир: Ўзбекистонда хизмат кўрсатган юрист,
юридик фанлари доктори, профессор
Ш.Ш.Шорахметов

Тақризчилар: Юридик фанлари доктори, профессор Икром
Бекинович Зокиров -ТДЮИ “Фуқаролик ҳуқуқи”
кафедрасининг мудири
Юридик фанлари номзоди, доцент
Э.Э.Эгамбердиев – Ўзбекистон Миллий
Университети “Ҳуқуқшунослик” факультети
декани муовини

Мамасиддиқов М.М. Ўзбекистон
Республикасининг Фуқаролик процессуал ҳуқуқи.
Ўқув-услугий қўлланма. Проф.
Ш.Ш.Шорахметов таҳрири остида. Тошкент, -
2005. – 190. б.

Мазкур ўқув-услугий қўлланмада “Фуқаролик процессуал ҳуқуқ”
ўқув курсига тегишли бўлган ва ўқув курсидаги барча мавзуларни ўзида
қамраб олган масалалар тўплами ва 500 дан ортиқ тест саволлари
берилган. Шунингдек, олий ўқув юрти талабалари учун “Фуқаролик
процессуал ҳуқуқ” ўқув курсига тегишли бўлган амалий машғулот
мавзулари, якуний назоратнинг тахминий саволлари ҳам мазкур ўқув-
услугий қўлланмада ўз ифодасини топган.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал ҳуқуқи
фанини ўрганиш бўйича ёзилган мазкур ўқув-услугий қўлланма
профессор-ўқитувчилар томонидан ўқитишнинг интерактив усулларида
кенг миқёсда фойдаланган ҳолда амалий машғулотларни қизиқарли ва
самарали ўтказишга ёрдам беради. Мазкур қўлланмада берилган тест
саволлари ҳамда масалалар тўпламини бажариш орқали ҳар қандай
талаба ўқув курси бўйича ўз билимларини синаб кўради ва шу орқали
ўқув курси бўйича олган билимларини янада мустақамлаш имкониятига
эга бўлади.

Мазкур ўқув-услугий қўлланма нафақат талабалар учун, балки
фуқаролик ишлари бўйича судларнинг судьялари, прокуратура
ходимлари, адвокатлар ва шунингдек кенг китобхонлар оммаси учун ҳам
мўлжалланган.

© **Мамасиддиқов М.М., Ҳабибуллаев Д.Ю.**

© **Тошкент Давлат юридик институти, 2005 й.**

1-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ ФАНИНИНГ ТУШУНЧАСИ, ПРЕДМЕТИ ВА ТИЗИМИ

(Умумий қисм)

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси қачон қабул қилинган?

- а) 1995 йил 21 декабр;
- б) 1996 йил 29 август;
- в) 1997 йил 30 август;
- г) 1997 йил 29 август.

2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси қачондан бошлаб амалга киритилган?

- а) 1997 йил 30 август;
- б) 1997 йил 1 январдан;
- в) 1998 йил 1 январдан;
- г) 1999 йил 1 январ.

3. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят процессуал, Хўжалик процессуал ва Фуқаролик процессуал кодексларига ўзгартиришлар киритиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги қонуни қачон қабул қилинган?

- а) 2000 йил 25 май;
- б) 1999 йил 30 май;
- в) 2000 йил 14 декабр;
- г) 2000 йил 30 август.

4. Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги «Судлар тўғрисида»ги қонуни қачон қабул қилинган?

- а) 1993 йил 2 сентябр;
- б) 1997 йил 30 август;
- в) 2000 йил 14 август;
- г) 2000 йил 14 декабр.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси судлар тизимини такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони қачон эълон қилинган?

- а) 2001 йил 29 сентябр; в) 2000 йил 29 сентябр;
- б) 2000 йил 14 август; г) 2001 йил 24 май.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси судлар тизимини такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармониغا асосан, суд тизимида амалга оширилган муҳим ўзгаришни аниқланг?

- а) суд ишларининг кўрилишида прокурор иштироки чекланди;
- б) биринчи инстанция судларида ишлар судьянинг якка ўзи томонидан кўрилиши белгиланган;
- в) судларда ундириладиган давлат божларининг миқдори оширилди;
- г) умумий юрисдикция судлари негизида фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича судлар ташкил қилинди.

7. ”Фуқаролик процесси” тушунчаси қайси жавобда тўғри берилган?

- а) фуқаролик процесси деб, қонун билан белгиланган тартибда фуқаролик ишларини кўришга айтилади;
- б) фуқаролик процесси деб, суд қарорларини ижро этиш билан боғлиқ фаолиятга айтилади;
- в) фуқаролик процесси деб, қонун билан белгиланган тартибда фуқаролик ишларини кўриш, ҳал қилиш ва суд қарорларини ижро этиш билан боғлиқ фаолиятга айтилади;
- г) фуқаролик процесси деб, фуқаролик процессуал кодексида кўрсатилган қонун қоидаларини суд жараёнида тадбиқ қилишга айтилади.

8. Фуқаролик процессуал ҳуқуқи тизими деганда нимани тушунасан?

- а) бошқа ҳуқуқ соҳалари билан ўзининг алоқадорлигини;
- б) бу ҳуқуқ доирасига оид бўлган ҳуқуқий нормаларни;
- в) бу ҳуқуқ соҳасига тегишли нормаларини маълум тартибдалигини;
- г) *а* ва *б* жавоблар тўғри.

9. Фуқаролик процессуал ҳуқуқи манбаларини қайси норматив актлар ташкил қилади?

- а) шу ҳуқуқ соҳасига оид бўлган норматив актлар;
- б) Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси;
- в) Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, фуқаролик суд ишларини юритишга оид бўлган қонунлар ва норматив актлар;
- г) Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва Олий суд Пленум қарорлари.

10. Фуқаролик процессуал ҳуқуқи бўйича суд ишларини юритишнинг турлари қайси жавобда тўғри берилган?

- а) даъволи ишлар, маъмурий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ишлар, айрим тоифадаги фуқаролик ишларини юритиш;
- б) даъволи ишлар, давлат органлари, бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш, алоҳида тартибда иш юритиш;
- в) даъволи ишлар, юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш тўғрисидаги ишлар, мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракатлари ва қарорлари устидан шикоят бўйича иш юритиш;
- г) низоли ишлар, давлат органлари, бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш, низосиз ишлар.

11. Фуқаролик суд ишларини юритишнинг асосий вазифаси кўрсатинг?

- а) фуқаролик ишларини тўғри, ўз вақтида кўриб чиқиш ва ҳал қилиш;
- б) конунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш;
- в) демократияни ва ижтимоий адолатни таъминлаш;
- г) барча жавоблар тўғри.

12. Қуйидагилардан қайси бири фуқаролик процессининг босқичи сифатида эътироф этилмайди?

- а) фуқаролик ишларини қўзғатиш;
- б) фуқаролик ишларини судда кўришга тайинлаш;
- в) ишни суд мажлисида кўриш ва ҳал қилиш;
- г) суднинг қарорларини ижро этиш.

13. Қуйидагиларнинг қайси бири фуқаролик процессуал ҳуқуқининг манбаси ҳисобланмайди?

- а) Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси;
- б) Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги қонуни;
- в) Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий ҳўжалик суди Пленумларининг қарорлари;
- г) Вазирликлар томонидан чиқарилган ҳуқуқий меъёрий ҳужжатлар.

14. Низоли муносабатни тартибга соладиган қонун бўлмаган тақдирда, суд шунга ўхшаш муносабатни тартибга соладиган қонунни татбиқ этади, борди-ю, бундай қонун ҳам бўлмаса, ...

- а) халқаро ҳуқуқ меъёрларига таянади;
- б) Республика қонун ҳужжатларининг умумий асослари ва маъносига таянади;
- в) Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг умумий асослари ва маъносига таянади;
- г) барча жавоблар тўғри.

15. Иш юритишни тўхтатиб туриш, аризани кўрмасдан қолдириш, иш юритишни тугатиш билан боғлиқ боблар ФПКнинг қайси бўлимида берилган?

- а) “Умумий қоидалар” деб номланувчи биринчи бўлимда;
- б) “Биринчи инстанция судида иш юритиш” деб номланган иккинчи бўлимда;
- в) “Суд қарорлари устидан шикоят бериш ва уларни қайта кўриш” деб номланган учинчи бўлимда;
- г) “Суд қарорларининг ижроси” деб номланган тўртинчи бўлимда.

16. Фуқаролик суд ишларини юритиш вазифалари қайси жавобда нотўғри берилган?

- а) қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга кўмаклашиш;
- б) демократия, ижтимоий адолат, фуқаролар ўртасида тинчлик ва миллий тотувликни таъминлашга кўмаклашиш;
- в) фуқаролик ишларини тўғри, ўз вақтида кўриб чиқиш ва ҳал этиш;
- г) суд чиқарган ҳал қилув қарорларининг ижросини қийинлаштириши ва бажариб бўлмаслигининг олдини олиш.

17. Фуқаролик процессуал ҳуқуқи-бу...

- а) суд тизимининг фаолиятини тартибга солувчи ҳуқуқ соҳаси;
- б) фуқаролик ишини кўриш ва ҳал қилиш бўйича процесс иштирокчиларининг фаолияти;
- в) фуқаролик ишларини кўриш ва ҳал қилиш борасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга соладиган ва суд қарорларининг ижро этилишини тартибини белгилайдиган ҳуқуқий нормаларнинг мажмуи;
- г) суд қарорларининг ижро этилиш тартибини белгилайдиган ҳуқуқ меъёрларининг тизими.

18. Фуқаролик процессуал ҳуқуқининг манбаи бўлиб, ...

- а) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қарорлари;
- б) Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси;
- в) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг буйруқлари;
- г) суд ҳал қилув қарорлари.

2-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИНИНГ ТАМОЙИЛЛАРИ

1-масала

Хайитметова уйдан кўчириш ҳақида Есеновга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони рад қилган.

Апелляция инстанцияси суди 2002 йил 19 апрелдаги ўз ажрими билан ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати 2002 йил 22 июндаги қарори билан мазкур фуқаролик ишини 2000 йил 23 августда вилоят суди раёсатида кўришда қатнашиб раислик этган судья, шу ишни 2002 йил 19 апрелда апелляция тартибида кўрилишида ҳам қатнашганлигини кўрсатиб, апелляция инстанцияси суди ажримини бекор қилиб, ишни янгидан апелляция инстанциясида кўриш учун юборган.

Савол: Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг 2002 йил 22 июндаги қарори қонунийми?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Фуқаролик процессуал ҳуқуқининг асосий тамойиллари деганда нимани тушунасиз?

- а) қонун нормаларида ифодаланмаган ғоявий асослар тушунилади;
- б) қонун ва норматив актларда белгилаб қўйилган қоидалар тушунилади;
- в) фуқаролик процессуал ҳуқуқига оид бўлган нормаларда ифодаланган раҳбарий қоидалар тушунилади;
- г) Конституцияда мустаҳкамлаб қўйилган қоидалар тушунилади.

2. Миллий тил тамойилининг моҳияти нимадан иборат?

- а) фуқаролик ишларини маҳаллий тил асосида судьялар томонидан кўрилиши;
- б) фуқаролик ишларини ўзбек тилида ва аҳолисини кўпчилигини ташкил қилган тилда кўрилишидан;
- в) ишларни бошқа тилда кўрилишидан;
- г) ўзбек тилига “Давлат тили” мақоми берилиши.

3. Коллегиаллик тамойили деганда нимани тушунасиз?

- а) ишларни судья ва иккита халқ маслаҳатчилари томонидан кўрилиши тушунилади;
- б) ишларни яқка судьянинг ўзи томонидан кўрилиши тушунилади;

в) ишларни 3 та судьядан иборат составда кўрилиши тушунилади;
 г) ишларни биринчи инстанция судларида якка судья томонидан, юқори инстанцияларда эса бир неча судьялар таркибида кўрилиши тушунилади.

4. Суд тузилиши ҳамда суд ишларини юритишга оид умумий тамойилларга қуйидаги қайси тамойиллар мансуб эмас?

- а) судда иш кўришнинг ошкоралиги;
- б) тортишувчилик тамойили;
- в) суд ишларининг миллий тилда юритилиши;
- г) фуқароларнинг қонун ва суд олдида тенглиги.

5. Қуйидаги тамойиллардан қайси бири суд тузилиши ва суд ишларини юритишга оид умумий тамойилга мансуб?

- а) қонунийлик;
- б) одил судловни сайланган (тайинланган) судьялар томонидан амалга оширилиши;
- в) суд ҳимоясидан фойдаланиш имкониятининг таъминланиши;
- г) ишда иштирок этувчи шахсларнинг тенг ҳуқуқлилиги.

6. Қуйидаги қайси тамойил фақат суд ишларини юритишга хос эмас?

- а) ишларнинг амалдаги қонунлар асосида ҳал қилиниши;
- б) ишнинг оғзаки кўрилиши;
- в) суда иш кўришнинг ошкоралиги;
- г) иш кўришнинг бевоситалиги.

7. Қуйидаги тамойиллардан қайси бири фақат суд ишларини юритишга хос тамойилларга мансуб?

- а) судда иш кўришнинг ошкоралиги;
- б) суд ишларининг миллий тилда юритилиши;
- в) судьяларнинг мустақиллиги ва уларнинг фақат қонунга бўйсунниши;
- г) тортишувчилик тамойили.

8. Фуқаролик ишини апелляция ва кассация тартибида кўриш фуқаролик ишлари бўйича вилоятлар ва Тошкент шаҳар судларида...

- а) уч нафар судьядан иборат таркибда амалга оширилади;
- б) тўрт нафар судьядан иборат таркибда амалга оширилади;
- в) беш нафар судьядан иборат таркибда амалга оширилади;

г) аъзоларнинг кўпчилиги ҳозир бўлган тақдирда амалга оширилади.

9. Ишни кўриш жараёнида судья алмаштирилган тақдирда...

- а) иш бошқа судга ўтказилади;
- б) ишни кўриб чиқиш шу боскичдан давом эттирилади;
- в) иш бошидан қайта кўрилиши керак;
- г) тўғри жавоб йўқ.

10. Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Олий хўжалик суди судьяси этиб сайланишнинг муҳим талабларидан бирини аниқланг?

- а) ҳуқуқ ихтиссоси бўйича камида уч йиллик меҳнат стажига эга бўлиш;
- б) ҳуқуқ ихтиссоси бўйича камида беш йиллик меҳнат стажига эга бўлиш;
- в) ҳуқуқ ихтиссоси бўйича камида олти йиллик меҳнат стажига эга бўлиш;
- г) ҳуқуқ ихтиссоси бўйича камида етти йиллик меҳнат стажига эга бўлиш.

11. «Суд жазоловчи органдан оддий одамларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилувчи органга айланиб, ҳақиқатан ҳам мустақил бўлиб қолиши лозим»лиги тўғрисидаги фикр Президент И.А.Каримовнинг қуйидаги қайси асарида берилган?

- а) «Ўзбекистон XXI аср интилоқида»;
- б) «Адолат-қонун устуворлигида»;
- в) «Ҳозирги боскичда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари»;
- г) «Ўзбекистоннинг ўз истиклол ва тараққиёт йўли».

12. Қуйидаги қайси ҳолларда иш суднинг ёпиқ мажлисида кўрилиши талаб этилмайди?

- а) агар суд мажлисида оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этаётган бўлса;
- б) давлат ёки тижорат сирларини сақлашни таъминлаш талаб этилганда;
- в) ишда иштирок этувчи шахсларнинг ҳаётига таааллуқли маълумотлар ошкор бўлишига йўл қўймаслик мақсадида;
- г) фарзандликка олиш сири ва ёзишмалар сири сақланишини таъминлаш мақсадида.

3-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАР ВА УЛАРНИНГ СУБЪЕКТЛАРИ

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Фуқаролик процессуал ҳуқуқий муносабатлар-бу...

- а) фуқаролик ишларининг судда кўрилиши ва ҳал қилинишида қонунда белгиланган ҳолларда суд ва бошқа органлар қарорларининг ижро қилинишида иштирок этувчилар ўртасида бўладиган ижтимоий муносабатлардан иборат;
- б) фуқаролик суд ишларини юритишнинг қонун билан тартибга солиниши;
- в) фуқаролик суд ишларини юритишнинг қонун билан тартибга солинадиган шакли;
- г) тарафлар ўртасидаги ижтимоий муносабатларни қонун билан тартибга солиниши.

2. Фуқаролик процессида асосий ҳуқуқий муносабатлар кимлар ўртасида юз беради?

- а) суд ва учинчи шахслар ўртасида;
- б) суд билан даъволи ишлар бўйича тарафлар, давлат органлари, бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоят ва аризалар бўйича иш юритиш юзасидан шикоятчилар, алоҳида тартибда кўриладиган ишлар бўйича аризалар билан;
- в) суд ва иш юзасидан фикр берувчи прокурор ўртасида;
- г) даъвогар ва жавобгар ўртасида.

3. Ишда иштирок этувчи шахслар таркибига кирувчи шахсларни кўрсатинг?

- а) гувоҳлар;
- б) суд қарорларини мажбурий ижро қилиш жараёнидаги мулкни сақловчи шахслар;
- в) ҳимоячи;
- г) қонуний вакиллар.

4. Ишда иштирок этувчи шахсларнинг ҳуқуқлари сифатида қуйидагилардан қайси бири эътироф этилади?

- а) суд чақирувига кўра етиб келиш;
- б) суд томонидан талаб қилинган ҳужжатларни тақдим қилиш;
- в) процессуал ҳуқуқлардан инсофли равишда фойдаланиш;
- г) ишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг важларига қарши эътирозлар билдириш.

5. Ишда иштирок этувчи шахсларнинг мажбуриятларини кўрсатинг?

- а) четлатиш тўғрисида арз билдириш;
- б) процессуал ҳуқуқлардан инсофли равишда фойдаланиш;
- в) суд ҳал қилув қарорлари устидан шикоят билдириш;
- г) иш материаллари билан танишиш

6. Одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар қайси жавобда белгиланган?

- а) прокурор;
- б) таржимон;
- в) учинчи шахслар;
- г) вакиллар.

7. Умумий қоидага кўра, фуқаролик процессуал ҳуқуқ лаёқати қачондан бошлаб вужудга келади?

- а) моддий ҳуқуқ бўйича ҳуқуқ лаёқати вужудга келиши билан;
- б) 14 ёшдан;
- в) 16 ёшдан;
- г) 18 ёшдан.

8. Фуқаролик процессининг мажбурий субъект ким?

- а) тарафлар;
- б) суд;
- в) ишда иштирок этувчи шахслар;
- г) прокурор.

9. Ишда иштирок этувчи шахсларнинг таркиби қайси жавобда тўғри берилган?

- а) тарафлар, учинчи шахслар, уларнинг вакиллари, прокурор ва давлат бошқаруви органлари;
- б) тарафлар, учинчи шахслар, уларнинг вакиллари, ишнинг якунидан манфаатдор бўлган шахс, гувоҳ ва экспертлар;
- в) тарафлар, учинчи шахслар, прокурор, таржимон, мутахассис ва холислар;
- г) тарафлар, учинчи шахслар, уларнинг вакиллари, прокурор, давлат бошқаруви органлари, гувоҳлари, эксперт, таржимон, мутахассис ва холислар.

4-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ТАРАФЛАР

РЕЖА

1. Фуқаролик процессида тарафлар тушунчаси. Тарафларнинг процессуал ҳуқуқ ва бурчлари.
2. Фуқаролик процессида биргаликда иштирок этиш. Иштирокчиликнинг мақсади, асослари ва иштирокчиликнинг турлари. Иштирокчиларнинг процессдаги ҳуқуқ ва бурчлари.
3. Ишга дахлдор ва ишга дахлдор бўлмаган тарафлар тушунчаси. Ишга дахлдор бўлмаган тарафларни алмаштириш тартиби ва оқибати. Дахлдор бўлмаган тарафни алмаштиришдан келиб чиқадиган оқибатлар.
4. Процессуал ҳуқуқий ворислик, (процессуал ҳуқуқни қабул қилиш тушунчаси ва асослари). Ҳуқуқий ворислик қилувчининг процессга кириш тартиби ва унинг ҳуқуқий ҳолати.

1-масала

Мирзамуротов ҳада шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида Мирзаевга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суднинг ажрими билан тарафларнинг келишув битими тасдиқланиб, иш юритиш ФПКнинг 100-моддасига асосан тугатилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати иш юзасидан чиқарилган суднинг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан биринчи инстанция судида кўриш учун юборган.

Тарафлар ўртасида тузилган келишув битими шартига биноан, жавобгар Мирзаев ўзига тегишли бўлган Искандаров кўчаси, 179-уйни даъвогар Мирзамуротовга 2 йил муддатга вақтинча яшаш учун бериши, Мирзамуротов эса бунинг эвазига даъводан воз кечиши кўрсатилган.

Иш ҳужжатларига қараганда, Искандаров кўчаси 179-уй жавобгар Мирзаевнинг опаси Каримова номига расмийлаштирилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан йўл қўйилган хатоликни аниқланг?

2) Мазкур масаладаги фуқаролик ишида иштирок этувчи шахсларнинг процессуал ҳолатини аниқланг ва низоли иш қандай ҳал этилиши лозим?

2-масала

М. Жиззах вилояти Халқ банки бошқармасига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий прогул вақти учун иш ҳақи ундириб бериш ҳақида судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд *М.* нинг даъвосини қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан суднинг ҳал қилув қарори бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун юборилган.

Вилоят суди раёсатининг қарори билан апелляция инстанцияси ажрими бекор қилиниб, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 15 февралда вилоят суди раёсати қарорини бекор қилиб, апелляция инстанцияси судининг ажримини ўз кучида қолдирди.

Аниқланишича, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 12 декабрда 474-сонли қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Давлат-тижорат Халқ банки уставининг 29-бандида банкнинг ҳудудий бошқармалари ва бўлинмалари раҳбарлари Республика Давлат-тижорат Халқ банки бошқаруви томонидан тайинланиши кўрсатилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди ва вилоят суди раёсати томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Мазкур низоли иш қандай ҳал этилиши лозим?

3-масала

С. судга даъво билан мурожаат қилиб, *К., Д.* ва *М.* лар нотариал тасдиқланган олди-сотди шартномасига асосан, ўзига тегишли бўлган уйини бўшатмаётганликларини кўрсатиб, уларни оила аъзолари билан уйдан кўчиришни сўраган.

К., Л. ва *М.* лар даъвони тан олмасдан, судга қарши даъво билан мурожаат этиб, уйнинг олди-сотди шартномасини расмийлаштириш тартиби бузилганлигини, сотувчининг вакили *Г.* келишилган пул суммасини олиш шартларига риоя қилмаганлиги оқибатида ҳуқуқлари бузилганлигини кўрсатиб, низоли уйнинг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраганлар.

Суд *С.* нинг даъво талабини қаноатлантириб, *К., Л.* ва *М.* ларни оила аъзолари билан низоли уйдан бошқа турар-жой бермасдан кўчириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарган. *К., Л., М.* ларнинг қарши даъво талабларини рад қилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан суднинг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билаи иш бўйича чиқарилган суд қарорлари бекор қилиниб, *С.* нинг даъво талаби рад қилинган. Қарши даъво талаблари қаноатлантирилиб, *К.* ва *С.* ўртасида тузилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш

тўғрисида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Олий суд Раёсати 2002 йил 30 апрелда назорат инстанцияси суди ажримнинг янги ҳал қилув қарори қабул қилишга оид қисмини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборди.

Олий суд Раёсати ўз қарорини қарши даъво аризаси бўйича олди-сотди шартномасини тасдиқлаган нотариус **А.** ни жавобгар сифатида ишга жалб қилмаганлиги билан асослайди. Шунингдек, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги қарши даъво бўйича **М.** мулкдор бўлмаган шахс эканлиги аниқланган.

Савол:

- 1) Олий суд Раёсатининг қарори асослими?
- 2) Масала қандай ҳал этилиши лозим?

4-масала

С. мерос мулкка нисбатан ворислик ҳуқуқини белгилаш, **А.**ни уйдан кўчириш ҳақида судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони қаноатлантирган ва **С.** га нисбатан мерос мулкка нисбатан ворислик ҳуқуқини белгилаш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган.

Вилоят судининг ажрими билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 5 июлда суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Аниқланишича, мерос қолдирувчининг **С.** дан ташқари уч нафар фарзандлари бўлиб, улар Фуқаролик кодексининг 1135-моддасига кўра, қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислар ҳисобланганлар.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция суди ва вилоят суди томонидан қандай камчиликка йўл қўйилган?
- 2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2000 йил 22 декабрдаги "Мерос ҳуқуқига оид қонунларни қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида"ги қарорида мазкур масала юзасидан қандай тушунтиришлар берилади.

5-масала

Г.Содиқова судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, 1989 йилда **В.Содиқов** билан никоҳ тузиб бирга яшаб келганликларини, никоҳ давомида **А.Қодирий** кўчасидаги 4-уйни биргаликда қуришганлигини, 1999 йилда никоҳдан ажрашиб ҳозирда икки нафар фарзандлари билан ота-онасининг уйида яшаётганлигини кўрсатиб, мазкур уйни эр-

хотиннинг умумий мулки деб топиб, ўзига тегишли улушни ажратиб беришни сўраган.

Суд ажрими билан низоли уй-жой даъвогарнинг қайнотаси Н. Содиқов номида бўлганлиги ва даъво аризада жавобгар сифатида В. Содиқов кўрсатилганлигини асос қилиб аризани кўрмасдан қолдирган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати қуйидаги асосларга кўра, суд ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборган.

Савол:

1) Фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судининг ажрими тўғрими?

2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

6-масала

Арифбаева никоҳ давомида орттирган умумий мулкни бўлиш ҳақида Долиевга нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

Ишни судда кўриш жараёнида тарафлар умумий мулк ҳисобланган уй-жойни ўғиллари Маъруф номига қолдириш ҳақида келишув битими тuzганлар.

Суд тарафларнинг келишув битимини тасдиқлаш ҳақида ажрим чиқариб иш юритишни тугатган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати биринчи инстанция судининг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборган.

Аниқланишича, тарафлар келишув битимининг шартларига келишмаганликларига эътибор қилмасдан, уларга тегишли процессуал ҳаракатлар қилишнинг оқибатларини тушунтирмасдан, келишув битимини тасдиқлаган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ҳаракатлари тўғрими?

2) Тарафлар томонидан келишув битимининг трузилиши қандай оқибатларга олиб келади?

7-масала

Собиров етказилган моддий ва маънавий зарарни ундириш ҳақида Каримовга нисбатан даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ажрими билан жавобгар арз қилинган талабларни тан олганлиги сабабли иш юритиш тугатилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати суд ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборган.

Аниқланишича, Собиров Эрон давлатидан Каримовга тегишли

бўлган пластмассадан ясалган стол ва стулларни олиб келган. Каримов ушбу товарларни олиб келиш учун сарфланган харажатларни Собировга тўлашдан бош тортганлиги сабабли тарафлар ўртасида низо келиб чиққан.

Ишни судда кўриш жараёнида жавобгар Каримов арз қилинган талабларни тан олиб, даъвогар сарфлаган харажатларни тўлиқ тўлашга розилиги баён қилинган аризани тақдим қилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ажрим асослими?

2) Суд мазкур ишни қандай ҳал этиши лозим эди?

8-масала

Бобохонова уйга эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилиб, 1990 йилда эри Тоҳиров билан биргаликда низоли уйни сотиб олишиб, ўзининг номига расмийлаштирганликларини, аммо эри билан бир уйда яшаш имконияти йўқлиги учун унга пуллик компенсация тўлашга рози эканлигини кўрсатган.

Суд ҳал қилув қарори билан низоли уй тарафларнинг тенг улушидаги умумий мулки деб белгиланган. Уйга Тоҳировнинг эгалик ҳуқуқи белгиланиб, унинг қиймати 4.897.000 сўм қилиб белгиланган ҳамда унинг тенг қисми, яъни 2.448.500 сўми Бобохоновага ундириб берилган.

Иш ҳужжатларига қараганда, даъвогарнинг талаби уй-жойга эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳамда жавобгарга пуллик компенсация тўлаш ҳақида бўлсада, биринчи инстанция суди даъвогарга пуллик компенсация тўлаш ҳақидаги тўхтамга келган. Бунда суд ўз хулосаларини Бобохонованинг бошқа уй сотиб олмақчи эканлиги тўғрисидаги судда берган тушунтиришини асос қилиб кўрсатган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати суд ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборар экан, ўз қарорини ишда даъвогарнинг даъво предметини ўзгартириш ҳақидаги аризаси мавжуд эмаслиги ҳамда суд мажлиси баённомасида даъвогарнинг уйга эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳақидаги талабини, уй-жойдаги улушини пул шаклида жавобгардан ундириш ҳақидаги талабга ўзгартирганлиги ҳақидаги ёзувлар киритилмаганлиги билан асослайди.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ҳаракатлари тўғрими?

2) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг қарори асослими?

9-масала

Болиев иш ҳақини ундириш тўғрисида “Учкун” ОХЖга нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

Биринчи инстанция суди 15 ёшда бўлган Болиевнинг вояга етмаганлигини асос қилиб аризани кўрмасдан қолдириш ҳақида ажрим чиқарган.

- Савол:** 1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?
2) Фуқаролик процессуал муомала лаёқати ҳақида гапириб беринг?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Даъвогарга берилган қуйидаги таърифлардан қайси бири тўғри?

- а) даъвогар-фуқаролик ишини кўзғатган шахс;
- б) даъвогар-ҳуқуқ ва қонуний манфаатлари кўзланиб иш кўзғатилган шахс;
- в) даъвогар-ўзининг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат этган ёинки манфаатини кўзлаб иш кўзғатилган шахс;
- г) даъвогар-ўзининг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат этган шахс.

2. Фуқаролик ишларини судларда кўриб ҳал қилинишида тарафлар сифатида кимлар иштирок этади?

- а) айбланувчи ва жабрланувчи;
- б) эксперт ва мутахассис;
- в) даъвогар ва жавобгар;
- г) вакил ва прокурор.

3. Фақат даъвогар иккинчи чақирув буйича ҳам узрсиз сабабларга кўра суд мажлисига келмаса, қандай оқибатлар вужудга келади?

- а) суд ишни кўришни кейинга қолдиради;
- б) суд жавобгарнинг розилиги билан аризани кўрмасдан қолдиради;
- в) иш кўришни тугатиш тўғрисида ажрим чиқаради;
- г) иш кўришни тўхтатиш тўғрисида ажрим чиқаради.

4. Қайси туркумдаги ишларда жавобгар суд мажлисига узрсиз сабабларга кўра келмаса, у мажбурий тартибда келтирилади ва

унга энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда жарима солинади?

- а) никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- б) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- в) ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- г) майиб бўлганлик ёки моғлиққа бошқача тарзда шикаст етиши натижасида кўрилган зарарни қоплаш учун тўловлар ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича.

5. Суд процессига иккинчи жавобгар жалб қилинганидан кейин...

- а) ишни кўриб чиқиш шу босқичдан давом эттирилади;
- б) иш кўриш янгидан бошланади;
- в) иш кўриш бошқа кунга қолдирилади;
- г) талабларни алоҳида иш юритиш учун ажратади.

6. Қуйидаги қайси иш бўйича процессуал ҳуқуқий ворисликка йўл қўйилмайди?

- а) уй-жойга доир низоли ишлар бўйича;
- б) меросга доир ишлар бўйича;
- в) етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- г) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича.

7. Тегишсиз даъвогар қайси ҳолларда низо предмети юзасидан мустақил талаблар билан арз қилувчи учинчи шахс сифатида ишга кириша олади?

- а) даъво асосини ўзгартирса;
- б) даъво предмети ўзгартирса;
- в) даъво талабларининг миқдорини оширса;
- г) қарши даъво кўзғатса.

8. Жавобгар ўз номига юборилган суднинг чақирув қозозини қабул қилишдан бош тортса ва иш юритишини қасддан чўзаётган бўлса, суд...

- а) даъвогарнинг розилиги билан ишни сиртдан кўради;
- б) иш кўришни кейинга қолдиради;
- в) ишни кўришга ҳақли;
- г) иш юритишни тўхтатади.

9. Процессуал ҳуқуқий ворисликка йўл қўйиш асослари қайси жавобда нотўғри берилган?

- а) фуқаронинг ўлими, юридик шахснинг қайта ташкил этилиши;

- б) бошқа шахс фойдасига талабдан воз кечиш;
- в) қарзнинг бошқа шахсга ўтказилиши;
- г) фуқаро муомала лаёқатини йўқотса.

10. *Процессда шерик иштирокчиликнинг қандай турлари бор?*

- а) актив, пассив, мажбурий иштирокчилар;
- б) мажбурий ва номажбурий шерик иштирокчилик;
- в) актив, пассив, аралаш шерик иштирокчилик;
- г) мажбурий, номажбурий ва аралаш шерик иштирокчилик.

11. *Фуқаролик процесси иштирокчиларининг турларини кўрсатинг?*

- а) ишда иштирок этувчи шахслар, одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар;
- б) ишни кўриш ваколатига эга бўлган шахслар, ишнинг оқибатидан бевосита манфаатдор бўлган шахслар, ишда иштирок этувчи шахсларга яқиндан ёрдам берувчи шахслар;
- в) тарафлар, учинчи шахслар, прокурор, давлат бошқаруви органлари;
- г) суд, прокурор, адвокат ва тарафлар.

12. *Агар ишда жавобгар бўлган фуқаро вафот этиб, низоли ҳуқуқий муносабат ҳуқуқий ворисликка йўл қўймаса, суд қандай ажрим чиқаради?*

- а) даъво талабини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида;
- б) иш юритишни кейинга қолдириш тўғрисида;
- в) иш юритишни тўхтатиб туриш тўғрисида;
- г) иш юритишни тугатиш тўғрисида.

13. *Никоҳда бўлмаган вояга етмаган она томонидан оталикни белгилаш ҳақида даъво аризаси билан мурожаат қилинган тақдирда, суд ...*

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) аризани кўрмасдан қолдиради;
- г) аризани қабул қилади.

14. *Ариза муомала лаёқатига эга бўлмаган шахс томонидан берилганлиги суд процессида аниқланиб қолинган тақдирда ...*

- а) ариза кўрмасдан қолдирилади;
- б) иш юритиш тўхтатилади;
- в) иш юритиш тугатилади;

г) иш кўриш кейинга қолдирилади.

15. Фақат даъвогар фойдаланиши мумкин бўлган процессуал ҳуқуқни кўрсатинг?

- а) даъво предметини ўзгартириш;
- б) иш материаллари билан танишиш;
- в) кўчирмалар олиш;
- г) четлатиш ҳақида арз билдириш.

16. Фақат жавобгар фойдаланиши мумкин бўлган процессуал ҳуқуқни кўрсатинг?

- а) четлатиш ҳақида арз билдириш;
- б) суд ҳал қилув қарорлари устидан шикоят билдириш;
- в) даъвони тан олиш;
- г) судга далиллар тақдим этиш.

5-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА УЧИНЧИ ШАХСЛАРНИНГ ИШТИРОКИ

РЕЖА:

1. Фуқаролик процессида учинчи шахслар тушунчаси ва уларнинг турлари.
2. Мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахслар. Уларнинг ишга киришиш асослари ва тартиби. Мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахсларнинг процессдаги ҳуқуқ ва бурчлари. Мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахсларни шерик даъвогарлардан фарқи.
3. Мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахслар. Уларни ишга жалб қилиш (киришиш) асослари ва процессуал тартиби. Мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахсларнинг процессуал ҳуқуқ ва бурчлари. Мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахсларнинг шерик иштирокчилик (шерик даъвогар, шерик жавобгарлардан фарқи.
4. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича учинчи шахсларнинг судда иштирок этиш хусусиятлари.

1-масала

Зулунова жавобгарлар Қорасув шаҳар давлат нотариал идораси ва Мадрахимовларга нисбатан олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони рад қилган.

Вилоят судининг раёсати Зулуновани ишга дахлдор бўлмаган даъвогар деб топиб, ҳал қилув қарорини бекор қилиб, иш юритишни тугатган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан вилоят суди раёсатининг қарори бекор қилиниб, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори кучда қолдирилди.

Аниқланишича, низоли шартнома тузилиши оқибатида ҳуқуқи бузилган Холматов иш бўйича мустақил даъво билан мурожаат қилмаган, дахлдор даъвогар сифатида ишга жалб қилинганда ишга киришмаган, ишга дахлдор бўлмаган Зулунова эса даъвосидан воз кечмаган.

Савол:

- 1) Вилоят суди раёсати томонидан йўл қўйилган хатоликлар нимада?
- 2) Ишга дахлдор бўлмаган Зулунованинг ўз даъвосидан воз кечмаганлиги қандай оқибатларга олиб келади?

2-масала

Расулов Марказий Руда бошқармасининг № 3-автокорхонасида ҳайдовчи лавозимида ишлаб келган. 2001 йил 23 августда Расулов билан тузилган меҳнат шартномаси Меҳнат Кодексининг 100-моддаси 2-қисми 4-банди билан, яъни прогул учун бекор қилинган. Судининг 18.09.2001 йилги ҳал қилув қарорига кўра, Расулов билан тузилган меҳнат шартномаси меҳнат қонунчилигини кўпол равишда бузилганлиги натижасида бекор қилинганлиги боис, у ишга тикланган. Суд ўз ҳал қилув қарорининг асослантириш қисмида Марказий Руда бошқармаси вакилига меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисидаги буйруққа имзо чеккан мансабдор шахсга регресс даъво тақдим қилиш ҳуқуқи тушунтирилган.

Савол:

- 1) Суд қандай камчиликларга йўл қўйган?
- 2) Ишга тиклаш тўғрисидаги низоли ишларда учинчи шахсларнинг иштирок этиш хусусиятларини кўрсатинг?

3-масала

А. “Компрессор” заводига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақини ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Ишни судда кўришга тайёрлаш босқичида суд **А.** билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳақида фармойиш берган завод директори **М.** ни жавобгар томонида туриб иштирок этиш учун учинчи шахс сифатида суд процессига жалб қилган.

Ишга оид материаллар шундан далолат берадики, **А.** иш вақтидан ташқари директорнинг автомашинасини таъмирлашдан воз кечганлиги учун ишдан бўшатишган. Шунингдек, **А.** ни ишдан бўшатишда касаба уюшма кўмитасининг розилиги олинмаганлиги аниқланган.

Суд **А.** нинг даъвосини қаноатлантириш ва унга иш ҳақи тўлаш муносабати билан заводга етказилган зарарни регресс тартибида завод директори **М.** дан ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилинган.

Жавобгарнинг вакили ҳал қилув қарорига нисбатан апелляция шикоятни келтириб, ҳал қилув қарорини бекор қилишни сўраган. Шикоятда кўрсатилган важлардан бири шундан иборатки, завод директори иш берувчининг вакили ҳисобланиб, у ишда учинчи шахс сифатида иштирок этиши мумкин эмас. Қолаверса, на даъвогар, на жавобгар завод директорининг учинчи шахс сифатида иштирок этишини талаб қилмаганлигини, шунингдек завод директорига нисбатан етказилган зарарни ундириш тўғрисида завод даъво талаби билан мурожаат қилмаганлигини, суд эса ишни фақат тарафларнинг талаблари

доирасида кўриб, ҳал қилув қарори чиқариши кераклигини кўрсатиб ўтади.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Жавобгарнинг апелляция шикоятдаги вазлари асослими?
- 3) Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича учинчи шахслар иштирокини қандай хусусиятлари мавжуд?

4-масала

Судда фуқаро **А.** етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги даъво талаби билан фуқаро **В.**га нисбатан даъво қўзғатди. Иш кўриш жараёнида суд томонидан жалб этилган учинчи шахс маълум сабабларга кўра ишда иштирок эта олмаслигини, унинг ўрнига вакили иштирок этишини суддан илтимос қилиб мурожаат қилди. Шунда судья мустақил даъво билан арз қилмайдиган учинчи шахс суд процессида фақат ўзи қатнашини мумкинлигини маълум қилиб, унинг илтимосномасини қаноатлантиришни рад этди.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари асослими?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Учинчи шахслар қандай асосларга кўра турларга бўлинади?

- а) учинчи шахслар процессга кириб келишига қараб турларга бўлинади;
- б) иш юзасидан чиқариладиган қарор билан боғлиқ оқибатларга қараб турларга бўлинади;
- в) учинчи шахслар процессуал ҳуқуқлардан фойдаланиш даражасига қараб турларга бўлинади;
- г) тўғри жавоб б ва в.

2. Мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахслар кимлар томонидан ишга жалб қилинишлари мумкин?

- а) фақатгина суд ташаббуси билангина;
- б) тарафларнинг, прокурорнинг илтимоси бўйича ёки ўз ташаббуси билан;
- в) тарафларнинг, прокурорнинг илтимоси бўйича ёки суд ташаббуси билан;
- г) қонунларда кўрсатиб қўйилган ҳоллардагина жалб қилинади.

3. Мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахслар даъвогар билан келишув битими имзолаши мумкинми?

- а) барча ҳолларда мумкин;
- б) жавобгарнинг розилиги билан йўл қўйилади;
- в) келишув битими имзолаши мумкин эмас;
- г) қонунда кўрсатилган ҳолларда мумкин.

4. Низо предмети юзасидан мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахс ишга киришганидан сўнг...

- а) ариза кўрмасдан қолдирилади;
- б) иш кўриш янгидан бошланади;
- в) иш кўришучинчи шахс киришган босқичдан давом эттирилади;
- г) иш кўриш тўхтатилади.

5. Тегишсиз даъвогар қайси ҳолларда низо предмети юзасидан мустақил талаблар билан арз қилувчи учинчи шахс сифатида ишга кириша олади?

- а) даъво асосини ўзгартирса;
- б) даъво предметини ўзгартирса;
- в) даъво талабларининг миқдорини оширса;
- г) қарши даъво кўзғатса.

6. Низо предмети юзасидан мустақил талаблар билан арз қилувчи учинчи шахслар қайси муддатга қадар ишга киришишлари мумкин?

- а) суд мажлиси бошлангунига қадар;
- б) суд ҳал қилув қарорини чиқаргунига қадар;
- в) суд музокаралари тугагунига қадар;
- г) иш юзасидан прокурор фикри тинглангунига қадар.

7. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича суд процессига учинчи шахс сифатида жалб этилган мансабдор шахслардан ташкилотга етказилган зарар ўрнини қоплаш учун тўланадиган ҳақ миқдорини аниқланг?

- а) мансабдор шахснинг уч ойлик маошидан ортиб кетмаслиги лозим;
- б) ўртача ойлик иш ҳақининг уч бараваридан ортиб кетмаслиги лозим;
- в) мансабдор шахснинг олти ойлик маошидан ортиб кетмаслиги

ЛОЗИМ;

г) ташкилотга етказилган зарар тўлиқ қопланиши лозим.

8. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича суд процессига учинчи шахс сифатида жалб этилган мансабдор шахс суд залига узрсиз сабабларга кўра келмаса, суд ...

а) ишни сиртдан кўради;

б) мансабдор шахс мажбуран келтирилади ва унинг зиммасига энг кам ойлик иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда суд жаримаси солинади;

в) суд бу шахснинг иштирокисиз ҳам ишни кўриши мумкин;

г) аризани кўрмасдан қолдиради.

6-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИ

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва Ўзбекистон Республикасининг "Прокуратура тўғрисида"ги қонунига асосан фуқаролик процессида прокурорнинг вазифалари.
2. Прокурорнинг фуқаролик процессида иштирок этиш асослари ва шакллари. Прокурорнинг фуқаролик процессидаги ҳуқуқ ва бурчлари.
3. Прокурорнинг биринчи поғона (инстанция) судида иштироки ва унинг процессуал ҳолати.
4. Прокурорнинг апелляция ва кассация инстанция судида иштироки.
5. Қонуний кучга кирган суднинг ҳал қилув қарори, ажрими ва қарорларини назорат тартибида кўришда прокурорнинг иштироки. Ишларни янгидан очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш босқичида прокурорнинг иштироки.
6. Прокурорнинг ижро босқичидаги иштироки.

1-масала

Туман прокурори даъвогар *Р.* нинг манфаатлари юзасидан “Учкун” ишлаб чиқариш бирлашмасига нисбатан ишга тиклаш, мажбур бекор юрган вақт учун иш ҳақи ундириш тўғрисида судда даъво кўзғатган.

Суд мажлиси бўладиган вақт ва жой тўғрисида прокурор тегишлича хабардор қилинган бўлишига қарамай, суд мажлисига прокурор келмади.

Суд прокурорнинг ишда иштирок этиши лозимлигини кўрсатиб, иш кўришни кейинга қолдирди ва прокурор иш кўриш вақти ва жойи тўғрисида такрор хабардор қилинди. Суд мажлиси бўладиган куни эса прокурор иккинчи маротаба ҳам суд мажлисига келмагач, суд аризани кўрмасдан қолдириш тўғрисида ажрим қабул қилди.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?
- 2) Прокурор суд мажлисига иккинчи маротаба ҳам узрсиз сабабларга кўра келмаса, қандай оқибатлар юзага келади?

2-масала

Прокурор *А.* билан *В.* ни никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъво аризаси билан туманлараро судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, унда эр-хотинлик муносабатлари давомида фарзанд кўрмаганликларини,

уларнинг характерлари ўзаро бир-бирга тўғри келмаслигини, ўзаро келишолмаслигини асос қилиб кўрсатади.

Суд прокурорнинг даъво аризасини ФПКнинг 152-моддаси 7-бандига кўра, яъни манфаатдор шахс номидан аризани иш қўзғатиш ваколатига эга бўлмаган шахс берганлиги асосида аризани қабул қилишни рад этган. Шунингдек, суд ўз ажримида эр-хотинлик муносабатлари шахсий муносабатлардан иборат эканлигини ва бу тоифадаги ишлар юзасидан даъво аризалари фақат эр ёки хотин томонидан берилиши мумкинлигини кўрсатади.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?

2) Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъво аризалари билан прокурор қайси ҳолларда судга даъво аризалари билан мурожаат қилишга ҳақли бўлади ва бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Судлар томонидан никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишларни кўришда қонунларни қўллаш амалиёти тўғрисида” га 1998 йил 11 сентябрдаги қарорида қандай тушунтиришлар берилади?

3-масала

Туман прокурори Тошматованинг манфаатларини кўзлаб, Тошматовга нисбатан никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги даъво аризаси билан туманлараро судга мурожаат қилган.

Суд мажлисида прокурор ўз даъвосидан воз кечди ва суд иш юритишни тугатиш тўғрисида ажрим чиқарди.

Бундан ҳабар топган Тошматова эса иш юритишнинг тугатилишига қарши чиқиб, ишни мазмунан кўришни давом эттиришни талаб қилди.

Савол:

1) Прокурор ўз даъвосидан воз кечишга ҳақлими?

2) Прокурорнинг даъводан воз кечиши қандай оқибатларга олиб келади?

4-масала

Туман прокурори А.нинг манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида Тошкент трактор заводига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан туманлараро судга мурожаат қилди.

Ишни кўриш вақтида суд процессига даъво аризасини қўллаб-қувватлаш учун туман прокурори эмас, балки прокурор ёрдамчиси етиб келди.

Туманлараро суд иш кўришни кейинга қолдириш тўғрисида ажрим чиқарар экан, ўз ажримини Ўзбекистон Республикаси Бош

прокурорининг 1998 йил 12 ноябрдаги 16-сонли буйруғига кўра, ишга тиклаш тўғрисидаги низоли ишларни судда кўрилишида фақат туман прокурори ёки прокурор ўринбосари иштирок этиши лозимлиги тўғрисида кўрсатмалар берилганлиги ва туман прокурорининг ёрдамчиси мазкур ишнинг кўрилишида иштирок этишга ҳақли эмаслиги билан асослаган.

Савол:

- 1) Туманлараро суднинг ажрими асослими?
- 2) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 1998 йил 12 ноябрдаги 16-сонли буйруғига кўра, қайси тоифадаги ишларнинг судларда кўрилишида прокурор иштироки мажбурий?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Қуйидагилардан қайси бири прокурорни рад қилиш асослари сифатида тан олинмайди?

- а) ишнинг пировард натижасидан шахсан бевосита ёки билвосита манфаатдор бўлса;
- б) унинг холислигига шубҳа туғдирадиган бошқа ҳолатлар мавжуд бўлса;
- в) шу иш илгари кўрилганда прокурор сифатида қатнашган бўлса;
- г) ишда иштирок этувчи тарафларнинг ёки бошқа шахсларнинг қариндоши бўлса.

2. Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 1998 йил 12 ноябрдаги 16-сонли буйруғига кўра, қайси туркумдаги ишларнинг судда кўрилишида прокурор ёрдамчиси иштирок этиши мумкин эмас?

- а) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- б) болалар тарбияси билан боғлиқ бўлган ишлар бўйича;
- в) фуқарони муомала лаёқатини чеклаш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- г) ишга тиклаш тўғрисидаги меҳнат низолари бўйича.

3. Прокурор судда ўзи арз қилган талабларнинг асосини ёки предметини ўзгартириш ҳуқуқига эга бўладими?

- а) агар даъвогар рози бўлса;
- б) суднинг руҳсати билан;
- в) жавобгар эътироз билдирмаса;
- г) юқори турувчи прокурорнинг розилиги билан.

4. Прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни гайриқонуний деб топиш ҳақидаги аризаси суд томонидан қанча муддатда кўриб чиқилади?

- а) 10 кун;
- б) 15 кун;
- в) 20 кун;
- г) бир ой.

5. Прокурорнинг назорат протестини тўлдириш, ўзгартириш ёки қайтариб олишига йўл қўйилладими?

- а) ҳар қандай ҳолатда ҳам йўл қўйилмайди;
- б) протест кўриладиган суд мажлиси якунлангунига қадар йўл қўйилади;
- в) юқори турувчи прокурорнинг розилиги билан йўл қўйилади;
- г) протест кўриладиган суд мажлиси бошлангунига қадар йўл қўйилади.

6. Қуйидаги қайси ҳолларда прокурорнинг фикри талаб этилмайди?

- а) прокурор иштирок этатган ҳар қандай иш бўйича прокурор фикри талаб этилади;
- б) прокурорнинг бошқа шахслар ҳуқуқлари ва қонун билан кўрикланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида берган аризаси бўйича қўзғатилган ишларда;
- в) бошқа шахслар томонидан қўзғатилган фуқаролик ишларида;
- г) бошқа шахсларнинг ҳуқуқларни ҳимоя қилаётган давлат бошқарув органлари томонидан қўзғатилган ишлар бўйича.

7. Прокурорнинг фуқаролик ишида иштирок этиш шакллари кўрсатинг?

- а) даъво қўзғатиш йўли билан;
- б) суд ва прокурор ўзи лозим деб топганда;
- в) ўз аризаси билан ҳамда бошқа шахслар томонидан қўзғатилган ишни кўришда бошидан иштирок этиш;
- г) бошқа шахслар томонидан қўзғатилган ишларда бошидан иштирок этиш.

8. "Судларда фуқаролик ишлари кўрилишида прокурор ваколатинг таъсирчанлиги ва самарадорлигини ошириш ҳақида"ги Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг буйруғи қачон қабул қилинган ва нечанчи сонли?

- а) 1998 йил 12 ноябр 7-сонли;

- б) 1998 йил 12 ноябр 16-сонли;
- в) 1998 йил 31 март 6-сонли;
- г) 1998 йил 25 май 16-сонли.

9. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексда назарда тутилган қуйидаги ишларнинг қайсиларида прокурор иштироки мажбурий?

- а) фуқароларни ишга тиклаш;
- б) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш;
- в) фуқарони муомалага лаёқатсиз деб топиш;
- г) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар.

10. Никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишлар судда прокурор томонидан қўзғатилиши мумкинми?

- а) никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишлар шахсий муносабатлардан келиб чиқиши боис, мазкур туркумдаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши мумкин эмас;
- б) прокурор ҳар қандай ҳолларда никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволарни судда қўзғатиш ҳуқуқига эга бўлади;
- в) агар муомала лаёқатига эга бўлмаган эр ёки хотиннинг манфаатини ҳимоя қилиш талаб қилинса, никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши мумкин;
- г) агар тарафлар никоҳдан ажралишликка ўзаро розилик билдирган бўлсалар, никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши ҳам мумкин.

11. Апелляция протестлари кимлар томонидан келтирилади ва имзоланади?

- а) прокурор, унинг ўринбосари ва ишда иштирок этган ёрдамчиси томонидан;
- б) прокурор ва унинг ўринбосари томонидан;
- в) прокурор ва унинг ишда иштирок этган ёрдамчиси томонидан;
- г) фақат прокурор томонидан.

12. Апелляция протести билдирган прокурор қанча муддатгача протестни тўлдириши, ўзгартириши ёки қайтариб олишга ҳақли бўлади?

- а) протест қабул қилинган кундан эътиборан ўн кун муддат ичида;
- б) протестни кўриб чиқувчи суднинг суд мажлиси якунлангунига қадар йўл қўйилади;
- в) юқори турувчи прокурорнинг розилиги билан йўл қўйилади;
- г) протест кўриладиган.

13. Прокурор томонидан қандай масалалар юзасидан хусусий протест келтирилади?

- а) суд ажримлари юзасидан;
- б) суднинг қонуний кучга кирмаган ҳал қилув қарорлари юзасидан;
- в) суднинг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарорлари юзасидан;
- г) юқоридагиларнинг барчаси юзасидан прокурор хусусий протест келтириши мумкин.

7-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА БОШҚА ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛУВЧИ ДАВЛАТ БОШҚАРУВ ОРГАНЛАРИНИНГ ИШТИРОКИ

РЕЖА:

1. Бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда давлат бошқарув органлари, ташкилотлар ва айрим фуқароларнинг фуқаролик процессида иштирок этиш асослари ва мақсадлари.
2. Давлат бошқарув идораларнинг фуқаролик процессида иштирок этиш шакллари.
3. Фуқаролик процессида иштирок этувчи давлат бошқарув идораларининг турлари.
4. Иш юзасидан хулоса бериш мақсадида давлат бошқарув идораларининг фуқаролик процессидаги иштироки.
5. Давлат бошқарув идораларининг ишда иштирок этувчи бошқа шахслардан (прокурордан, учинчи шахслардан, экспертлардан, вакиллардан ва процесснинг бошқа иштирокчиларидан) процессуал ҳуқуқлардан фойдаланиш жиҳатидан фарқи.

1-масала

М. судга даъво билан мурожаат қилиб, *И.* билан тузилган никоҳдан ажратиш ва болаларни яшаш жойини белгилашни сўраган.

Суд тарафларни никоҳдан ажратиб, уларнинг 1990 йилда туғилган қизи *А.*ни отаси *И.* нинг тарбиясида, 1992 йилда туғилган ўғли *Б.* ни онаси *М.*нинг тарбиясида қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 19 июлда ҳал қилув қарорининг болалар тарбиясига оид қисмини бекор қилиб, ишнинг шу қисмини янгидан кўриш учун юборди. Биринчи инстанция суди мазкур ишни кўришда васийлик ва ҳомийлик органини ишда иштирок этиш учун жалб қилмаган ҳамда ундан низо моҳиятига оид хулоса талаб қилиб олмаганлигини асос қилган.

Савол:

1) Болалар тарбияси билан боғлиқ низоли ишларнинг судларда кўрилишида кимларнинг иштирок этиши талаб этилади?

2) Мазкур шахсларнинг ишга жалб қилинмаслиги қандай оқибатларга олиб келади?

2-масала

Туман ижтимоий таъминот бўлими ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги даъво аризаси билан жавобгарлар *А.* ва *К.* ларга нисбатан туманлараро судга даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Туманлараро суд ўзининг ажрими билан аризани ҳаракатсиз қолдириб, ўз ажримини даъво аризасига ишончнома ёки вакилнинг ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар илова қилинмаганлиги билан асослаган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими ?

2) Даъво аризалари қачон ҳаракатсиз қолдирилади?

3-масала

Қуйидаги ишлар бўйича қайси давлат органлари жалб қилиниши керак?

1) Миробод прокурорининг эр-хотин **А.** ва **П.** ларни ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги даъво аризаси юзасидан;

2) **В.** нинг отаси **Б.** ни муомалага лаёқатсиз деб топиш тўғрисидаги аризаси юзасидан;

3) турар жойга эгалик ҳуқуқини берувчи давлат ордерини ҳақиқий эмас деб топиш билан боғлиқ ишлар юзасидан;

4) муаллифлик ҳуқуқидан келиб чиқадиган низолар юзасидан;

5) меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ходимларга ишлаб чиқаришда етказилган зарарларни ундириш тўғрисидаги ишлар юзасидан;

6) иморатга бўлган эгалик ҳуқуқини белгилаш, ворислик тўғрисидаги ишлар, давлат томонидан бериладиган ҳар хил мулкый ҳуқуқлар ва имтиёзларни олиш мақсадларида қўзғатилган ишлар юзасидан.

4-масала

Тошкент шаҳар Давлат меҳнат ҳуқуқи инспекцияси бошлиғи томонидан туман судига даъвогар **А.** ни жавобгар “Кафолат” МЧЖга нисбатан ишга тиклаш тўғрисидаги даъво аризаси тақдим этилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 29 июл кунидаги № 378-сонли қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг “Давлат Меҳнат ҳуқуқи инспекцияси тўғрисида”ги Низомига мувофиқ, инспекцияга Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазири томонидан тайинланадиган ва лавозимидан озод қилинадиган бошлиқ раҳбарлик қилиши назарда тутилган.

Туман суди тақдим этилган даъво аризаси бошқарма бошлиғи томонидан имзоланмаганлиги сабабли ФПКнинг 152-моддасига мувофиқ, яъни манфаатдор шахс номидан аризани иш юритиш ваколатига эга бўлмаган шахс берганлигини асос қилиб даъво аризасини қабул қилишни рад этиш тўғрисида ажрим чиқарган.

Савол:**1) Суднинг ажрими асослими?****5-масала**

Туманлараро судига *T.* бир ярим ёшли ўғли *M.* ни отаси *A.* дан олиб, ўзининг тарбиясига бериш тўғрисида даъво аризаси билан мурожаат этган.

Ишда хулоса бериш мақсадида иштирок этаётган васийлик ва ҳомийлик органининг хулосасида бола бир ярим ёшда бўлиб, туғилганидан онасининг тарбиясида бўлганлигини, онанинг ижобий ахлоқий фазилатларга ва бола тарбияси учун етарли бўлган моддий маиший шароитга эга эканлиги кўрсатилган.

Туманлараро суд даъвогарнинг даъвосини рад қилган.

Туманлараро суднинг ҳал қилув қароридан норози бўлиб, васийлик ва ҳомийлик органи апелляция шикоят билан Фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг судлов ҳайъатига мурожаат этган. Лекин мазкур шикоят иш юзасидан хулоса бериш мақсадида иштирок этувчи давлат бошқарув органлари суд ҳал қилув қарорларидан шикоят келтириш ваколатига эга бўлмаслиги кўрсатилган ҳолда қабул қилиш рад этилган.

Савол:**1) Суднинг чиқарган ажрими тўғрими?**

2) Иш юзасидан хулоса бериш мақсадида иштирок этувчи давлат бошқарув органлари қандай процессуал ҳуқуқлардан фойдалана оладилар?

6-масала

Тимошенко судга собиқ келини Бороденкога нисбатан уйдан кўчириш ҳақидаги даъво билан мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати қуйидаги асосларга кўра суднинг ҳал қилув қарорини бекор қилиб, аризани кўрмасдан қолдирган.

Ишдаги ҳужжатларга қараганда, низоли уй-жой қонунда белгиланган тартибда муомалага лаёқатсиз деб топилган Гилметдиновага тегишли бўлиб, у ақли заифлиги оқибатида 1999 йилдан вилоят даволаш муассасаси тарбияси ва таъминотида бўлган, васийлик мажбурияти ҳам ушбу муассасага юкланган.

Гилметдинованинг опаси Неведрова томонидан Тимошенкога Гилметдиновани васийси этиб тайинлаш, унга тегишли бўлган мулкларни бошқариш ва тасарруф қилиш тўғрисида нотариал тартибда тасдиқланган ишончнома берилган. Тимошенко Зарафшон шаҳар ҳокимининг 2002 йил 31 октябрдаги қарори билан Гилметдинованинг васийси этиб

тайинланган.

Савол:

1) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг қарори асослими?

2) Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 12 апрелдаги 171-сон қарорига 2-илова сифатида берилган Ўзбекистон Республикасида васийлик ва ҳомийлик тўғрисидаги Низомга кўра, мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини судда ҳимоя қилувчи давлат бошқарув идоралари, ташкилотлар ва айрим фуқароларнинг фуқаролик процессида иштирок этиш шаклини кўрсатинг?

- а) судга ариза билан мурожаат этиш;
- б) иш юзасидан хулосалар бериш учун суд томонидан процессда иштирок этишга жалб қилиниш;
- в) ўз ташаббуслари билан суд процессига киришиш;
- г) барча жавоблар тўғри.

2. Бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини судда ҳимоя қилувчи давлат бошқарув идоралари, ташкилотлар ва айрим фуқаролар ўзлари арз қилган талабларнинг асоси ёки предмети ўзгартиришга ҳақли бўладиларми?

- а) агар даъвогар рози бўлса, ҳақли бўладилар;
- б) юқори турувчи орган руҳсат бермаган бўлса, ҳақли бўлмайдилар;
- в) мазкур органлар ҳеч қандай чекловларсиз мазкур ҳуқуқлардан фойдаланадилар;
- г) мазкур органлар қонунга мувофиқ ушбу ҳуқуқлардан фойдалана олмайдилар.

3. Вояга етмаган шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиб, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ҳақидаги даъво аризалари билан судга ижтимоий таъминот бўлимлари мурожаат қилса, суд ...

- а) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- б) аризани қабул қилишни рад этади;
- в) тегишсиз тарафни алмаштириш чорасини кўради;
- г) аризани кўрмасдан қолдиради.

4. Васийни (ҳомийни) болани тарбиялашга виждонан

ёndoшмаганлиги муносабати билан ўз вазифаларини бажаришдан четлатиш масаласини ким ҳал қилади?

- а) суд органлари;
- б) туман ҳокими;
- в) васийлик ва ҳомийлик органлари;
- г) маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органлари.

5. Судда ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларни қуйидаги қайси шахслар ҳўзгатиш ҳуқуқига эга бўлмайдилар?

- а) ота (она) лардан бири, прокурор;
- б) вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи комиссиялар, васийлик ва ҳомийлик органлари;
- в) болалар уйи, мактаб интернетлар;
- г) ижтимоий таъминот органлари, Давлат мулки қўмитасининг турар-жой бўйича ҳудудий бўлинмалари.

6. Тарафлардан фарқли равишда бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини судда ҳимоя қилувчи давлат бошқарув идоралари, ташкилотлар ва айрим фуқаролар қандай процессуал ҳуқуқлардан фойдалана олмайди?

- а) иш материаллари билан танишиш;
- б) суд ҳал қилув қарорлари устидан шикоят қилиш;
- в) келишув битимини тузиш;
- г) судга илтимосномалар бериш.

7. Бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини судда ҳимоя қилувчи давлат бошқарув идоралари, ташкилотлар ва айрим фуқаролар зиммасига қуйидаги қайси мажбуриятлар юклатилиши мумкин эмас?

- а) процессуал ҳуқуқлардан инсофли равишда фойдаланиш;
- б) суд мажлиси тартибига риоя қилиш;
- в) исботлаш бурчи;
- г) суд харажатларини тўлаш.

8. Қуйидаги қайси ишларда васийлик ва ҳомийлик органларининг соғлиқни сақлаш бўлимлари иштирок этадилар?

- а) ишга тиклаш тўғрисидаги ишларда;
- б) фуқарони муомалага лаёқатсиз деб топиш тўғрисидаги ишларда;
- в) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларда;
- в) турар-жойдан кўчириш тўғрисидаги ишларда.

9. Ижтимоий таъминот бўлимлари хулоса бериш мақсадида қуйидаги қайси ишларга жалб қилиниши мумкин?

- а) болани тарбияга олиб бериш ҳақидаги ишларда;
- б) фарзандликка олишни бекор қилиш тўғрисидаги ишларда;
- в) нафақа тайинлаш тўғрисидаги ишларда;
- г) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларда.

10. Маориф бўлимлари хулоса бериш мақсадида қуйидаги қайси ишларга жалб этилади?

- а) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларда;
- б) фуқарони муомала лаёқатини чеклаш тўғрисидаги ишларда;
- в) мол мулкни эгасиз деб топиш тўғрисидаги ишларда;
- г) фуқарони бедарак йўқолган деб топиш тўғрисидаги ишларда.

11. Уй жой органлари иш юзасидан хулоса бериш мақсадида қуйидаги қайси ишлар юзасидан судга жалб этиладилар?

- а) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишларда;
- б) вояга етмаган шахсларга нисбатан етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар юзасидан;
- в) фуқарони бедарак йўқолган деб топиш тўғрисидаги ишларда;
- г) ордерни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишларда.

8-МАВЗУ: СУДДА ВАКИЛЛИК ҚИЛИШ

РЕЖА:

1. Суддаги вакиллик тушунчаси ва унинг аҳамияти.
2. Судда вакиллик қилиш асослари ва турлари: қонуний вакиллик, шартнома бўйича (ихтиёрий) вакиллик, юридик шахс вакиллиги, уставли вакиллик, касаба уюшмаларининг ва бошқа жамоат ташкилотларининг вакиллиги.
3. Суддаги вакилликнинг ваколатлари (ҳажми ва уни расмийлаштириш тартиби).
4. Судда вакил бўла олмайдиган шахслар.

1-масала

А. ҳада шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида *Р.* га нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган. Ишни кўриш жараёнида *А.* судга ўзининг хизмат сафарига кетиши лозимлигини, суд процессида иштирок эта олмаслигини айтиб, адвокат *Т.* га ёзма равишда ваколатнома бериб, унда унинг номидан суд ишларини юргизишда қатнашиб, унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиши лозимлигини кўрсатган.

Суд жараёнида жавобгар даъво талабларини қисман тан олганлиги боис, жавобгар билан даъвогарнинг вакили ўртасида келишув битимига эришилган ва ушбу келишув битими суд томонидан тасдиқланган ва иш юритиш ФПКнинг 100-моддасига асосан тугатилган.

Тарафлар ўртасида тузилган келишув битими шартига биноан, жавобгар *Р.* ўзига тегишли бўлган уйни даъвогар *А.* га 3 йил муддатга вақтинча яшаш учун бериши, *А.* эса бунинг эвазига даъводан воз кечиши кўрсатилган.

Савол:

- 1) Адвокатнинг ваколатларини расмийлаштириш тартибини айтинг?
- 2) Биринчи инстанция судининг ҳаракатлари тўғрими?
- 3) Вакилнинг ваколатлари доирасини аниқланг?

2-масала

И. нинг манфаатларини кўзлаб, Ўзбекистон таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси марказий кўмитаси судга жавобгар “Учқун” ОХЖ га нисбатан ишга тиклаш, мажбурий прогул учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Туманлараро суднинг ажримига кўра, даъвогар манфаатини ҳимоя қилиб Ўзбекистон таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси марказий кўмитаси томонидан берилаётган даъво аризасига ишончнома ёки унинг

ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар илова қилинмаганлиги сабабли, даъво аризасини қабул қилиш ФПКнинг 152-моддаси 7-бандига асосан, рад қилинган.

Савол:

- 1) **Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?**
- 2) **ФПКнинг 152-моддасига асосан, аризани қабул қилишни рад қилиш асосларини кўрсатинг?**

3-масала

Р. судга даъво билан мурожаат қилиб, “Гаров-тараққиёт” ОХЖ га нисбатан ишга тиклаш ҳамда мажбурий прогул учун иш ҳақи ундиришни сўраган.

Туманлараро суд ишни судда кўришга тайёрлаш босқичида **Р.** билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисида бўйруқ берган “Гаров-тараққиёт” ОХЖ раиси **Т.** ни ишда жавобгар тарафда иштирок этиш учун учинчи шахс сифатида жалб қилган.

Суд жараёнига даъвогар **Р.** билан бирга “Гаров-тараққиёт” ОХЖ раиси **Т.** ҳам иш берувчининг вакили, ҳам учинчи шахс сифатида иштирок этиш учун ҳозир бўлдилар.

Суд низоли ишни уларнинг иштирокида мазмунан кўриб, ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди.

Савол:

- 1) **Фуқаролик ишларини кўришда бир шахснинг ўзи бир вақтда ҳам жавобгарнинг вакили, ҳам учинчи шахс сифатида иштирок этиши мумкинми?**
- 2) **Ушбу масала қандай ҳал этилиши лозим?**

4-масала

Пахта тозалаш заводи ўз ходими **С.** га нисбатан 200.000 сўм миқдорда етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Ишни судда кўриш жараёнида завод директори **О.** ишда иштирок этиш учун ҳозир бўлди. Суд ундан завод номидан иш юритиш учун ишончнома талаб қилди. **О.** нинг номига ишончнома бўлмаганлиги учун суд иш кўришни кейинга қолдирди.

Иккинчи марта иш кўриш жараёнида **О.** иш юритишга ҳуқуқ берадиган, завод директори ўринбосари томонидан берилган ишончномани судга тақдим этди. Суд иккинчи бор иш кўришни кейинга қолдириб, **О.** завод директори эканлиги ва унинг ўринбосари ишда

иштирок этиш учун ишончнома бериш ҳуқуқига эга эмаслигини, **О.** га ишда иштирок этиш учун ишончнома юқори турувчи орган томонидан берилишини лозимлигини кўрсатган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Юридик шахс вакилиги ҳақида нима биласиз?

5-масала

С. ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган. **С.** нинг манфаатини ҳимоя қилиш мақсадида у ишлайдиган корхона касаба уюшмасининг вакили тегишли ишончнома асосида судда иштирок этиш учун мурожаат қилган. Суд даъвогар **С.** мазкур корхона касаба уюшмасига аъзо эмаслигини кўрсатиб, касаба уюшмаси вакилини ишда иштирок этиш тўғрисидаги илтимосномасини қаноатлантиришни рад этган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Суд процессида касаба уюшмаси вакилининг процессуал ҳуқуқий ҳолати ҳақида гапириб беринг ?

6-масала

В. турар-жойга эгалик ҳуқуқини бекор қилиш тўғрисидаги даъво талаби билан судга мурожаат қилган. Суд процессида даъвогарнинг вакили сифатида адвокат **К.** иштирок этишга киришган. Ишни судда кўриш жараёнида даъвогарнинг вакили – адвокат **К.** адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни ноқонуний йўллар билан олганлиги муносабати билан лицензияси бекор қилинганлиги аниқланган.

Савол:

- 1) Мазкур ишда **К.** адвокат сифатида иштирок этишга ҳақлими?

7-масала

Атабоева фуқаролар Халитова ва Гайсинларнинг вакили сифатида жавобгар Мамадияровага нисбатан олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Судда иш юритиш жараёнидан даъвогарларнинг вакили **Атабоева**

вафоти муносабати билан биринчи инстанция суди иш юритишни тугатган.

Савол: 1) Иш юритишни тугатиш тўғрисидаги биринчи инстанция судининг ажрими асослими?

2) Иш юритишни тугатиш асосларини кўрсатинг?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Қуйидагилардан қайси бири судда вакиллик қилишнинг турларига кирмайди?

- а) меросий вакиллик;
- б) шартнома бўйича (ихтиёрий) вакиллик;
- в) уставли вакиллик;
- г) касаба уюшмалари вакиллиги.

2. Қонуний вакиллар деганда сиз кимларни тушунасиз?

- а) ота-оналар, васийлар, ҳомийлар, адвокатлар;
- б) адвокатлар, тарафлар ёки учинчи шахслар томонидан танланган шахслар, фарзандликка олганлар;
- в) васийлар ва ҳомийлар, фарзандликка олганлар, ота-оналар;
- г) қариндошлар, адвокатлар.

3. Суддаги вакиллик деб нимага айтилади?

- а) суддаги вакиллик деб, манфаатдор шахснинг топшириғи бўйича ёки қонунда назарда тутилган барча асосларга кўра процессуал ҳаракатларни амалга оширишга айтилади;
- б) суддаги вакиллик деб, манфаатдор шахснинг топшириғи бўйича унинг номидан барча процессуал ҳаракатларни амалга оширишга айтилади;
- в) суддаги вакиллик деб даъвогар томонидан иштирок этиб, қонун бўйича барча процессуал ҳаракатларни амалга оширилишига айтилади;
- г) суддаги вакиллик деб, манфаатдор шахснинг топшириғи бўйича унинг номидан айрим процессуал ҳаракатларни амалга оширишга айтилади.

4. Шартнома бўйича (ихтиёрий) вакил бўла олмайдиган шахсларни аниқланг?

- а) тарафлар, учинчи шахслар томонидан танланган шахслар;
- б) адвокатлар;
- в) васий ва ҳомийлар;
- г) биргаликда иштирок этувчилардан бири бошқа иштирок

этувчиларнинг топшириғи бўйича.

5. Вафот этган шахсларнинг меросхўри қатнашиши лозим бўлган иш бўйича, агар меросни ҳали ҳеч ким қабул қилиб олмаган бўлса, меросхўрнинг вакили сифатида судда...

- а) суд томонидан тайинланган ҳомий қатнашади;
- б) мерос мол мулкини сақлаш ва бошқариш учун тайинланган сақловчи шахс қатнашади;
- в) тарафлар томонидан танланган шахслар қатнашади;
- г) фақат адвокатлар қатнашади.

6. Вакил томонидан берилаётган даъво аризаларига ишончнома ёки унинг ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар илова қилинмаган бўлса, суд...

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) иш юритишни тугатади;
- в) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- г) иш юритишни тўхтатади.

7. Адвокат суд мажлисида тартибни бузса ва раислик қилувчининг фармойишига итоат қилмаса,...

- а) адвокатга суд ажрими билан энг кам ойлик иш ҳақининг беш баравари миқдорида жарима солинади;
- б) адвокат суд мажлисидан четлатилади;
- в) иш кўриш кейинга қолдирилади ва суд бу ҳақда адвокатлар малака ҳайъатига маълум қилади;
- г) адвокат бошқа шахс билан алмаштирилгунига қадар иш юритиш тўхтатилади.

8. Адвокат узрсиз сабабларга кўра суд мажлисига келмаса, суд...

- а) адвокат бошқа шахс билан алмаштирилгунига қадар иш юритиш тўхтатилади;
- б) адвокатга суд ажрими билан энг кам ойлик иш ҳақининг беш баравари миқдорида жарима солинади;
- в) ариза кўрмасдан қолдирилади;
- г) иш кўриш кейинга қолдирилади ва суд бу ҳақда адвокатлар малака ҳайъатига маълум қилади.

9-МАВЗУ: СУД ХАРАЖАТЛАРИ ВА ЖАРИМАЛАРИ

РЕЖА:

1. Фуқаролик процессида суд харажатлари тушунчаси ва турлари.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат божи тўғрисида” ги қонуни ва қонун ости норматив ҳуқуқий актлари. Давлат божи ва унинг турлари. Даъво ни баҳоси.
3. Иш юритиш билан боғлиқ бўлган чиқимлар.
4. Суд харажатларини тўлашдан озод қилиш ва унинг асослари.
5. Тарафлар ўртасида суд харажатларини тақсимлаш. Суд харажатларини қайтариш учун асослар.
6. Суд жарималари. Суд жарималарини солиш асослари ва тартиби.
7. Жаримани камайтириш ёки уни тўлашдан озод қилиш тўғрисида судга мурожаат қилиш. Жарима солиш ҳақидаги ажримлар. Суд харажатлари ва жарималари ҳақидаги суд ажримлари устидан шикоят қилиш тартиби.

1-масала

Ҳайдаров судга даъво билан мурожаат қилиб, вилоят табиатни муҳофаза қилиш қўмитасига ишга тиклаш ҳамда 338.500 сўм моддий ва маънавий зарар ундиришни сўраган.

Суд давлат божи тўланмаганлигини асос қилиб, аризани ҳаракатсиз қолдириш ҳақида ажрим чиқарган. Шу сабабли Ҳайдаров 45.000 сўм давлат божи тўлаган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати суд ажримини бекор қилиб, тўланган 45.000 сўм давлат божини Ҳайдаровга қайтарди.

Савол:

- 1) Биринчи инстанцияси суди ўз ажрими билан қандай хатоликкага йўл қўйган?
- 2) Суд харажатларини тўлашдан озод қилиш асосларини айтинг?

2-масала

Ахмеджанова судда Джафаров ва Бозороваларга нисбатан даъво билан мурожаат этиб, улар Сатторов кўчаси, 8-уйни алдов йўли билан сотганликлари натижасида етказилган 1.060.479 сўмлик моддий ва 3.000.000 сўмлик маънавий зарарни ундириб беришни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қисман қаноатлантирилиб, Джафаров ва Бозоровалардан Ахмеджанова фойдасига солидар тартибда

1.060.479 сўм моддий, 500.000 сўм маънавий зарар ва давлат фойдасига 312.095 сўм 80 тийин давлат божи ундирилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан суд қарорларининг давлат божига оид қисми ўзгартирилиб, Джафаров ва Бозоровалардан давлат фойдасига ундирилган давлат божи миқдори 213.799 сўмга камайтирилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди давлат божини белгилашда қандай хатоликларга йўл қўйган ?

2) Джафаров ва Бозоровалардан давлат фойдасига ундирилган давлат божи миқдори нима учун 213.799 сўмга камайтирилган?

3-масала

Абдуллаев туман ҳокимлигига нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, ўзбошимчалик билан қурилган уй-жойни олиш-сотиш ҳақидаги қарорларини бекор қилиб, бу уй-жойга эгалик ҳуқуқини белгилашни сўраган.

Туман ҳокимлиги судга қарши даъво тақдим қилиб, Абдуллаев томонидан ўзбошимчалик билан эгаллаб олинган 270 кв. метр ер майдонида қурилган 4 хонали уй, ертўла ва омборхонадан иборат иморатларни ҳокимлик балансига олиб беришни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, қарши даъво рад қилинган. Абдуллаевдан давлат фойдасига 81.000 сўм давлат божи ундириш белгиланган.

Апелляция инстанцияси суди ажрими билан ҳал қилув қарорининг Абдуллаевдан давлат фойдасига ундирилиши лозим бўлган давлат божининг миқдори 180.314 сўмга ўзгартирилган. Ҳал қилув қарорининг қолган қисми ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан суд қарорларининг суд харажатларига оид қисми бекор қилиниб, давлат божини туман ҳокимлигидан ундириш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилди.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди ва апелляция инстанция судлари қарорларининг суд харажатларини ундиришга оид қисмларида қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Суд харажатларини тарафлар ўртасида тақсимланиши ҳақида нималар биласиз?

4-масала

Р. уйнинг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида **М.**га нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

М. эса судга **Р.**нинг низолашилаётган уйдан фойдаланиш ҳуқуқини йўқотган деб топиш ҳақида қарши даъво тақдим этган.

Суд даъвони қаноатлантириб, қарши даъвони рад этган. **М.** дан 1.270.810 сўм давлат божи ундирилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, даъавони рад этиш, қарши даъвони қаноатлантириш ҳақида янги қарор чиқарган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 25 январда суд қарорларини ўзгартириб, **М.** дан 1.522.000 сўм давлат божи ундирди. Бунга асос қилиб эса низоли уй тарафлар ўртасида 16.000.000 сўмга олди-сотди қилинган бўлсада, битим тузишда **М.** давлат божини кам тўлаш мақсадида уйнинг нархини 788.000 сўм баҳолатиб, давлат фойдасига 78.800 сўм давлат божи тўланганлигини, бу ҳолда олди-сотди шартномасини тузишда мулк қиймати 16.000.000 сўмдан 10 фоиз миқдорида, яъни 1.600.000 сўм давлат божи тўланиши лозим эканлигини ва тўланмай қолган сумма 1.522.000 сўмни ташкил этишини кўрсатган.

Савол:

- 1) Назорат инстанцияси судининг қарори асослими?
- 2) Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорига баҳо беринг?

5-масала

Нишонова никоҳ давомида орттирган умумий мулкдаги улушининг қийматини ундириб бериш ҳақида Ҳожиматовга нисбатан даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, 1.272.800 сўм баҳоланган низоли уй-жойга нисбатан тарафларнинг улуши тенг белгиланган. Нишоновага уй-жойдаги улуши эвазига 636.400 сўм Ҳожиматовдан ундириб берилган.

Тарафларнинг ҳар биридан 127.280 сўмдан давлат божи ундирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати суд ҳал қилув қарорини қисман ўзгартириб, Нишоновадан 127.280 сўм давлат божи ундириш қисмини бекор қилган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция суди суд харажатларини тақсимлашда қандай камчиликларга йўл қўйган?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Суд харажатларини нима ташкил қилади?

- а) тўловлар ва пуллар;
- б) давлат божи ҳамда тўловлар;
- в) давлат божи ва ишни кўриш билан боғлиқ чиқимлар;
- г) чиқимлар ва даъво қиймати.

2. Ташкилотларнинг мансабдор шахслари га суд томонидан солинган жарималар қаердан ундирилади?

- а) ташкилотнинг ҳисобидан;
- б) мансабдор шахснинг шахсий маблағидан;
- в) иккаласидан ҳам ундирилмайди;
- г) иккаласидан ҳам ундирилади.

3. Давлат божининг турларини айтинг.

- а) давлат божининг умумий ва махсус турлари;
- б) давлат божининг оддий ва мураккаб турлари;
- в) давлат божининг оддий ва пропорционал турлари;
- г) давлат божи турларга бўлинмайди.

4. Ишда манфаатдор бўлган шахслар томонидан суд харажатлари ундиришининг асосий мақсади нимада?

- а) давлат учун маблағ ундириш;
- б) суд фаолиятини маблағ билан таъминлаш;
- в) асосиз низоларга йўл қўймаслик;
- г) тарафларни ўзларининг фуқаролик ҳуқуқий бурчларини ихтиёрий равишда бажаришга рағбатлантириш.

5. “Ўзбекистон Республикасининг Давлат божи тўғрисида»ги қонуни қачон қабул қилинган?

- а) 1992 йил 8 декабр;
- б) 1992 йил 9 декабр;
- в) 1994 йил 3 ноябр;
- г) 2000 йил 14 декабр.

6. Давлат божи ставкалари тўғрисидаги Вазирлар Маҳкамасининг қарори қачон қабул қилинган?

- а) 1994 йил 3 ноябрдаги 533-сонли қарори;
- б) 1996 йил 11 октябрдаги 358-сонли қарори;
- в) 1997 йил 5 мартдаги 120-сонли қарори;
- г) 1997 йил 8 апрелдаги 178-сонли қарори.

7. Қуйидагилардан қайси бири ишни кўриш билан боғлиқ чиқимларга кирмайди?

- а) суднинг ҳал қилув қарорини жро этиш билан боғлиқ харажатлар;
- б) суд жарималар;
- в) гувоҳлар, экспертлар, мутахассислар, таржимонларга тўланиши лозим бўлган суммалар;
- г) жойга бориб кўздан кечириш билан боғлиқ харажатлар.

8. Тақдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқотилган тақдирда уларга бўлган ҳуқуқларни тиклаш ҳақида судга берилган аризалардан қанча миқдорда давлат божи ундирилади?

- а) энг кам иш ҳақининг 10 %;
- б) энг кам иш ҳақининг 50 %;
- в) энг кам иш ҳақининг 120 %;
- г) давлат божи ундирилмайди.

9. Давлат бошқаруви органлари ва мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятларга нима учун давлат божининг тўланганлиги ҳақидаги маълумот илова қилинмайди?

- а) шикоят билан мурожаат қилувчи фуқаролар давлат божини тўлашдан озод қилинганлиги учун;
- б) иш юзасидан суд ҳал қилув қарори чиқараётганда айбдор томондан ундирилиши учун;
- в) шикоятлар учун давлат божи ундирилади, шунинг учун шикоятларга албатта давлат божининг тўланганлиги тўғрисидаги маълумотлар илова қилиниши шарт;
- г) тўғри жавоб йўқ.

10. Қуйидагиларнинг қайси бири давлат божини қайтариб бериш учун асос бўла олмайди?

- а) иш шу суднинг судловига тааллуқли бўлмаганлиги учун аризани қабул қилиш рад этилганда;
- б) иш судга тааллуқли бўлмаганлиги сабабли ишни юритиш тугатилган бўлса;
- в) тарафлар келишув битими тузган бўлсалар ва у суд томонидан тасдиқланиб, иш юритиш тугатилган бўлса;
- г) ариза муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилганлиги сабабли ариза суд томонидан кўрмасдан қолдирилган бўлса.

11. Алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича давлат божини ундириш мақсадида даъво баҳоси қандай белгиланади?

- а) даъво аризасида талаб қилинаётган сумманинг миқдорига қараб;
- б) бир йиллик тўловларнинг йиғиндисига қараб;
- в) тўловларнинг ёки бериладиган пулларнинг йиғиндисига қараб, лекин кўпи билан уч йиллик йиғиндисига қараб;
- г) тўловларнинг ёки пулларнинг йиғиндисига, лекин кўпи билан икки йиллик йиғиндисига қараб.

10-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ПРОЦЕССУАЛ МУДДАТЛАР

РЕЖА:

1. Процессуал муддатлар тушунчаси ва уларнинг моҳияти. Процессуал муддатларнинг турлари.
2. Процессуал муддатларни ҳисоблаш.
3. Процессуал муддатларнинг ўтказиб юбориш оқибатлари. Ўтказиб юборилган процессуал муддатларни узайтириш ва уни тиклаш тартиби.
4. Фуқаролик ишларини судда кўришга тайёрлаш ва кўриш билан боғлиқ бўлган муддатлар.

1-масала

2003 йил 16 октябр кунидаги № 10-сонли буйруққа кўра, секретар-машинистка бўлиб ишлаб келган М. билан тузилган меҳнат шартномаси Меҳнат Кодексининг 100-моддаси, 2-қисми, 1-банди, яъни штатлар қисқариши натижасида бекор қилинган.

М. 2003 йил 2 декабрда ишга тиклаш тўғрисидаги даъво билан туманлараро судга мурожаат қилган.

Судда жавобгарнинг вакили даъвогар судга мурожаат қилиш муддатини узрсиз сабабларга кўра ўтказиб юборганлигини ва шу асосга кўра даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантиришни рад этишни сўраган.

Туманлараро суди М. нинг ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво талабларини қаноатлантирар экан, даъвогар судга мурожаат қилиш муддатини узрсиз сабабларга кўра ўтказиб юборган бўлсада, лекин иш берувчи томонидан даъвогарни ишдан бўшатишда касаба уюшмаси кўмитасининг розилиги олинмаганлиги ва уни ишдан бўшатишда меҳнат қонунчилигига риоя қилинмаганлигини асос қилиб, ходимни ишга тиклаш тўғрисида ҳал қилув қарорини қабул қилган.

Савол:

- 1) **Жавобгарнинг важлари тўғрими?**
- 2) **Туманлараро судининг ҳал қилув қарори асослими?**

2-масала

Олимов туман қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармасига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий прогул вақтлари учун иш ҳақи ундириш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суд ҳал қилув қарорида даъво муддати ўтганлигини асос қилиб

кўрсатиб, даъвони қаноатлантиришни рад қилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Иш ҳужжатларига қараганда, иш берувчи томонидан 2002 йил 15 апрелда Меҳнат кодекси 100-моддасининг 1-бандига асосан Олимов билан меҳнат шартномаси бекор қилиниб, бу ҳақдаги буйруқ нусхаси даъвогарга 2002 йил 26 ноябрда берилган. Шундан сўнг Олимов 2002 йил 5 декабрда судга ишга тиклаш ва мажбурий прогул вақтлари учун иш ҳақи ундириш ҳақидаги даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Савол: 1) Биринчи инстанция суди ва апелляция инстанция судларининг қарорлари тўғрими?

2) Мазкур масаланинг ҳал этилиши юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумнинг “Судлар томонидан меҳнат шартномаси (контракти)ни бекор қилишни тартибга солувчи қонунларнинг қўлланилиши ҳақида» ги 1998 йил 17 апрелдаги 12-сонли қарори қандай тушунтиришлар беради?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Процессуал муддатлар деб нимага айтилади?

- а) процессуал муддатлар деб, ишларни судларда кўриш учун кетган вақтга айтилади;
- б) процессуал муддатлар деб, суд томонидан тайинланган муддатга айтилади;
- в) процессуал муддатлар деб, фуқаролик ишларини судда кўриш ва ҳал қилиш учун қонун билан белгиланган ёки суд томонидан тайинланган муддатга айтилади;
- г) процессуал муддатлар деб, қонунда кўрсатилган ва суд шахсан белигилаган муддатга айтилади.

2. Процессуал муддатлар...

- а) суд томонидан тайинланади;
- б) прокурор томонидан белгиланади;
- в) тарафларнинг келишувига биноан белгиланади;
- г) давлат бошқарув органлари томонидан белгиланади.

3. Фуқаролик ишларини судда кўришга тайёрлаш муддатлари неча кун?

- а) 7 кун;
- б) 10 кун, жуда мураккаб ишлар бўйича 20 кун;
- в) 7 кун, жуда мураккаб ишлар бўйича 20 кун;
- г) 10 кун.

4. Сайловчилар рўйхатидаги нотўғриликлар устидан берилган шикоятлар неча кун ичида кўрилиши лозим?

- а) шикоят берилган кундан бошлаб 10 кундан кечиктирмасдан;
- б) шикоят берилган кундан бошлаб дарҳол кўриш лозим;
- в) шикоят берилган кундан бошлаб 3 кундан кечиктирмасдан;
- г) шикоят берилган кундан бошлаб 5 кундан кечиктирмасдан.

5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Фуқаролик ишларини судда кўришга тайёрлаш ва кўриш муддатлари тўғрисида”ги қарори қачон қабул қилинган?

- а) 1996 йил 20 декабр;
- б) 1998 йил 11 сентябр;
- в) 1999 йил 24 сентябр;
- г) 2001 йил 1 июн.

6. Суд томонидан тайинланган муддатни аниқланг.

- а) кўшимча ҳал қилув қарорини чиқариш масаласини кўзғатиш муддати;
- б) фуқаролик ишларини суда кўришга тайёрлаш муддати;
- в) аризадаги камчиликларни бартараф этиш белгиланган муддат;
- г) суд топшириқларини бажариш муддати.

7. Ишга тиклаш тўғрисидаги низолар учун қонунда белгиланган даъво муддати ўтказиб юборилган ҳолда даъвогар судга мурожаат қилган тақдирда, суд...

- а) даъво аризасини қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) даъво қилиш муддати ўтказиб юборилган деган асос билан даъво аризни қабул қилмасликка ҳақли эмас;
- г) аризани кўрмасдан қолдиради.

8. Апелляция тартибида фуқаролик ишлари бўйича вилоят судларида иш кўриш муддатларини кўрсатинг?

- а) шикоят келиб тушган кундан эътиборан дарҳол;
- б) шикоят келиб тушган кундан эътиборан ўн кун;
- в) шикоят келиб тушган кундан эътиборан йигирма кун;
- г) шикоят келиб тушган кундан эътиборан бир ой.

9. Суд жаримасидан озод қилиш ва унинг миқдорини камайтириш тўғрисида қанча муддатда судга мурожаат қилиш мумкин?

- а) суд ажрими чиқарилган кундан эътиборан беш кун ичида;
- б) суд ажримининг нусхасини олганидан кейин беш кун ичида;

- в) суд ажримининг нусхасини олганидан кейин ўн кун ичида;
- г) суд ажримининг нусхасини олганидан кейин йигирма кун ичида.

10. Вакил томонидан берилётган даъво аризаларига ишончнома ёки унинг ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар илова қилинмаган бўлса, суд...

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) иш юритишни тўхтатади;
- г) иш юритишни тугатади.

11. Фуқаролик ишларини судда кўришнинг энг қисқа муддати қанча тоифадаги ишлар учун жорий этилади?

- а) алимент ундириш ҳақидаги ишлар учун жорий этилади;
- б) суд томонидан прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш ҳақидаги аризасини кўриб чиқишда татбиқ этилади;
- в) никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишлар учун жорий этилади;
- г) сайлов комиссиясининг ҳатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятларни кўриб чиқиш учун жорий этилди.

12. Прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш ҳақидаги аризаси суд томонидан қанча муддатда кўриб чиқилади?

- а) 10 кун;
- б) 15 кун;
- в) 20 кун;
- г) 1 ой.

11-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ИШЛАРИНИНГ ТААЛЛУҚЛИЛИГИ

РЕЖА:

1. Тааллуқлилик тушунчаси ва турлари. Фуқароларнинг ва ташкилотларнинг субъектив ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилувчи идоралар.
2. Фуқаролик ишларини судга тааллуқлилиги (даъво тартибида кўриладиган ишлар) тушунчаси ва моҳияти. Фуқаролик ишларини судга тааллуқлилиги ҳақидаги умумий қоидалар.
3. Фуқаролик, меҳнат, оила, турар-жой ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг судга тааллуқлилиги.
4. Давлат органлари ва бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоят, ариза ва алоҳида тартибда кўриладиган ишларнинг судга тааллуқлилиги.
5. Муаллифлик, ихтирочилик, юк ташиш ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқадиган низоларнинг тааллуқлилиги. Айрим туркумдаги ишларни судга тааллуқлилиги.
6. Давлат, жамоат ташкилотлари ўртасидаги мулкӣ ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг тааллуқлилиги.
7. Бир-бири билан боғлиқ бир қанча талабларнинг судга тааллуқлилиги.

1-масала

Рахмонов вилоят ҳокимлиги лицензиялаш ишчи гуруҳининг қарорини ғайриқонунӣ деб топиш ҳақида судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати иш судга тааллуқли бўлмаганлиги учун суд қарорларини бекор қилиб, иш юритишни тугатди.

Савол:

1) Нима учун мазкур иш фуқаролик ишлари бўйича судга тааллуқли эмас деб топилди?

2) Тааллуқлилик қоидаларига риоя қилмаслик қандай оқибатларга олиб келади?

2-масала

Урунова судга ариза билан мурожаат қилиб, 1951 йилдан Жумаев билан

эр-хотинлик муносабатларида бўлганлик фактини белгилашни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан ариза қаноатлантирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати куйидаги асосларга кўра, ҳал қилув қарорини бекор қилиб, иш юритишни тугатган.

Аниқланишича, Урунова билан Жумаев 1951 йилдан ФХДЁ органида никоҳ тузмасдан, умумий хўжалик юритиш асосида бирга яшаб келганлар. Жумаев 1984 йилда вафот этган.

Савол:

1) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг қарори тўғрими?

2) Мазкур фуқаролик иши қандай ҳал этилиши лозим?

3-масала

«Иzzат» фермер хўжалиги бошлиғи Х.Зупаров жавобгарлар Тошкент тумани, А.Навоий номли жамоа хўжалиги ва Тошкент туман ҳокимлигига нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиб, иморатга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилашни сўраган.

Фуқаролик ишлари бўйича Зангиота туманлараро судининг 2002 йил 9 апрелдаги ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган. Тошкент тумани, А.Навоий ширкат хўжалиги ҳудудидаги Калас дарёси ёқасида жойлашган умумий ер майдони 0,78 га ер участкаси ва ушбу жойдаги иморатларга нисбатан «Иzzат» фермер хўжалиги билан А.Навоий номли жамоа хўжалиги ўртасида оддий ёзма шаклда олди-сотди битими тузилганлиги аниқланиб, фермер хўжалигининг ушбу иморатларга эгалик ҳуқуқи ва улар жойлашган ер майдонидан фойдаланиш ҳуқуқи белгиланган.

Ишдаги ҳужжатларга қараганда, Тошкент тумани А.Навоий номли жамоа хўжалигининг 02.02.1995 йил 2-сонли қарорига асосан, хўжаликнинг ҳисобида бўлган 0,05 га ер майдонида жойлашган бузоқхона 120.000 сўмга баҳоланиб, «Иzzат» фермер хўжалигига сотилган. Ушбу ер майдонига туташ бўлган ва жамоа хўжалигининг тасарруфида бўлган 2053,67 кв.метр ер майдонида фермер хўжалиги томонидан иморатлар барпо қилинган ва Х.Зупаров айнан шу ер участкасида жойлашган иморатларга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилашни сўраган.

Савол: Туманлараро суднинг ҳал қилув қарори қонунийми?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Тааллуқлиликнинг қандай турлари мавжуд?

- а) умумий ва махсус;
- б) қатъий шаклдаги тааллуқлилик;
- в) қатъий, шартли ва альтернатив тааллуқлилик;
- г) шартли тааллуқлилик.

2. Альтернатив тааллуқлилик қандай тааллуқлилик ҳисобланади?

- а) иш икки ёки ундан ортиқ органга тегишли бўлса, альтернатив тааллуқлилик дейилади;
- б) ишни фақат судга тааллуқли эканлиги тушунилади;
- в) ишни суддан ташқари бошқа давлат органига тааллуқли эканлиги тушунилади;
- г) манфаатдор шахсларнинг низони ҳал қилишни сўраб, бир вақтнинг ўзида бир неча давлат органларига мурожаат этишга айтилади.

3. Низонинг иштирокчилари фақат фуқаролар бўлса, иш қайси органга тааллуқли бўлади?

- а) хўжалик судида;
- б) холислар судига;
- в) шаҳар ёки туманлараро судига
- г) прокуратура органларига.

4. Қуйидаги фактлардан қайси бири суд тартибида белгиланиши мумкин эмас?

- а) боқувчисининг ўлими муносабати билан нафақа тайинлаш учун бировнинг қармоғида бўлганлик факти;
- б) паспорт ва ФХДЁ органлари томонидан бериладиган гувоҳномаларни тегишлилиги факти;
- в) фуқарони ёки унинг ота онасини Иккинчи жаҳон уруши даврида эвакуация қилинганлик фактлари;
- г) бахтсиз ҳодиса тўғрисидаги фактни.

5. Боқувчисининг ўлими муносабати билан нафақа тайинлаш учун бировнинг қармоғида бўлганлик фактини белгилаш судга қадарли қайси орган томонидан кўриб чиқилиши лозим?

- а) ФХДЁ органларида;
- б) нотариал идораларда;
- в) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида;
- г) ижтимоий таъминот бўлимлари.

6. Қўйидаги меҳнатга оид ишларининг қайси бири бевосита судларда кўрилиши лозим бўлган ишлари жумласига кирмайди?

- а) янги меҳнат шартларини белгилаш тўғрисидаги меҳнат шартномаси мажбуриятларини қўлланиш масаласига доир меҳнат низолари;
- б) ходим томонидан иш берувчига етказилган зарарни ундириш ҳақидаги меҳнат низолари;
- в) ишга тиклаш ҳақидаги меҳнат низолари;
- г) иш берувчи ва касаба уюшмаси кўмитаси олдиндан келишиб ҳал этилган масала юзасидан келиб чиққан меҳнат низолари.

7. Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган ҳатти ҳаракатлар ва қарорлар устидан шикоятлар бўйича ишлар тааллуқлилигининг қайси турига мансуб?

- а) қатъий тааллуқлилиқ;
- б) альтернатив тааллуқлилиқ;
- в) шартли тааллуқлилиқ;
- г) мустасно тааллуқлилиқ.

8. Авария ҳолатида деб топилган уйларда яшайётган фуқароларни кўчириш тўғрисидаги ишлар қўйидаги қайси органларга тааллуқли?

- а) суд органларига;
- б) нотариал идораларга;
- в) Давлат уй жой фондини бошқариш билан шуғулланувчи органларга;
- г) прокуратура идораларига.

9. Қўйидаги уй-жойга оид ишлардан қайси бири судга тааллуқли эмас?

- а) давлат уй-жой фондининг турар-жойига берилган ҳужжатни (ордерни) ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишлар;
- б) ижара шартномасини ўзгартириш ва бекор қилиш тўғрисидаги ишлар;
- в) ўзбошимчалиқ билан турар жойни эгаллаб олган шахсларни кўчириш тўғрисидаги ишлар;
- г) ер участкалари давлат ёки жамоат эҳтиёжи учун олиб қўйилиши муносабати билан вужудга келадиган ишлар.

10. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувлар қайси орган томонидан кўриб, ҳал этилади?

- а) фақат суд органлари томонидан;

- б) ФХДЁ органлари томонидан;
- в) ижтимоий таъминот органлари томонидан;
- г) нотариал идоралар томонидан.

11. Аризани қабул қилиш жараёнида суд унинг судда кўриш учун тегишли эмаслигини аниқласа,...

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) аризани кўрмасдан қолдиради;
- г) ишни бир суддан бошқасига ўтказиш ҳақида ажрим чиқаради.

12. Ишни судда кўриш жараёнида унинг судга тааллуқли эмаслигини аниқласа, суд...

- а) даъво талабларини қаноатлантиришни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) иш юритишни тугатади;
- г) аризани кўрмасдан қолдиради.

13. Судга тааллуқли бўлмаган ишни кўрсатинг?

- а) боланинг у ёки бу онадан туғилганлиги фактини белгилаш ҳақидаги ишлар;
- б) тўйни ўтказишга кетган сарф харажатларни ундириш тўғрисидаги ишлар;
- в) ер участкалари давлат ёки жамоат эҳтиёжи учун олиб қўйилиши муносабати билан вужудга келадиган ишлар;
- г) фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларидаги хатоларни белгилаш ҳақидаги ишлар.

12-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ИШЛАРИНИНГ СУДЛОВЛИЛИГИ

РЕЖА:

1. Судловлик тушунчаси ва унинг тааллуқлиликдан фарқи.
2. Судловлик турлари (турдош ва худудий).
3. Фуқаролик ишларининг судловлигини жиной ишларни судловлигидан фарқи.
4. Ишни бир суддан бошқа судга ўтказиш асослари ва тартиби.
5. Фуқаролик ишлари бўйича судловлик ҳақидаги қоидаларига риоя қилмаслик оқибатлари.

1-масала

Даъвогар **И.** жавобгар “Ўзбекбирлашув” ХЖга нисбатан етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан Чилонзор туманлараро судига мурожаат қилган.

Даъвогар ўзининг даъво аризасида кўрсатишича, Чилонзор тумани Фарҳод кўчасида “Ўзбекбирлашув” ХЖга қарашли автомашинани бошқариб кетаётган **Н.** томонидан йўл харакати қоидалари бузилиб, унинг мол мулкига 500.000 сўмлик зарар етказилган.

Чилонзор туманлараро суди даъвогарнинг даъво аризасини қабул қилиш ва ишни судда кўришга тайрлаш тўғрисида ажрим қабул қилди. Суд жараёнида жавобгар “Ўзбекбирлашув” ХЖнинг вакили даъво аризаси судловга тааллуқлилик қоидаларига риоя қилинмаган ҳолда қабул қилинганини ва иш жавобгарнинг жойлашган жойидаги судда кўзгатилиши лозимлигини кўрсатиб, ишни Юнусобод туманлараро судига ўтказиш тўғрисидаги илтимоснома билан мурожаат қилди. Чилонзор туманлараро суди жавобгар вакилининг илтимосномасини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида ажрим қабул қилди.

Савол:

- 1) Суднинг ажрими асослими?
- 2) Ишнинг бир суддан бошқа судга ўтказиш асосларини кўрсатинг?

2-масала

1. **А.** жавобгарлар вилоят божхона бошқармаси ва **Т.** га нисбатан 17.440 кг. металлларни рўйхатдан чиқариш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

2. **Р.** боқувчисининг ўлими натижасида кўрилган зарар ўрнини қоплаш тўғрисидаги даъво аризаси билан “Тараққиёт” ОХЖ га нисбатан даъво аризаси билан мурожаат қилиб, эри **А.** ушбу корхонада электрик бўлиб ишлаганини ва меҳнат вазифасини бажариаётган пайтда бахтсиз

ходиса туфайли вафот этганлигини кўрсатади.

3. *Г.* МДХ таркибига кетган ва янги яшаш жойи аниқ бўлган *Н.* билан тузилган никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъво аризаси билан ўзи яшаб турган жойдаги судга даъво аризаси билан мурожаат қилади.

4. *Х.* алимент миқдорини камайтириш тўғрисидаги даъво аризаси билан ўзи яшаб турган жойдаги судга ариза билан мурожаат қилади.

5. Аризачи *Т. А.* билан эр-хотинлик муносабатларида бўлганлик фактини белгилаш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилади.

Савол:

Туманлараро судларга келиб тушган мазкур даъво аризалари ва аризалар бўйича ишнинг судловга таллуқлилигини аниқланг?

3-масала

Р. Бектемир туманида жойлашган уйини *В.* га сотгач, доимий яшаш учун Шайхонтоҳур туманига кўчиб кетди.

В. уй-жой учун ҳисоблашиш вақтида *Р.* га 250.000 сўм қарз бўлиб қолганлиги ва уч ой муддат ичида ушбу суммани тўлаши тўғрисида тилхат ёзиб берди.

В. ўз оилада аъзоларини Бектемир туманидаги янги олган уйига киритиб, сўнгра узоқ муддатга Термиз шаҳрига хизмат сафарига кетди.

250.000 сўм пулни тўлаш учун белгиланган уч ойлик муддат тугагач, *Р.* ушбу суммани суд орқали ундиришни лозим топди.

Савол:

Мазкур иш қайси суднинг судловига тегишли?

4-масала

О. соғлиғига етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан Тошкент трактор заводига нисбатан судга мурожаат қилган.

О. ўзининг яшаш жойидаги судга мурожаат қилган бўлиб, суд ушбу аризани судловга тааллуқлилиқ қоидалари бузилганлигини асос қилиб, қабул қилишни рад этади. Суд ўз ажримда мазкур даъво аризаси билан жавобгар жойлашган ҳудуддаги судга мурожаат қилиш лозимлигини тушунтиради.

Савол:

1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?

5-масала

“ФОТОН» ХЖ судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, *Р.* дан корхонанинг мулкига етказилган 500.000 сўмлик зарарни ундиришни сўраган.

Туманлараро суд мазкур даъво аризасини қабул қилишни рад этар экан, ўз ажримда жавобгар **Р.** ҳозирги кунда ахлоқ тузатиш калониясида жазо ўтаётганлигини, шунинг учун даъво аризаси жавобгарнинг ҳозирги кундаги яшаш жойидаги судда кўриб ҳал этилиши мумкинлигини кўрсатади.

Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди эса ушбу ажрим устидан берилган шикоятни кўриб чиқиб, туманлараро суднинг ажримини бекор қилган ҳамда ишни мазмунан кўриб ҳал қилиш учун ушбу таманлараро судга қайтарган.

Савол:

1) Юқоридаги қайси суднинг қарори асосли?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Судловликнинг қандай турлари бор?

- а) умумий ва махсус судловлик;
- б) ҳудудий судловлик;
- в) турдош ва ҳудудий судловлик;
- г) умумий судловлик.

2. Ҳудудий судловлик неча турга бўлинади?

- а) фақат битта турга бўлинади;
- б) иккита тури мавжуд;
- в) учта тури мавжуд;
- г) тўртта тури мавжуд.

3. Судловлик қоидаларига риоя қилмай судга мурожаат қилинган тақдирда, суд ...

- а) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- б) аризани кўрмасдан қолдиради;
- в) аризани қабул қилишни рад этади;
- г) аризани қабул қилиб, сўнгра ишни бир суддан бошқа судга ўтказилади.

4. Суд судловга тааллуқлилиқ қоидаларига риоя қилган ҳолда ўзининг юритишига қабул қилиб олган ишни, кейинчалиқ бу иш бошқа суднинг судловига тааллуқли бўлиб қолса, ...

- а) иш юритишни тугатади;
- б) аризани кўрмасдан қолдиради;
- в) ишни бир суддан бошқасига ўтказилади;
- г) мазмунан ҳал қилиши лозим бўлади.

5. Судловликнинг қайси тури тарафларнинг келишувига биноан ўзгартирилиши мумкин эмас?

- а) алтернатив судловлик;
- б) шартномавий судловлик;
- в) мустасно судловлик;
- г) умумий судловлик.

6. Қуйидагилардан қайси бири ишни бир судда бошқа судга ўтказиш учун асос бўлмайди?

- а) илгари турар жойи номаълум бўлган жавобгар ишни ўзи яшаб турган жойдаги судга ўтказишни илтимос қилса;
- б) бир ёки бир неча судья рад қилинган, бу судда уларни алмаштириш мумкин бўлмай қолса;
- в) иш муайян судда кўрилаётганида бу иш судловга тааллуқлилиқ қоидалари бузилган ҳолда юритишга қабул қилинганлиги маълум бўлиб қолса;
- г) иш судга тааллуқли бўлмаса.

7. МДХ таркибига кирган давлатларга кетган ва манзилгоҳи маълум бўлган шахслар билан никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар...

- а) жавобгарнинг мол мулки жойлашган жойдаги судда қўзғатилади;
- б) никоҳ қайд этилган жойдаги судда қўзғатилади;
- в) даъвогарнинг яшаш жойидаги судда қўзғатилади;
- г) даъвогарнинг хоҳишига қараб, жавобгарнинг охириги яшаш жойи ёки янги яшаш жойидаги судда қўзғатилади.

8. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини бузадиган хатти ҳаракатлар ва қарорлар устидан келтирилган шикоятлар билан қайси судга мурожаат қилинади?

- а) шикоят қилувчи фуқаро яшаётган жойдаги судга;
- б) мансабдор шахснинг юқори турувчи органи жойлашган жойдаги судга;
- в) ҳуқуқбузарлик содир этилган жойдаги судга;
- г) фуқаронинг хоҳишига қараб, у яшаётган жойдаги ёки мансабдор шахснинг иш жойидаги судга берилади.

9. Қуйидаги қайси иш даъвогарнинг танлаши бўйича судловлик турига мансуб эмас?

- а) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар;

- б) оталикни белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- в) ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар;
- г) соғлиққа етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар.

10. Қуйидаги қайси ҳолат никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъволар билан даъвогар яшаб турган жойидаги судда иш қўзғатишга асос бўлмайди?

- а) даъвогарнинг вояга етмаган фарзандларини мавжудлиги;
- б) жавобгарнинг яшаш жойи номаълум бўлиши;
- в) даъвогарнинг ногиронлиги туфайли жавобгар яшаб турган жойга боришга қийналиши;
- г) даъвогарнинг оғир касаллиги туфайли жавобгар яшаб турган жойга боришга қийналиши.

13-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ИСБОТЛАШ ВА ДАЛИЛЛАР

РЕЖА:

1. Суддаги далиллар ва исботлаш воситаларининг тушунчаси ва мақсади. Суд томонидан исботлашга тегишли далолатлар (фактлар) доирасини аниқлашда тарафлар, прокурор ва суднинг фаоллигига боғлиқлиги.
2. Исботлашни талаб қилмайдиган далиллар. Мусулмон ҳуқуқида далиллар.
3. Тарафлар ўртасида исботлаш бурчини тақсимлаш. Иш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган далолат (факт)ларни тасдиқловчи далилларни талаб қилиб олишда суднинг фаолияти. Далил презумцияси, тушунчаси ва унинг моҳияти.
4. Далилларнинг турлари: шахсий ва ашёвий: бошлангич ва унга боғлиқ бўлган (хосила), тўғри ва эгри, оғзаки ва ёзма далиллар.
5. Далилларнинг дахлдорлиги ва уларга йул кўйилиши. Далилларга баҳо бериш.
6. Исботлаш воситаларининг турлари. Тарафлар ва учинчи шахсларнинг тушунтиришлари. Гувоҳларнинг сўроқ қилишнинг процессуал тартиби. Гувоҳларнинг ҳуқуқ ва бурчлари.
7. Ёзма далиллар. Ёзма далилларнинг турлари. Ишда иштирок этмайдиган бошқа тарафлар ва шахслардан ёзма далилларни талаб қилиб олиш тартиби. Ҳужжатларнинг қалбакилиги туфайли келиб чиқадиган низолар.
8. Ашёвий далиллар. Ашёвий далилларнинг ёзма далиллардан фарқи. Ашёвий далилларнинг тақдим қилиш ва уларни сақлаш тартиби. Жойни куздан кечириш. Жойни кўздан кечириш баённомаси.
9. Экспертиза, суд экспертизасини тайинлаш тартиби, уни суд мажлисида ва суддан ташқарида ўтказиш учун асослар. Экспертнинг хулосаси ва уни мазмуни. Экспертнинг процессуал ҳуқуқи ва бурчлари. Кўшимча ва қайта экспертиза тайинлаш. Судга мутахассисни жалб қилиш. Уларнинг процессуал ҳуқуқ ва бурчлари. Мутахассисни экспертдан фарқи.
10. Далилларни таъминлаш. Далилларни таъминлаш учун асослар. Даъвони кўзғатишга қадар ва кўзгатгандан кейин далилларни таъминлаш.
11. Суд топшириқлари. Суд топшириқларини бериш ва уларни бажаришнинг процессуал тартиби.

1-масала

Ю. ва **В.** лар моддий ва маънавий зарарни ундириш ҳақида **Б.** ва **Я.** ларга нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

Суд **Ю.** ва **В.** ларнинг даъвосини қисман қаноатлантириб, уларнинг фойдасига **Б.** ва **Я.** дан 1.605.525 сўм моддий ва 20.000.000 сўм маънавий зарар ундирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 21 июнда суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Савол:

1) Суднинг маънавий зарар суммасини белгилашда нималарга эътибор бериши талаб этилади?

2) Маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича исботлаш ва далиллар сифатида нималар эътироф этилади?

2-масала

К. судга даъво билан мурожаат қилиб, институтга талабалар қабул қилиш яқунлари тўғрисидаги масала Илмий кенгашда муҳокама қилинаётганда **Р.** институтнинг маданият соҳаси менеджери бўлимига 8 талаба ўрнига 12 талаба қабул қилинганлигини, бундан **К.** манфаатдор бўлганлигини, унинг шаъни, кадр-қимматига путур етказганлигини кўрсатиб, суддан шаъни ва кадр-қимматини ҳимоя қилишни ҳамда **Р.** дан 25.000 сўм маънавий зарар ундириб беришни сўраган.

Биринчи инстанция суди **Р.** нинг институт Илмий кенгаши йиғилишида талабаларни қабул қилишдаги камчиликлар ҳақидаги мулоҳазаларини **К.** нинг шаъни, кадр-қиммати ва обрўсига путур етказувчи маълумотлар, деб хулосага келган ва **К.** нинг даъво талабларини қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 17 май куни суд қарорларини бекор қилиб, **К.** нинг даъвосини рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарар экан, **К.** институтда қабул комиссиясининг масъул котиби лавозимида ишлаб келган бўлиб, институтга қабул қилинадиган талабаларнинг сонини белгилаш унинг хизмат ваколатига кирмаганлиги ва бундан ташқари **Р.** институт Илмий кенгаши йиғилишидаги танқидида **К.** нинг номини тилга олмасдан, ишдаги камчиликларни айтиб ўтганлиги билан асослайди.

Савол:

1) Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими асослими?

2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1992 йил 19 июндаги (1997 йил 2 май ва 1998 йил 11 сентябрдаги қўшимча ва ўзгартиришлар билан) "Суд амалиётида фуқаро ва ташкилотларнинг шаъни, кадр-қиммати ва ишчанлик обрўсини ҳимоя қилиш ҳақидаги қонунларни қўллаш тўғрисида"ги қарорига кўра, қандай маълумотлар шахсни бадном қилувчи маълумотлар ҳисобланмайди?

3-масала

Даъвогар Е.Ковлягина жавобгар Тошкент шаҳар «Тошгаз» бошқармасига нисбатан ишга тиклаш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган. Е.Ковлягина Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Кодексининг 100-моддаси 2-қисмига асосан соғлиги ҳолатига кўра бажараётган ишига нолойиқ бўлиб қолиши сабабли ишдан бўшатишга.

Иш ҳужжатларида кўринишича, Психоневрология диспансерининг ҳулосасига кўра, даъвогар 1979 йилдан буён ушбу диспансерда «шизофрения шубообразные параноидная, психоподобной синдром» ташхиси билан рўйхатда турган ва иккинчи гуруҳ ногирони деб тан олинган.

Жавобгарнинг вакили И. судда даъво талабларига қарши ўз эътирозларини билдириб, Е.Ковлягина Тошкент шаҳар «Тошгаз» бошқармасида газ трассасини кузатиб турувчи лавозимида ишлаган ва ишга кириш пайтида соғлиги ҳолатини маъмуриятдан яширганлигини кўрсатган. Шунингдек, охириги йилларда унинг касаллиги кучайган, маъмурият унга енгилроқ ишни таклиф этган, лекин у бу ишни рад этганлигини таъкидлаган.

Туманлараро суднинг ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантирилган ва Е.Ковлягина аввалги иш жойига тикланган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг камчиликлари нимада?

2) Мазкур масалада суд томонидан ишнинг қайси ҳолатлари аниқланиши лозим?

4-масала

Даъвогар *Р.* 27.09.2002 йилда туманлараро судига мурожаат қилиб, жавобгарлар *В.* ва *С.* ларни уй-жойдан мажбурий тартибда кўчиришни сўраган. Судда жавобгарлар *В.* ва *С.* даъвогарга нисбатан қарши даъво қўзғатиб, *Р.* номига берилган васиятномани ҳақиқий эмас

деб топишни сўраганлар.

Туманлараро суд даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантириб, қарши даъво ни рад этган.

Иш материалларига қараганда, жавобгарлар **В.** ва **С.** ўзларининг қарши даъволарида **Р.** номига берилган васиятномадаги имзо марҳум **В.**га тегишли эмаслигини, васиятнома **В.**нинг ўлиmidан кейин расмийлаштирилганлигини билдирганлар.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ўринбосарининг назорат тартибидаги протестига асосан, ишни назорат тартибида кўриб чиққан вилоят судининг раёсати биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилган.

Савол:

1) Туманлараро суд жавобгарларнинг қарши даъволарида кўрсатилган важлар юзасидан ишнинг қайси ҳолатларини аниқлаши лозим эди?

2) Қарши даъво аризаси юзасидан суд кимни қўшимча жавобгар сифатида ишга жалб этиши лозим?

3) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Мерос ҳуқуқига оид қонунларни қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги қарорида мазкур иш юзасидан қандай тушунтиришлар берилади?

5-масала

Даъвогар **Р.** жавобгарлар **Л.** ва **М.** ларга нисбатан судга даъво аризаси билан мурожаат этиб, улардан Сирдарё шаҳар, К.Муллаев кўчаси 88-уйни 2.000.000 сўмга сотиб олишга келишганлигини, пулнинг бир қисмини берганлигини, аммо жавобгарлар шартномани расмийлаштириб бермаганлигини билдириб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топишни сўраган.

Вилоят судининг 08.11.2002 йилги ҳал қилув қарорига кўра, даъвогарнинг даъво талаблари қаноатлантирилиб, улар ўртасидаги олди-сотди шартномаси ҳақиқий деб топилган, даъвогардан жавобгарлар фойдасига 1.800.000 сўм ундириб берилган.

Вилоят судининг апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди судлов ҳайъатининг 11.04.2003 йилги ажрими билан иш бўйича барча суд қарорлари бекор қилинган.

Аниқланишича, низоли уй жавобгар **М.**нинг хотини **М.**нинг номида бўлган, у 2000 йилда даъвогар **Р.** дан 2.000.000 сўм қарз олиб, эвазига низоли уйни сотиш ҳуқуқини берувчи ишончнома берган,

лекин кейинчалик ишончномани бекор қилган.

Олиш-сотиш битимининг ҳақиқийлиги, сотувчига квартира ёки уй қийматини тўла ёки қисман берилганлиги гувоҳларнинг кўрсатмаси билан тасдиқланган.

Савол:

1) Ишни биринчи ва апелляция тартибида кўриб чиққан судлар томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Фуқаролик кодексини қўлланишда амалиётда вужудга келадиган айрим масалалар тўғрисида”ги қароридан мазкур иш юзасидан қандай тушунтиришлар берилади?

3) Мазкур иш юзасидан исботлаш воситаларини аниқланг?

6-масала

Туман судига В. ва С. лар оталари В. ни муомалага лаёқатсиз деб топиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганлар.

Суд аризачиларнинг оғзаки кўрсатмалари асосида В.ни амбулатория тартибида суд рухий экспертизасини ўтказиш тўғрисида ажрим чиқарган ва ушбу ажримда экспертлар олдида «рухий касаллиги туфайли В. ўз ҳаракатларининг аҳамиятига тушунадими ва уларни бошқара оладими?» деган савол қўйган.

Савол:

1) Суд қайси асосларга кўра суд рухий экспертизасини ўтказиш тўғрисида ажрим чиқаришга ҳақли бўлади?

2) Суд ажримида кўрсатилган экспертлар олдида қўйилган саволлар тўғрими?

7-масала

Т. бир ярим ёшли ўғли **М.**ни отаси **А.**дан олиб, ўзининг тарбиясига бериш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суд **Т.**нинг даъвосини рад қилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 26 апрелда суд қарорларини бекор қилиб, қуйидаги асосларга кўра, даъвони қаноатлантириш ҳақида янги қарор чиқарди:

Ишда мавжуд васийлик ва ҳомийлик органининг хулосасида бола бир ярим ёшда бўлиб, туғилганидан онасининг тарбиясида бўлганлиги, онанинг ижобий ахлоқий фазилатларга ва бола тарбияси учун етарли бўлган моддий-маиший шароитга эга эганлиги кўрсатилган.

Биринчи инстанция суди ўз ҳал қилув қарорини даъвогар **Т.** болани

икки маротаба отасига қолдириб кетганлиги факти билан асослайди.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1998 йил 11 сентябрдаги "Болалар тарбияси билан боғлиқ бўлган низоларни ҳал қилишда судлар томонидан қонунларни қўллаш амалиёти тўғрисида"ги қарорида мазкур масала юзасидан қандай тушунтиришлар берилган?

8-масала

Туманлараро суднинг даъвогар **И.**ни жавобгар Т., Юнусобод туман 1-сонли нотариал идорасига нисбатан Қурувчи кўчаси 311-уй 25-хонадонининг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги 2001 йил 30 октябрдаги ҳал қилув қарорига кўра, жавобгар Т. томонидан уйга эгаллик ҳуқуқи ҳақидаги ҳужжатлар қалбакилаштирилганлиги очиқ-ойдин тасдиқланган.

Савол:

1) Агар суд ишни кўриш жараёнида ҳужжат қалбаки деган хулосага келса, қандай процессуал чораларни амалга оширади?

9-масала

Фуқаро **Б.** судга мурожаат қилиб, 2000 йил 16 ноябрда **Ш.** га фойдаланиш ва сотиш ҳуқуқи билан 3 йилга ишончнома берганини, бу ишончномани 2001 йил 9 сентябрда бекор қилганини, лекин **Ш.** уйни 2001 йил 2 сентябрда сотиб юборганини, ўзи уйни **Ш.** га сотмаганини кўрсатиб, олиш-сотиш шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Туманлараро суднинг 2002 йил 18 майдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантирилган.

Вилоят судининг фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъатининг ажримига кўра, туманлараро суднинг ҳал қилув қарори бекор қилиниб, даъвони қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида янги ҳал қилув қарори қабул қилган. Судлов хайъати даъвогарнинг даъвосини рад этишда **Б.** ўзига мутлақо нотаниш бўлган **Ш.** га нотариал идора орқали хусусий уй-жойни унга яшаш, фойдаланиш, таъмирлаш, уни сотиш, сотилган пулни олиш ва бошқа турдаги ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқи билан 3 йилга ишончнома берганини, шунингдек турар-жойни бўшатиб, уй калити ва ҳужжатларини берганини ҳисобга олган.

Бундан ташқари, суд **Б.** уй-жойдан бир йил давомида хабар олмаганига, уйни тўловларини тўламаганлигига ҳам ўз эътиборини қаратиб, ФКнинг 142, 143-моддаларига асосланиб, уй-жой эвазига **Б.** пул олган деган хулосага

келган.

Савол:

- 1) Судлов ҳайъатининг ажрими асослими?
- 2) Мазкур ишда мавжуд бўлган исботлаш воситаларини туркумларга ажратинг?

10-масала

Даъвогар **Н.** жавобгарлар **Л.** ва **В.** ларга нисбатан судга даъво аризаси билан мурожат этиб, улардан Чархий кўчаси 88-уйни 2.000.000 сўмга сотиб олишга келишганлигини, пулнинг бир қисмини берганлигини, аммо жавобгарлар шартномани расмийлаштириб бермаётганлигини билдириб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топишни сўраган.

Фуқаролик ишлари бўйича туманлараро суди гувоҳларнинг кўрсатмаларига асосланган ҳолда ўз ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъво талаблари қаноатлантириб, даъвогар ва жавобгарлар ўртасидаги олди-сотди шартномаси ҳақиқий деб топган ва жавобгарлардан даъвогар фойдасига 1.800.000 сўм ундириб берган.

Вилоят суди апелляция инстанциясининг 24.12.2002 йилги ажрими билан суднинг ҳал қилув қарори бекор қилинган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонунийми?
- 2) Мазкур низоли иш қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Фуқаролик процессида исботлаш деб нимага айтилади?

- а) исботлаш бу фақат тарафларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир;
- б) исботлаш бу тарафлар ҳамда суднинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир;
- в) исботлаш бу тарафлар, суд, прокурор ва бошқа шахсларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир;
- г) исботлаш бу фақат тарафлар ва учинчи шахсларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир.

2. Судга оид далиллар деб нимага айтилади?

- а) судга оид далиллар деб фуқаролик ишини ҳал қилиш учун лозим бўлган барча фактик маълумотларга айтилади;
- б) судга оид далиллар деб фуқаролик иши учун аҳамиятли бўлган фактлар тўғрисидаги маълумотларни олишнинг қонун билан белгиланган процессуал воситаларига ва исботлаш аҳамиятига эга бўлган фактларга айтилади;
- в) судга оид далиллар деб тарафларнинг талаб ва эътирозларини асослайдиган ҳар қандай фактик маълумотларга айтилади;
- г) тўғри жавоб **а** ва **в**.

3. Эксперт фикр беришдан бош торта оладими?

- а) эксперт, агар унга берилган материаллар етарли бўлмаса ёки ўз зиммасига юкланган вазифани бажариш учун етарли билимга эга бўлмаса, фикр беришдан бош торта олади;
- б) эксперт фикр беришдан бош тортиши мумкин эмас;
- в) юқори турувчи экспертиза муассасасининг розилиги билан эксперт фикр беришдан бош тортиши мумкин;
- г) тўғри жавоб **а** ва **б**.

4. Мутахассисга нисбатан суд жарималари қўллаши мумкинми?

- а) мутахассис хулоса беришдан бош тортса, мумкин;
- б) мутахассисга нисбатан суд жарималари қўлланилмайди;
- в) мутахассис суд мажлисига узрсиз келмаса қўлланилади;
- г) қонунда кўрсатилган ҳолларда қўлланилади.

5. Қуйидаги қайси шахсларнинг хулоса ва фикрлари суд учун мажбурий характерга эга?

- а) прокурорнинг фикри;
- б) давлат бошқарув идораларининг хулосалари;
- в) эксперт хулосалари;
- г) тўғри жавоб йўқ.

6. Одам ДНКси суд биологик экспертизаси ўтказиш учун экспертларга қандай ҳужжатлар тақдим этилиши зарур эмас?

- а) экспертиза тайинлаш (ўтказиш) ҳақидаги суд ажрими;
- б) қон намунаси олинганлиги ҳақидаги баённома нусхаси;
- в) жавобгарнинг яшаш ва ишлаш манзили ҳақидаги маълумотлар;
- г) экспертиза хизмати учун ҳақ тўланганлиги ҳақидаги ҳужжат.

7. Далилларни таъминлашдан мақсад нима?

- а) фуқаролик ишини ўз вақтида ва тўғри кўриб чиқиш ва ҳал қилиш мақсадида;
- б) суд чиқарган ҳал қилув қарорларининг ижроси қийинлашишини олдини олиш мақсадида;
- в) иш учун зарур бўлган далилларни кейинчалик тақдим этиш мумкин бўлмай қолишини олдини олиш мақсадида;
- г) иш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган далилларни судга тақдим этиш мақсадида.

8. Фуқаролик процессида исботлаш деб нимага айтилади?

- а) исботлаш деб фақат тарафларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятга айтилади;
- б) исботлаш тарафлар ҳамда суднинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир;
- в) исботлаш деб тарафлар, суд, прокурор ва бошқа шахсларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятга айтилади;
- г) исботлаш фақат тарафлар ва учинчи шахсларнинг фуқаролик ишини ҳал қилиш учун зарур бўлган фактларнинг мавжуд бўлиш-бўлмаслигини аниқлашга қаратилган фаолиятидир.

9. Эксперт иш юзасидан хулоса беришдан бош торта оладими?

- а) эксперт, агар унга берилган материаллар етарли бўлмаса ёки ўз зиммасига юкланган вазифани бажариш учун етарли билимга эга бўлмаса, хулоса беришдан бош торта олади;
- б) агар эксперт ишда иштирок этувчи тарафларга хизмат юзасидан ёхуд бошқача тарзда қарам бўлса, иш юзасидан хулоса беришдан бош тортиши мумкин;
- в) юқори турувчи экспертиза муассасасининг розилиги билан эксперт хулоса беришдан бош тортиши мумкин;
- г) эксперт хулоса беришдан бош тортиши мумкин эмас.

10. Эксперт хулосаси билан бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилаётган давлат бошқаруви органлари хулосаси ўртасидан қандай фарқи мавжуд?

- а) эксперт хулосаси ёзма равишда берилади, лекин давлат

- бошқаруви органларининг хулосалари оғзаки равишда берилади;
- б) эксперт хулосаси суд учун мажбурий, лекин давлат бошқаруви органларининг хулосалари суд учун мажбурий характерга эга бўлмайди;
- в) эксперт хулосаси исботлаш воситаси ҳисобланади, лекин давлат бошқаруви органларининг хулосалари исботлаш воситаси бўла олмайди;
- г) эксперт хулосаси суд ажримда қўйилган саволларга жавоб тариқасида берилади, лекин давлат бошқаруви органларининг хулосалари суд ажримда қўйилган саволларга жавоб тариқасида берилмайди.

11. Далиллар тузилиши ва вужудга келишига қараб қандай турларга бўлинади?

- а) дастлабки ва хосила далиллар;
- б) тўғри ва эгри далиллар;
- в) оддий ёзма ва нотариал гувоҳлантирилган далиллар;
- г) расмий ва хусусий далиллар.

12. Далил билан исботланувчи факт ўртасидаги узвий боғланишга қараб далиллар қандай турларга бўлинади?

- а) шахсий ва ашёвий далиллар;
- б) дастлабки ва хосила далиллар;
- в) расмий ва хусусий далиллар;
- г) тўғри ва эгри далиллар.

13. Суд томонидан экспертиза ўтказиш тайинланган бўлса, судья...

- а) иш юритишни тўхтатиш ҳақида ажрим чиқаради;
- б) иш кўришни бошқа кунга қолдириш ҳақида ажрим чиқаради;
- в) ариза ҳаракатсиз қолдирилади;
- г) ариза кўрмасдан қолдирилади.

14-МАВЗУ. ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ДАЪВО

РЕЖА:

1. Судда даъво ишларини юритиш тартибида кўриладиган ишлар.
2. Даъво тушунчаси. Даъвонинг элементлари.
3. Даъво турлари (ижро ва эътироф этиш даъволари).
4. Даъвога бўлган ҳуқуқ ва даъво қўзғатишга бўлган ҳуқуқ.
5. Даъвони бирлаштириш ва ажратиш.
6. Даъвога қарши эътироз билдириш (моддий ва процессуал ҳуқуқий),
7. Қарши даъво, қарши даъвони қўзғатиш тартиби.
8. Даъвони таъминлаш ва даъвони таъмишлашни бекор қилиш. Жиноий ишларда фуқаровий даъволар.

1-масала

А. судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, “Мумтоз” илмий ишлаб чиқариш ижара корхонасига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш, маънавий зарарни ундиришни сўраган.

Даъвогар судда даъво талабларини қисман ўзгартириб, корхонага ишга тиклаш ўрнига меҳнат шартномасини бекор қилиш таърифини ўз ташаббуси билан тарафларнинг келишувига кўра ўзгартиришни, уч ойлик иш ҳақидан кам бўлмаган қўшимча компенсация ундирилишини, мажбурий бекор юрган вақт учун иш ҳақи ва маънавий зарарни ундиришни ҳамда корхонанинг мулкидан ўзига тегишли бўлган хиссани ажратиб беришни сўраган.

Суд даъвогарнинг талабларини тўлиқ қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган.

Савол:

1. Суд қайси ҳолларда даъвогарнинг бир неча талаблари юзасидан ишни мазмунан кўриб, ҳал қилув қарори чиқариши мумкин?

2. Юқоридаги масалада суд қандай камчиликларга йўл қўйган?

2-масала

А. туманлараро судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, **В.** билан 1999 йил 15 сентябрда қонуний никоҳдан ўтиб, турмушларидан 2001 йил 23 октябрда туғилган **И.** исмли бир нафар фарзандли бўлишганини, лекин **В.** фарзандининг тарбияси ва моддий таъминоти билан умуман шуғулланмаётганини кўрсатиб, бир ёшли ўғли **И.** нинг моддий таъминоти учун **В.** дан алимент ундиришни сўраган.

Судда жавобгар **В.** даъвога нисбатан эътироз билдириб, у туғилган фарзанднинг отаси эмаслигини, 2000 йилнинг 25 май куни хизмат сафари билан БАА га кетиб, 2001 йилнинг 25 декабрида сафардан қайтганлигини, шу давр ичида Ўзбекистонда бўлмаганлиги ва даъвогар билан кўришмаганлигини, буни тасдиқлайдиган тегишли далиллар ва гувоҳлар мавжудлигини кўрсатиб, оталикни белгилаш тўғрисида қарши даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Суд жавобгарнинг қарши даъво аризасини қаноатлантириб, даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳал қилув қарори тўғрими?
- 2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Оталикни белгилаш ҳақидаги ишларни кўришда судлар томонидан қонунларнинг татбиқ этилиши тўғрисида»ги 2001 йил 1 июн қарорида ушбу масала юзасидан қандай тутунтиришлар берилади?
- 3) Жавобгар манфаатларини ҳимоя қилишнинг қандай процессуал воситалари мавжуд?
- 4) Эътирознинг қарши даъводан фарқини тушунтириб беринг?
- 5) Қарши даъво аризасини қабул қилишнинг қандай шартлари бор?

3-масала

А., **Р.**, ва **О.** лар “Учқун” ишлаб чиқариш бирлашмасига нисбатан ишга тиклаш, мажбур бекор юрган вақт учун иш ҳақи ундириш ҳамда маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан туманлараро судга мурожаат қилишган.

Суд даъво аризасини ўз иш юритувида қабул қилиш ва ишни судда кўришга тайёрлаш тўғрисида ажрим чиқарган.

Мазкур суднинг иш юритувида “Учқун” ишлаб чиқариш бирлашмасининг ходими бўлмиш **К.** нинг ушбу корхона бошлиғига нисбатан шаън, кадр-қиммат ва ишчанлик обрўси камситилганлиги учун етказилган маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги низоли иш мавжуд бўлган. Туманлараро суд ФПК 156-моддасига асосланиб, **А.**, **Р.**, ва **О.** ларнинг “Учқун” ишлаб чиқариш бирлашмасига нисбатан ишга тиклаш, мажбур бекор юрган вақт учун иш ҳақи ундириш ҳамда маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги даъво иши билан **К.** нинг ушбу корхона бошлиғига нисбатан шаън, кадр-қиммат ва ишчанлик обрўси камситилганлиги учун етказилган маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги низоли ишни бирлаштириш тўғрисида ажрим чиқарган.

Савол:

- 1) Туманлараро суднинг ажрими асослими?
- 2) Судьянинг бир турдаги ишларни бирлаштириши учун қандай талаблар бўлиши лозим?

4-масала

К. судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, **И.** билан ўзаро тузилган никоҳдан ажратишни ҳамда жавобгар мунтазам равишда спиртли ичимликларни суистеъмол қилиши ва ўз оиласини моддий жиҳатдан қийин аҳволга солиб қўйганлигини кўрсатиб, **И.** нинг муомала лаёқатини чеклашни сўраган.

Туманлараро суд даъвогарнинг даъво аризасини қабул қилиб, ишни мазмунан кўиб чиққан ва даъвогарнинг барча даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарор қабул қилган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Фуқаролик даъвосининг томонлари қайсилар?

- а) моддий ва мулкӣ;
- б) моддий ва процессуал;
- в) процессуал ва мулкӣ;
- г) моддий ва номоддий.

2. Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишлар билан биргаликда кўрилиши мумкин бўлмаган ишларни кўрсатинг?

- а) турур жойдан кўчириш тўғрисидаги ишлар;
- б) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар;
- в) никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар;
- г) ушбу ишлар бошқа туркумдаги ишлар билан биргаликда кўрилиши мумкин эмас.

3. Даъвони таъминлашдан мақсад нима?

- а) фуқаролик ишини ўз вақтида ва тўғри кўриб ҳал қилиш мақсадида;
- б) суд чиқарган ҳал қилув қарорларининг ижроси қийинлашишини олдини олиш мақсадида;

- в) иш учун зарур бўлган далилларни кейинчалик такдим этиш мумкин бўлмай қолишини олдини олиш мақсадида;
- г) иш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган далилларни судга такдим этиш мақсадида.

4. Эр-хотиннинг мулкни бўлиш ҳақидаги талаби қайси ҳолларда никоҳдан ажратиш ҳақидаги иш билан бирга кўрилиши мумкин эмас?

- а) агар бу низони тўғри ҳал қилиш учун ишга учинчи шахсни жалб қилиш зарур бўлса;
- б) алимент ундириш тўғрисида талаб мавжуд бўлса;
- в) эр-хотиннинг никоҳгача бўлган хусусий ва бошқа мулкларни ундириш ҳақидаги талаблари мавжуд бўлса;
- г) ҳар қандай ҳолатда ҳам эр-хотиннинг мулкни бўлиш ҳақидаги талаби уларни никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишдан ажратилиши мумкин эмас.

5. Даъвони таъминлаш тўғрисидаги ажрим қачон ижро қилинади?

- а) суднинг ажрими чиққан кундан эътиборан 10 кундан кейин;
- б) суднинг ажрими чиққан кундан эътиборан 20 кундан кейин;
- в) суднинг ажрими чиққан кундан эътиборан 1 ойдан кейин;
- г) суднинг ажрими чиққан кундан эътиборан дарҳол ижро қилинади.

15-МАВЗУ: ФУҚАРОЛИК ИШИНИ ҚЎЗГАТИШ

РЕЖА:

1. Ариза бериш тартиби ва унга риоя қилмаслик оқибатлари.
2. Даъво аризалари, унинг тузилиши ва мазмуни. Даъво аризасидаги камчиликларни тузатиш.
3. Аризани қабул қилиш уни рад қилиш асослари ва уни расмийлаштириш тартиби.
4. Судьянинг бир турдаги ишларни бирлаштириш ва талабни ажратиш ҳукуқи.

1-масала

Р. мансабдор шахс **В.** нинг хатти-ҳаракатларини ғайриқонуний деб топиш ҳақида шикоят билан судга мурожаат қилган.

Суд аризани қабул қилишни рад этиш ҳақида ажрим чиқарган.

Суд аризани қабул қилишда рад этиш учун асос қилиб муқаддам **Р.** ни ишга тиклаш, етказилган зарарларни ундириш ҳақидаги фуқаролик иши судда кўрилиб, ушбу низо юзасидан қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори мавжудлигини кўрсатган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 17 май куни суд ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ажрими қонунийми?
- 2) Аризани қабул қилишни рад этиш асосларини кўрсатинг?

2-масала

15 ёшли **А.** исмли шахс ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақт учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган. Суд ФПКнинг 152-моддасининг 6-бандига кўра, яъни ариза муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилганлиги асосида даъво аризасини қабул қилишни рад этган.

Савол:

- 1) Суд томонидан камчиликларга йўл қўйилганми?
- 2) Даъво аризасини қабул қилишни рад этишга қайси ҳолларда йўл қўйилади?

3-масала

Махмудова ишга тиклаш ҳақидаги даъво аризаси билан судга 2000 йил 3 декабрь куни, яъни ишдан бўшатирилганлиги тўғрисидаги буйруқ нусхасини олган кундан бир ярим ой ўтгач мурожаат қилган. Туман

судининг 2000 йил 6 декабр кунидаги ажрими билан даъвогарнинг судга мурожаат қилиш учун даъво муддатининг ўтказиб юборганлигини кўрсатиб, аризани кўрмасдан қолдирган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Қайси ҳолларда суд аризани кўрмасдан қолдиради?

4-масала

15 ёшли **В.** судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, **В.** билан тузилган никоҳни ҳақиқий эмас деб топишни сўраган ва бунга асос қилиб, **В.** билан никоҳга никоҳ ёши етмасдан киришганлиниги ва бунга унинг ота-оналари мажбур қилганлигини кўрсатган.

Туманларо суд **В.** нинг даъво аризасини унинг муомалага лаёқатсиз эканлигини асос қилиб, қабул қилишни рад этар экан, ушбу даъво аризаси билан унинг қонуний вакиллари, яъни ота-оналари ёки унинг эри **В.** судга мурожаат қилиши мумкинлигини кўрсатган.

Савол:

- 1) Туманларо суднинг аризани қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги ажрими асослими?
- 2) **В.** ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун нима қилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Аризани ҳаракатсиз қолдиришга асос бўлмайдиган ҳолатни кўрсатинг.

- а) аризининг мазмуни процессуал қонун талабларига жавоб бермаса;
- б) ариза жавобгарнинг сонига мутаносиб миқдорда нусхаларда берилмаса;
- в) ариза учун давлат божи тўланмаган бўлса;
- г) аризани муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилган бўлса.

2. Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш тўғрисидаги ишлар билан биргаликда кўрилиши мумкин бўлмаган ишни кўрсатинг

- а) турар-жойдан кўчириш тўғрисидаги ишлар;
- б) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар;
- в) никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар;
- г) ушбу ишлар бошқа туркумдаги ишлар билан биргаликда кўрилиши мумкин эмас.

3. Қуйидагиларнинг қайси бири аризани қабул қилишни рад этиш асослари бўла олмайди?

- а) ариза судда кўришга тегишли бўлмаса;
- б) иш шу суднинг судловига тааллуқли бўлмаса;
- в) ариза муомалага лаёқати чекланган шахс томонидан берилган бўлса;
- г) манфаатдор шахс номидан аризани иш кўзғатиш ваколатига эга бўлмаган шахс берган бўлса;

4. Судья аризани қабул қилишни рад этар экан, бу ҳақда...

- а) ариза тушган кундан эътиборан уч кун ичида асослантирилган ажрим чиқаради;
- б) ариза тушган кундан эътиборан беш кун ичида асослантирилган ажрим чиқаради;
- в) ариза тушган кундан эътиборан ўн кун ичида асослантирилган ажрим чиқаради;
- г) ариза тушган кундан эътиборан дарҳол асослантирилган ажрим чиқаради;

5. Суд қуйидаги қайси ҳолларда аризани ҳаракатсиз қолдиради?

- а) даъво муддати ўтказиб юборилиб, судга мурожаат қилинганда;
- б) ариза муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилган бўлса;
- в) манфаатдор шахс номидан аризани иш юритиш ваколатига эга бўлмаган шахс берган бўлса;
- г) даъвогар аризага илова қилинган ҳужжатларнинг нусхаларини жавобгарларнинг сонига мутаносиб миқдорда тақдим этиш ҳақидаги суд кўрсатмаларини бажармаса.

6. Қуйидаги қайси ҳолларда болалар таъминоти учун алимент ундириш тўғрисидаги ишлар никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишдан алоҳида кўрилади?

- а) агар жавобгар туғилиш тўғрисидаги ёзувларни қайд қилиш дафтаридаги ёзувда отаси ёки онаси деб ёзилганига эътироз билдирса;
- б) агар жавобгар алимент ундириш тўғрисидаги талабни рад қилса;
- в) агар боланинг таъминоти учун вақтинчалик алимент ундириш талаб этилса;
- г) болалар таъминоти учун алимент ундириш тўғрисидаги ишлар никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишдан алоҳида кўрилиши мумкин эмас.

7. Вакил томонидан берилётган даъво аризасига ишончнома ёки унинг ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжат илова қилинмаса, суд...

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) иш юритишни кейинга қолдиради;
- г) иш юритишни тўхтатади.

8. Хотиннинг бир ёшга етмаган фарзанди бўлиб, эр хотиннинг розилигисиз никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилса, суд...

- а) аризани кўрмасдан қолдиради;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) аризани қабул қилишни рад этади;
- г) иш юритишни тугатади.

9. Агар хотиннинг бир ёшга етмаган фарзанди бўлиб, никоҳдан ажратиш ҳақидаги иш хотиннинг розилигисиз қўзғатилган бўлса, суд...

- а) аризани кўрмасдан қолдиради;
- б) иш кўришни кейинга қолдиради;
- в) иш юритишни тўхтатади;
- г) иш юритишни тугатади.

16-МАВЗУ: ИШНИ СУДДА КЎРИШГА ТАЙЁРЛАШ

РЕЖА:

1. Ишни судда кўришга тайёрлаш фуқаролик процессининг мустақил босқичи эканлиги ва унинг вазифалари ҳақида.
2. Ишни судда кўришга тайёрлаш бўйича судья томонидан амалга ошириладиган процессуал ҳаракатлари ва ишни судда кўришга тайёрлаш муддатлари.
3. Ишни кўришга тайинлаш. Суд чақириқлари ва суд хабарлари. Судга чақириш тўғрисидаги суд чақирув хатининг мазмуни. Судга чақириш тўғрисидаги чақирув хатини топшириш тартиби.
4. Суд чақирув хатини қабул қилиб олишдан бош тортиш оқибатлари. Жавобгарни қидириш учун асослар.

1-масала

С. ишга тиклаш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган. Судья даъвогарга ходимни ишдан бўшатиш ҳақидаги буйруқ нусхасини тақдим этиш мажбуриятини юклади. Даъвогар эса корхона раҳбари ушбу буйруқнинг нусхасини беришдан бош тортганлигини кўрсатган. Ишни судда кўришга тайёрлаш тартибида судья жавобгар зиммасига ишдан бўшатиш ҳақидаги буйруқ нусхасини ва **С.** нинг меҳнат фаолияти билан боғлиқ касаба уюшмаси томонидан бериладиган тавсифномани топшириш мажбуриятини юклади. Суд томонидан тайинланган муддат ичида жавобгар томонидан ушбу ҳужжатлар судга тақдим қилинмаган. Шу муносабат билан судья корхона раҳбари ва касаба уюшмаси раиси зиммасига суд жарималарини солиш ҳақида ажрим чиқарган.

Савол:

Суднинг ҳаракатлари тўғрими?

2-масала

Даъвогар **А.** судга мурожаат қилиб, жавобгар **М.** га нисбатан уйга киритиб қўйиш ва мерос уйни бўлишни сўраган.

Туман судининг 2000 йил 29 августдаги ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, низоли уй даъвогар **А.** ва жавобгар **М.** ўртасида бўлинган. **А.** уйга киритиб қўйилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг 2001 йил 18 мартдаги ажримига асосан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими кўра, қуйи судларнинг қарорлари бекор қилинган.

Аниқланишича, иш бўйича бошқа меросхўрлар **У.** ва **М.** лар суд процессига жалб этилмаган.

Савол:

1) Мазкур иш юзасидан биринчи инстанция суди ишни судда кўришга тайёрлаш тартибида қандай процессуал ҳаракатларни амалга ошириши лозим эди?

2) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

3-масала

Даъвогар Р.Исоқов Андижон шаҳар судига даъво аризаси билан мурожаат этиб, иш жойи-Давлат банкининг Пойтуғ бўлимига кетаётиб, поездга урилиши натижасида тан жароҳати олиб, ногирон бўлиб қолганлигини ва олаётган нафақаси билан иш ҳақи ўртасидаги фарқни соғлиғига етказилган зарар сифатида жавобгар-Марказий банкнинг Андижон вилояти бўлимидан ундириб беришни сўраган.

Ишдаги мавжуд ҳужжатлар даъвогар ўзининг шахсий мотоциклида ишга кетаётганида поездга урилиб, жароҳат олганлигидан далолат беради.

Андижон шаҳар судининг 1997 йил 28 январдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъвогарнинг даъвоси қаноатлантирилиб, Давлат банкдан унинг фойдасига 51.216 сўм ундирилган. Даъвогарнинг даъвосини қаноатлантиришда суд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 1 февралдаги 48-сонли қарори билан тасдиқланган «Ходимларга уларнинг меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши, касб касалликларига чалиниши ёки саломатликнинг бошқа хил шикастланиши туфайли етказилган зарарни иш берувчилар томонидан тўлаш ҳақида» ги қоидаларни қўллаганлигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси томонидан Андижон вилоят суди раёсатига киритилган протест қаноатлантирилган ва ушбу суд ҳал қилув қарори бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун юборилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 1 февралдаги 48-сонли қарори билан тасдиқланган «Ходимларга уларнинг меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши, касб касалликларига чалиниши ёки саломатликнинг бошқа хил шикастланиши туфайли етказилган зарарни иш берувчилар томонидан тўлаш ҳақида» ги Қоидаларни қўллашда суд қандай камчиликларга йўл қўйган?

3) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

4-масала

А. “Ташчинет” кўшма корхонасига нисбатан ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан туманлараро судга даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Ишни судда кўришга тайёрлаш тартибида судья даъвогар ва жавобгарларни сўроқлаш жараёнида даъвогарни арз қилган талабларининг моҳиятини ҳамда ундан жавобгар билдириши мумкин бўлган эътирозларни аниқлаб, даъвогарга ўз даъвосидан воз кечишни, чунки иш берувчи томонидан тақдим этилган далиллар ишонарли эканлигини ва у процессда ютқазиб қўйиши мумкинлигини тушунтиради.

Савол:

1) Ишни судда кўриш жараёнида судья томонидан йўл қўйилган мазкур ҳараат тўғрими?

2) Мазкур ҳолатда даъвогарнинг амалга ошириши мумкин бўлган процессуал ҳаракатлари нимадан иборат бўлади?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Ишни судда кўришга тайёрлаш жараёнида судья қандай ҳаракатларни амалга оширишга ҳақли бўлмайди?

- а) ишни кўришда вакилларнинг қатнаниш масаласини ҳал қилиш;
- б) бошқа судларга суд топшириқларини юбориш;
- в) суд харажатларининг тақсимооти масаласини ҳал қилиш;
- г) ишга дахлдор бўлмаган тарафни алмаштириш.

2. Ишни судда кўришга тайёрлаш жараёнида судья қуйидаги шахслардан кимларни сўроқ қилиш ҳуқуқига эга эмас?

- а) гувоҳларни;
- б) даъвогарни;
- в) жавобгарни;
- г) мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахсларни.

3. Ишни судда кўриш учун тайёрлаш босқичида судья томонидан қандай қарорларни қабул қилишга йўл қўйилмайди?

- а) иш юритишни тугатиш тўғрисидаги ажримни;
- б) аризани кўрмасдан қолдириш ҳақидаги ажримни;
- в) суд топшириқларини;
- г) қўшимча ҳал қилув қарорини.

4. Ишда иштирок этувчи шахсларни суд мажлиси тўғрисида хабардор қилишнинг қайси воситалари тадбиқ этилмайди?

- а) суд чақирув хатлари орқали;
- б) телеграммалар орқали;
- в) телефонограммалар орқали;
- г) Internet ёрдамида.

5. Суд чақирув хатларида қуйидагилардан қайси бири мавжуд бўлмайди?

- а) суднинг номи ва аниқ манзили;
- б) шахс қандай иш юзасидан чақирилаётганлиги;
- в) суд ҳал қилув қарори қандай мазмунда чиқарилиши мумкинлиги;
- г) судга келмаслик оқибатлари.

6. Жавобгарнинг чақирув қозғовини қабул қилишдан бош тортиш оқибати тўғри кўрсатилган жавобни белгиланг.

- а) ариза ҳаракатсиз қолдирилади;
- б) иш фуқаролик процесуал қонунчилигида белгиланган умумий тартибда кўриб чиқилади;
- в) даъвогарнинг розилиги билан иш жавобгарнинг иштирокисиз, сиртдан кўрилади;
- г) ариза кўрмасдан қолдирилади.

7. Ишни судда кўришга тайёрлаш вазифалари нотўғри кўрсатилган жавобни белгиланг.

- а) тарафларнинг ҳуқуқий муносабатларини ва ишни кўришда амал қилиниши лозим бўлган қонунни аниқлаш;
- б) қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш;
- в) ишни ҳал этиш учун зарур бўлган далиллар доирасини аниқлаш ва уларнинг ўз вақтида суд мажлисига тақдим этилишини таъминлаш;
- г) ишда иштирок этиши мумкин бўлган шахслар таркиби масаласини ҳал этиш.

8. Қуйидаги асослардан қайси бири мавжуд бўлганида суд иш юритишни тўхтатиб туришга мажбур бўлади?

- а) тараф қуролли Кучлар таркибида муддатли ҳақиқий ҳарбий хизматни ўтаётган бўлса ёки мазкур шахслар давлатнинг бирорта мажбуриятини бажариш учун жалб қилинган бўлса;
- б) жавобгар қуролли Кучларнинг ҳаракатдаги қисмида бўлса ёки қуролли Кучларнинг ҳаракатдаги қисмида бўлган даъвогар илтимос

қилса;

в) тараф даволаш муассасасида бўлса, шунингдек тарафлардан бирида судга келишга тўсқинлик қиладиган, тиббиёт муассасасининг маълумотномаси билан тасдиқланган касаллик мавжуд бўлса;

г) тараф узоқ муддатли хизмат сафарида бўлса ёки бошқа узрли сабабга кўра йўқ бўлса.

9. Ишни судда кўришга тайёрлашнинг асосий мақсади нимада?

а) тарафларнинг ҳуқуқий муносабатларини ва ишни кўришда амал қилиниши лозим бўлган қонунни аниқлаш;

б) қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш;

в) ишни ҳал этиш учун зарур бўлган далиллар доирасини аниқлаш ва уларнинг ўз вақтида суд мажлисига тақдим этилишини таъминлаш;

г) ишни ўз вақтида ва тўғри кўриб чиқиш ҳамда ҳал қилиш.

17-МАВЗУ: ФУҚАРОЛИК ИШЛАРИНИ СУДДА МУҲОКАМА ҚИЛИШ

РЕЖА:

1. Судда иш кўриш фуқаролик процессининг асосий ва муҳим босқичи эканлиги. Судда ишни муҳокама қилишда раислик қилувчининг ўрни.
2. Суд мажлисининг қисмлари. Суд мажлисининг тайёрлов қисми. Суд мажлисига чақирилган шахсларни келмай қолиш оқибатлари. Судьяларни ва жараёнда катнашувчи бошқа шахсларни четлатиш асослари ва ҳал этиш тартиби.
3. Ишни мазмунан муҳокама қилиш.
4. Суд музокаралари. Ишни мазмуни бўйича прокурорнинг ҳулосаси.
5. Иш юзасидан суднинг ҳал қилув қарорини чиқариш ва уни эълон қилиш.
6. Иш кўришни кейинга қолдириш. Иш юритишни тўхтатиш.
7. Аризани кўрмасдан қолдириш.
8. Ҳал қилув қарорини чиқармасдан туриб иш юритишни тугатиш. Иш юритишни тугатиш ва аризани кўрмай қолдиришнинг ҳуқуқий оқибатлари ва фарқи.
9. Суд мажлисининг баённомаси, унинг мазмуни ва аҳамияти. Суд мажлиси баённомаси билан ишда иштирок этувчи шахсларнинг танишиш ҳуқуқи. Суд мажлисининг баённомаси юзасидан берилган мулоҳазани кўриш тартиби ва муддати.

1-масала

Р. туман халқ таълими бўлимига ишга тиклаш, мажбурий прогул вақти учун иш ҳақи ундириш ва етказилган маънавий зарарни ундириш ҳақида судга даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Суднинг ажримига кўра, тарафлар суд мажлисига узрли сабабларсиз келмаганликлари учун даъво аризаси кўрмасдан қолдирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент шаҳар судининг судлов ҳайъати куйидаги асосларга кўра суднинг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди: суд ишни кўришда ФПКнинг 132-моддасида кўрсатилган ишда иштирок этувчи шахслар судга чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса, телефонограммалар, телеграммалар ва бошқа алоқа воситалари орқали чақиртирилиши ҳақидаги қонун талабларига риоя қилмаган, ишда тарафларни суд мажлисининг вақти ва

жойи тўғрисида тегишли тартибда хабардор қилганлигини тасдиқловчи далиллар мавжуд эмас.

Савол:

1. Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди судлов ҳайъатининг ажрими асослими?

2. Аризани кўрмасдан қолдириш асосларини кўрсатинг?

2-масала

Даъвогар **Т.** ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш, етказилган маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси билан фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судига 2001 йил 1 августда мурожаат қилган. 10.08, 18.09, 23.09 ва 14 октябр кунлари учун иш бошқа кунга қолдирилган. Иш материалларига кўра, суд томонидан жавобгарни судга келтириш учун қонунда белгиланган чоралар кўрилмаган, яъни ишда жавобгарни тегишли тарзда суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилингани ҳақида маълумот мавжуд эмас.

Савол:

1) Суднинг ҳаракати тўғрими?

2) Суд қайси ҳолларда иш кўришни бошқа кунга қолдириши мумкин?

3-масала

Даъвогар **С.** фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судига даъво аризаси билан мурожаат этиб, туман мудофаа ишлари бўлимига ишга тиклаш ва мажбур бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундиришни сўраган.

Даъво аризаси 2001 йил 2 апрел куни суднинг иш юритувига қабул қилинган. Лекин 2001 йил 14 апрел куни чиқарилган суднинг ажримига кўра, иш юритиш тўхтатилган. Суд бунга асос қилиб, даъвогар **С.**нинг Россия давлатига тижорат ишлари билан кетганлигини ва бу ҳақда даъвогарнинг кўшниси **М.**нинг тушунтириш хати мавжудлигини кўрсатган.

Савол:

1) Суднинг ажрими асослими?

2) Суд қайси асослар мавжуд бўлганида иш юритишни тўхтатади?

4-масала

Р. умумий мулкни бўлиш ҳақида **Қ.** га нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ажримига кўра, тарафлар суд мажлисига узрли сабабларсиз

келмаганликлари боис, ариза кўрмасдан қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 19 апрелда суднинг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди. Судлов ҳайъати ўз ажримини ишда тарафларни суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тартибда хабардор қилинганлигини тасдиқловчи далиллар мавжуд эмаслиги билан асослайди.

Савол:

1) Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими асослими?

2) Аризани кўрмасдан қолдириш асосларини аниқланг?

5-масала

Даъвогар А.Жўраев судга Б.Маллаевага нисбатан қонунсиз эгаллаган уйдан кўчириш ҳақидаги даъво билан мурожаат этган.

Суд даъвони қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарган.

Жавобгарнинг апелляция шикоятига асосан Сирдарё вилоят суди судлов ҳайъати ўз ажрими билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилган. Судлов ҳайъати ўз ажримини ишда даъвогарнинг муомалага лаёқатсиз эканлиги тўғрисидаги ҳужжатлар мавжудлиги билан асослаган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг камчиликлари нимада?

2) Тарафларнинг муомалага лаёқатсизлиги қандай оқибатларга олиб келади?

6-масала

Даъвогар *Д.* судга мурожаат қилиб, жавобгар *М.* га нисбатан уйга киритиб қўйиш ва мерос уйни бўлишни сўраган.

Туман судининг 2001 йил 24 августдаги ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, низоли уй даъвогар *Д.* ва жавобгар *М.* ўртасида бўлинган. Суд жараёнида даъвогар *Д.* бошқа фуқаро *О.* нинг фойдасига меросдан воз кечишини билдиради. Суд даъвогар *Д.* нинг *О.* ни фойдасига меросдан воз кечишини қабул қилди.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг 2001 йил 18 ноябрдаги ажримига асосан, суд ҳал қилув қарорининг даъвогар *Д.* бошқа фуқаро *О.* нинг фойдасига меросдан воз кечиш қисми бекор қилинган. Вилоят суди ўз ажримини *О.* мерос қолдирувчи томонидан васиятномада махсус кўрсатилган фармойиш билан меросдан маҳрум этилган шахс эканлигини ва унинг фойдасига меросдан воз кечиш мумкин эмаслиги билан асослайди.

Савол:

- 1) Вилоят судининг ажрими асослими?
- 2) Қайси ҳолларда меросдан воз кечишга йўл қўйилмайди?
- 3) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Мерос ҳуқуқига оид қонунларни қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги қарорида мазкур иш юзасидан қандай тушунтиришлар берилади?

7-масала

Даъвогар **С.** судга даъво аризаси билан мурожаат этиб, **Х.** ва **С.** лар марҳум турмуш ўртоғи **Н.** дан қолган уйни бузиб, у ерда иморат кураётганлигини кўрсатиб, жавобгарларни Салимов кўчаси 5-уйдан кўчиришни сўраган. Даъво аризаси суд томонидан 2003 йил 2 апрел куни иш юритувга қабул қилинган.

Жавобгарлар ишни кўриш вақти ва жойи тўғрисида тегишлича огоҳлантирилишига қарамай, тижорат ишлари билан Россия Федерациясига кетганлар ва суд уларнинг тижорат мақсадида кетганликлари тўғрисида қўшниси **А.** нинг тушунтириш хати асосида иш юритишни тўхтатиш тўғрисида ажрим чиқарган.

Савол:

- 1) Туманлараро суднинг ажрими асослими?
- 2) Суд қайси ҳолларда иш юритишни тўхтатишга ҳақли бўлади?

8-масала

Даъвогар **Р.** туман солиқ инспекциясига нисбатан мол-мулкни рўйхатдан чиқариш тўғрисида даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Туманлараро судининг 2002 йил 9 декабрдаги даъвони қаноатлантириш тўғрисидаги ҳал қилув қарори Вилоят суди Раёсатининг 2003 йил 3 мартдаги қарори билан бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун юборилган.

Иш биринчи инстанция судининг судьясига 2003 йил 20 мартда берилган, лекин мазкур судьянинг декрет отпускасига кетиши муносабати билан суд раиси фуқаролик ишини муқаддам шу ишни биринчи инстанция судида кўриб чиққан судьяга топширган.

Мазкур судья фуқаролик ишини қайси босқичда қабул қилиб олган бўлса, ўша босқичдан кўришни давом эттирган.

Савол:

- 1) Мазкур ишнинг ҳал этилиши жараёнида қандай қонун бузилишларига йўл қўйилган?

9-масала

Даъвогар А.Жўраевнинг жавобгар Б.Маллаевага нисбатан уйдан кўчириш ҳақидаги даъвоси бўйича фуқаролик иши судда кўришида даъвогарнинг муомалага лаёқатсиз эканлиги тўғрисидаги хужжатлар мавжудлигига эътибор бермасдан суд даъвони қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарган.

Савол:

1) Суднинг камчилиги нимада?

10-масала

Фуқаро **Н.** судга мурожаат қилиб, **Ф.** ундан 400 минг сўм ёки 2500 АҚШ долларини қарзга олгани ва унинг эвазига **Ф.** уйини гаровга қўйганлигини кўрсатиб, қарзни ундириб беришни сўраган.

Иш материалларига қараганда, **Ф.** уйнинг эгаси бўлмаган, лекин ушбу уйга нисбатан ашёвий ҳуқуққа эга бўлиб, уйнинг эгасини розилигисиз ўз мажбуриятлари бўйича уйни гаровга қўйган.

Туманлараро суд 2001 йил 26 майда тарафлар ўртасида тузилган, яъни жавобгар уйини сотиб, даъвогарга бериши ҳақидаги келишув битимини тасдиқлаган.

Савол:

1) Туманлараро суднинг ажрими тўғрими?

2) Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси ва «Гаров тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг қонунига кўра, мазкур низоли иш қандай ҳал этилиши лозим?

11-масала

В. судга даъво ариза билан мурожаат қилиб, Заргарлик маҳалласидаги 32-уйнинг 4-хонадонини уй эгаси **А.**дан 2000 йилнинг 12 октябрида нотариал тасдиқланган шартнома асосида сотиб олганини, бу турар-жойда **В.** ноқонуний яшаб келаётганини кўрсатиб, уни оила аъзолари билан низоли жойдан кўчиришни сўраган. **В.** қарши даъво қўзғатиб, низоли квартирани 1999 йил декабрда **А.** дан 1.500.000 сўмга ўзаро келишган ҳолда сотиб олиб, шу вақтдан буён низоли турар-жойда яшаб келаётганини, **А.** паспортини йўқотиб қўйганлиги сабабли олди-сотди шартномаси нотариал тасдиқланмай қолганини баён этиб, ўзи ва **А.** ўртасида тузилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топишни, **А.** ва **В.** лар ўртасида тузилган шартномани эса ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Вилоят судининг 2002 йил 21 апрелдаги ҳал қилув қарорига кўра, **В.** нинг даъвоси рад этилган, **В.** нинг эса қарши даъво талаблари

қаноатлантирилган.

Ушбу фуқаролик иши вилоят прокурори томонидан келтирилган назорат протести асосида Олий суднинг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати томонидан 2003 йил 13 августда вилоят судининг ҳал қилув қарори бекор қилинган.

Олий суднинг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати томонидан ҳал қилув қарорининг бекор қилинишига **А.** 2000 йил апрел ойида **В.** нинг турмуш ўртоғидан 1.800.000 сўм қарз олиб, уни келишилган муддатда қайтара олмаганлиги сабабли олган қарзи эвазига **В.** нинг талаби бўйича низоли квартирани унга сотганлигини ва олди-сотди шартномаси нотариал идорада тасдиқланганлигини асос қилган. Судлов ҳайъати ишда **А. В.** нинг тазйиқи ва қўрқитиши таъсири остида шартномага имзо қўйганлиги юзасидан мавжуд ҳолатларни аниқлансада, **А. В.** нинг турмуш ўртоғидан 1.800.000 сўм қарз олганлиги ва қайтариб бермаганлиги учун олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топган.

Савол:

- 1) Мазкур ишда иштирок этувчи шахслар таркибини аниқланг?
- 2) Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори асослими?
- 3) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

12-масала

Темиров "Мустақиллик" кўчаси, 57-уй олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топиш ҳақида Бўриевга нисбатан даъво билан судга муурожаат қилган.

Суд ФПК 100-моддасининг 2-бандига мувофиқ иш юритишни тугатган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати қуйидаги асосларга кўра, суд ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборган.

Суд низо предмети юзасидан туман судининг 2000 йил 12 июндаги қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори мавжудлигини иш юритишдан тугатиш учун асос қилиб олган.

Аниқланишича, муқаддам "Мустақиллик" кўчаси, 57-уйнинг кимга тегишлилиги масаласи бўйича чиққан низо судда кўрилиб, низонинг предмети бўлган уй учун берилган қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома ҳақиқий эмас деб топилган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?
- 2) Фуқаролик ишини тугатиш асосларини санаб беринг?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Суд мажлисининг тайёрлов қисмида судья қандай ҳаракат бўйича ажрим чиқаради?

- а) иш кўришни бошқа вақтга қолдириш тўғрисида;
- б) даъво аризасини рад қилиш тўғрисида;
- в) жойларда кўздан кечириш ўтказиш тўғрисида;
- г) муддатни узайтириш тўғрисида

2. Прокурорнинг узрсиз сабаблар билан суд мажлисига келмаслик оқибатлари қандай?

- а) иш кўриш кейинга қолдирилади;
- б) мажбуран олиб келинади;
- в) прокурор узрсиз сабаблар билан келмаганлиги тўғрисида суд ҳусусий ажрим чиқариб, ишга тикиб қўяди;
- г) прокурор узрсиз сабаблар билан келмаганлиги тўғрисида суд ҳусусий ажрим чиқариб, бу ҳақда тегишли юқори турувчи органга маълум қилади.

3. Суд музокарасида охирги сўз кимга берилади?

- а) даъвогар ва унинг вакилига;
- б) прокурорга;
- в) давлат бошқарув органлари вакилларига;
- г) жавобгар ва унинг вакилига.

4. Суд мажлиси қисмлари қайсилар?

- а) тайёрлов, ишни мазмуни бўйича кўриш, суд музокаралари, прокурорнинг фикр бериши, қарор чиқариш ва уни эълон қилиш қисмлари;
- б) тайёрлов, суд музокаралари, прокурорнинг фикр бериш, суд мажлисини баён қилиш қисмлари;
- в) прокурорнинг фикр бериш, баён қилиш, ҳал қилув қарори ва уни эълон қилиш қисмлари;
- г) тайёрлов, суд музокаралари, прокурорнинг фикр бериш қисмлари.

5. Майиб бўлиш ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етганлиги натижасида кўрилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги ишлар қўйидаги қайси ҳолларда 20 кундан кечиктирмай

кўрилиши лозим?

- а) башарти тарафлар бир туман ёки шаҳарда жойлашмаган бўлса;
- б) агар ишда шерик иштирокчилар иштирок этаётган бўлса;
- в) ишда мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахслар иштирок этаётган бўлса;
- г) даъвогар маънавий зарарни ундириш ҳақидаги талабни ҳам илгари сураётган бўлса.

6. Суд мажлисида иштирок этаётган фуқаролар оммавий тарзда тартибни бузган тақдирда суд...

- а) барча фуқароларга энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда жарима солади;
- б) ишни ушбу фуқароларнинг иштирокисиз, ёпиқ суд мажлисида кўриб ҳал қилади;
- в) ишни кўришни кейинга қолдириши мумкин;
- г) иш юритишни тўхтатиш тўғрисида ажрим чиқаради.

7. Агар мутахассис берган материаллар мазкур фуқаролик ишини кўзгатишига асос бўлиб хизмат қилган бўлса, ...

- а) мутахассис иш юзасидан фикр беришдан бош тортиши мумкин;
- б) мутахассисни рад қилиш тўғрисида арз қилиниши мумкин;
- в) бу ҳол унинг ишда иштирок этиб, фикр беришига тўсқинлик қилмайди;
- г) мазкур иш мутахассисларнинг иштирокисиз кўриб ҳал этилади.

8. Суд айна бир тарафлар ўртасидаги, айна бир предмет тўғрисидаги ва айна бир асослар бўйича чиққан низо юзасидан иш юритаётган бўлса...

- а) иш юритишни тўхтатади;
- б) аризани кўрмасдан қолдиради;
- в) иш кўришни кейинга қолдиради;
- г) иш юритиш тугатилади.

9. Аризани кўрмасдан қолдиришига асос бўлган ҳолатлар бартараф этилганидан кейин...

- а) фуқаролик иши ишда иштирок этувчи шахсларнинг аризасига мувофиқ ёки суднинг ташаббуси билан тикланади;
- б) иш кўриш янгидан бошланади;
- в) манфаатдор шахс судга ариза билан яна умумий тартибда муурожаат қилишга ҳақли бўлади;
- г) қайси босқичда ариза кўрмасдан қолдирилган бўлса, ишни кўриб чиқиш шу босқичдан давом этирилади.

10. Суд мажлиси баённомасига даъвогар имзо қўйиши мумкинми?

- а) тарафлар келишув битимига эришиб у суд томонидан тасдиқланган бўлса;
- б) жавобгар даъвогарнинг арз қилган талабларини тан олган бўлиб, суд уни қабул қилган;
- в) агар даъвогар лозим деб топса, суд мажлиси баённомасига имзо қўйишга ҳақли бўлади;
- г) суд мажлиси баённомасига даъвогар умуман имзо қўйишга ҳақли эмас.

11. Қуйидаги қайси ишлар ёпиқ суд мажлисида кўрилиши лозим?

- а) қариндошлик фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- б) фуқарони муомала лаёқатини чеклаш тўғрисидаги ишлар;
- в) фарзандликка олиш сири ва ёзишмаларни сир сақланишини таъминлаш талаб этиладиган ишлар бўйича;
- г) ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар.

18-МАВЗУ: БУЙРУҚ ТАРТИБИДА ИШ ЮРИТИШ

РЕЖА:

1. Буйруқ тартибида иш юритиш тушунчаси, аҳамияти ва моҳияти.
2. Суд буйруғини чиқариш асослари.
3. Буйруқ тартибида иш юритишни кўзғатиш. Суд буйруғини чиқариш тўғрисидаги аризага қўйилган талаблар ва аризани суд томонидан қабул қилишни рад этиш асослари.
4. Суд буйруғининг мазмуни. Суд буйруғини бекор қилиш асослари.

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Фуқаролик ишлари бўйича суд буйруғи - бу...

- а) қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустақкамлашга қаратилган судья томонидан чиқарилган ҳужжатдир;
- б) суд буйруғи ундирувчининг пул маблағларини ундириш тўғрисидаги ёки кўчар мол-мулкни низосиз талаблар бўйича қарздордан талаб қилиб олиш тўғрисидаги аризаси бўйича судьянинг судда ишни кўрмасдан чиқарган ҳужжати дир.
- в) мансабдор шахслар зиммасига ишга оид муҳим ҳужжатларни судга тақдим этиш мажбуриятини юкловчи суднинг ҳужжати дир;
- г) далилларни таъминлаш мақсадида бир суднинг бошқа судга юборган топшириғи дир.

2. Суд буйруғи бўйича ундирув қанча муддат ичида амалга оширилади?

- а) буйруқ берилгандан сўнг ўн кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;
- б) буйруқ берилгандан сўнг ўн беш кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;
- в) буйруқ берилгандан сўнг йигирма кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;
- г) буйруқ берилгандан сўнг бир ойлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади.

3. Суд буйруғини чиқариш учун асос бўлмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) агар талаб нотариал тасдиқланган битимга асосланган бўлса;
- б) агар талаб ёзма битимга асосланган ва жавобгар томонидан тан олинган бўлса;
- в) ходимни ишга тиклаш ва иш ҳақини ундириш ҳақидаги талаб билан

арз қилинган бўлса;

г) агар вояга етмаган болалар учун алиментлар ундириш ҳақидаги, оталикни белгилаш билан учуинчи шахсларни жалб этиш зарурати билан боғлиқ бўлмаган талаб билан арз қилинган бўлса.

4. Суд буйруғини бериш тўғрисидаги ариза учун қанча миқдорда давлат божи тўланади?

а) қонун ҳужжатларида даъво иши юритиш учун белгиланган тартибда ва миқдорда давлат божи ундирилади;

б) судга даъво билан умумий тартибда мурожаат қилганда низолашилаётган сумма асосида ҳисоблаб чиқилган ставканинг йигирма беш фоизи миқдорида давлат божи тўланади;

в) судга даъво билан умумий тартибда мурожаат қилганда низолашилаётган сумма асосида ҳисоблаб чиқилган ставканинг эллик фоизи миқдорида давлат божи тўланади;

г) суд буйруғини берганлик учун давлат божи ундирилмайди.

5. Судья томонидан суд буйруғини бериш тўғрисидаги аризани қабул қилишни рад этишга асос бўлмайдиган ҳолатни аниқланг?

а) қарздор Ўзбекистон Республикаси судлари юриспруденцияси доирасидан четда бўлса;

б) ҳуқуқ тўғрисида низо мавжуд деб ҳисобланса;

в) ариза муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилган бўлса;

г) ариза прокурор томонидан берилган бўлса.

6. Буйруқ тартибида иш юритишда тарафлар сифатида кимлар иштирок этади?

а) даъвогар ва жавобгар;

б) даъвогар ва қарздор;

в) ундирувчи ва қарздор;

г) кредитор ва жавобгар.

7. Судья аризани қабул қилишни рад этиш тўғрисида қанча муддат ичида ўз ажримини чиқариши лозим?

а) ариза келиб тушган кундан эътиборан уч кунлик муддат ичида;

б) ариза келиб тушган кундан эътиборан беш кунлик муддат ичида;

в) ариза келиб тушган кундан эътиборан етти кунлик муддат ичида;

г) ариза келиб тушган кундан эътиборан ўн кунлик муддат ичида.

8. Ариза учун давлат божи тўланмаган тақдирда, қонун судьяга давлат божини тўлаш учун аризачига қанча муҳлат белгилаш ҳуқуқини беради?

- а) кўпи билан уч кун муҳлат белгилаш;
- б) кўпи билан беш кун муҳлат белгилаш;
- в) кўпи билан етти кун муҳлат белгилаш;
- г) ушбу муҳлат қонунда белгиланмайди, балки суд томонидан тайинланади.

9. Арз қилинган талабнинг мазмуни бўйича суд буйруғи...

- а) ариза судга келиб тушган кундан эътиборан уч кун ичида чиқарилади;
- б) ариза судга келиб тушган кундан эътиборан беш кун ичида чиқарилади;
- в) ариза судга келиб тушган кундан эътиборан ўн кун ичида чиқарилади;
- г) ариза судга келиб тушган кундан эътиборан йигирма кун ичида чиқарилади.

10. Қарздор қанча муддат ичида арз қилинган талабга қарши ўз эътирозини юборишга ҳақли бўлади?

- а) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда;
- б) суд буйруғининг кўчирма нусхасини олган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда;
- в) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан ўн беш кунлик муддатда;
- г) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан йигирма кунлик муддатда.

19-МАВЗУ: БИРИНЧИ ИНСТАНЦИЯ СУДИНИНГ ҚАРОРЛАРИ

РЕЖА:

6. Суд қарорларининг тушунчаси ва турлари.
7. Суд қарорларини суд ажримларидан фарқи.
8. Суднинг ҳал қилув қарори, одил судлов акти. Суднинг ҳал қилув қарорининг тарбиявий аҳамияти. Суднинг ҳал қилув қарорига нисбатан қўйиладиган талаблар.
9. Ҳал қилув қарорининг мазмуни (унинг таркибий қисмлари). Ҳал қилув қарорини чиқаришда ҳал этиладиган масалалар.
10. Дархол ижро қилинадиган суд ҳал қилув қарорлари, ундириш учун асослар.
11. Ҳал қилув қарорининг ижросини кечиктириш ва уни бўлиб-бўлиб ижро этиш. Ҳал қилув қарорининг ижросини таъминлаш. Ҳал қилув қарорининг дархол ижро этилиш тартиби.
12. Ҳал қилув қарорини чиқарган суд томонидан ундаги камчиликларини тузатиш. Ҳал қилув қарорини тушунтириш.
13. Қўшимча ҳал қилув қарори.
14. Суднинг ҳал қилув қарорини қонуний кучи. Ҳал қилув қарорини қонуний кучга киришининг ҳуқуқий оқибатлари.
15. Биринчи инстанция судининг ажримлари. Ажримнинг турлари (мазмуни, шакли, чиқариш тартиби). Суд ажримларининг қонуний кучи.
16. Хусусий ажримлар. Уларнинг мазмуни ва аҳамияти.

1-масала

Т. уй-жойдан кўчириш ҳақида *М.* га нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган. *М.* эса қарши даъво такдим этиб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарорига кўра *Т.* нинг даъвоси рад этилиб, *М.* нинг қарши даъвоси қаноатлантирилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан суднинг ҳал қилув қарори бекор қилиниб, янги ҳал қилув қарори чиқарилган. *Т.* нинг уй-жойдан кўчириш ҳақидаги даъвоси қаноатлантирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 3 май куни апелляция инстанцияси суди ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун апелляция инстанцияси судига юборди. Судлов ҳайъати ўз ажримини апелляция инстанцияси суди ажримининг хулоса қисмида *М.* нинг қарши даъвоси ҳал қилинмасдан қолиб кетганлиги билан асослайди.

Савол:

1) Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими асослими?

2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1998 йил 17 апрелдаги "Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида"ги қарори ушбу масала юзасидан қандай тушунтиришлар беради?

2-масала

А. Ишга тиклаш, мажбурий прогул учун иш ҳақи ундириш ва маънавий зарарни ундириш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган. Судда ишнинг кўрилиши давомида даъвогар **А.** ўзига етказилган маънавий зарарни асословчи далиллар келтириб, тегишли тушунтиришлар берган бўлсада, лекин бу хусусда суднинг ҳал қилув қароридан ҳеч нарса кўрсатилмаган.

САВОЛ:

1. Суд томонидан камчиликларга йўл қўйилганми?

2. Ушбу масала қандай ҳал бўлиши лозим?

3-масала

Туманлараро суднинг ҳал қилув қарорига биноан даъвогар **Ж.**нинг жавобгарлар эр-хотин **Т.** ҳамда **О.** ларни уйдан кўчириш тўғрисидаги даъво талаблари қаноатлантирилиб, жавобгарларнинг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги қарши даъво талаблари рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажримига кўра, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори бекор қилинган.

Аниқланишича, жавобгар **О.** 15.05.01 йилда Ўзбекистон Республикаси Миллий Банкдан йирик қорамол сотиб олиш учун 600.000 минг сўм кредит расмийлаштириб, ўзига тегишли бўлган турар-жойни гаровга қўйган. Аммо, олган қорамоли ўлиб қолган ва у кредит пулларини вақтида тўлай олмаган. Банк вакили **Ш.** жавобгар **О.** га уйини сотиб олишга харидор сифатида **Ж.** ни топиб берган ва унга қўшимча 80.000 сўм берган, шу билан **О.** банк кредитидан қутилган. Судда жавобгарларнинг 9 нафар фарзандлари борлиги, сувсизлик оқибатида кредит олган пуллари эвазига сотиб олган моллари ўлиб қолганлиги, кредитни қайтариш учун яшайдиган жойини сотишга мажбур бўлганлиги аниқланган.

Савол:

1) Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонунийми?

2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

4-масала

Туманлараро фуқаролик ишлари бўйича суднинг 14.05.01 йилги ҳал қилув қарори билан даъвогар **М.** нинг жавобгарлар **К.**, туман Давлат Нотариал идораси, **Р.** ва **Х.** ларга нисбатан мерос гувоҳномаси, олди-сотди ва ҳады шартномаларини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган.

Туман прокурори ушбу ҳал қилув қарори билан келишмасдан апелляция протести келтирган. Натижада суд ҳал қилув қарори фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг 18.07.01 йилги ажрими билан бекор қилиниб, иш юзасидан даъвони рад этиш тўғрисида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Иш материалларига қараганда, Ангрен шаҳри «Охунбобоев» кўчаси 19-уйга нисбатан жавобгар **К.** ворислик тўғрисида гувоҳнома олиб, мерос уй-жойни **Р.** га сотган, у эса уйни **Х.** га ҳады қилган. Биринчи босқич суди даъвогар **Т.** дан бошқа яна бир ворис – **М.** борлигини аниқлаган ва уни гувоҳ сифатида сўроқ қилган.

Савол:

- 1) Апелляция инстанция судининг ажрими асослими?
- 2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

5-масала

Даъвогар **Л.** судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, ўзи 1-гурух ногирони эканлигини, яшаётган уйи ҳозирги кунда яроқсиз ҳолатга келганлигини ва жавобгар туман КЭУ дан нисбатан моддий зарарни ундиришни сўраган.

Аниқланишича, **Л.** нинг уйи ҳақиқатан ҳам яшаш учун яроқсиз ҳолга келган, унинг туман КЭУ га уйдаги яроқсиз аҳволга келган, доимо сув оқадиган трубаларни алмаштириш ҳақидаги мурожаатлари оқибатсиз қолган.

Туманлараро суд мазкур уй 2002 йил капитал таъмирлаш режасига киритилганлигини кўрсатиб, ўзининг 27.06.2001 йилда қабул қилинган ҳал қилув қарорига кўра, даъвогарнинг даъво талабларини рад этган.

Вилоят суди ишни апелляция тартибида кўриб чиқиб, ўз ажрими билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори асослими?
- 2) Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фондидаги уй-жойларни хусусийлаштириш ҳақида”ги қонуни мазкур масала юзасидан қандай кўрсатмалар беради?

6-масала

2001 йил ноябр ойининг 2 куни туманлараро суд даъвогар Тошкент шаҳар 2-автокомбинатнинг жавобгар С. га нисбатан пул ундириши ҳақидаги даъво аризаси бўйича фуқаролик иши кўриб чиқилди. Жавобгар тегишли тартибда судга келиши ҳақидаги огоҳлантирилишига қарамай, суд мажлисига узрсиз сабабларга кўра келмади. Шунинг учун суд Ўзбекистон Республикаси ФПКнинг 227-моддасига асосан ишни жавобгарнинг иштирокисиз кўриб чиқишликни лозим топади. Аммо даъвогар жавобгарнинг иштирокисиз иш юритишга рози бўлмайди, суд эса аризани кўрмасдан қолдириш тўғрисида ажрим чиқаради.

Савол:

1) Суднинг ажрими тўғрими?

2) Аризани кўрмасдан қолдиришнинг қандай асослари мавжуд?

7-масала

Прокурор судга даъво билан мурожаат этиб, "Ангренкўмиртехтранс" корхонасига етказилган зарарни унинг раҳбари Усмонов ва бош ҳисобчиси Киселевалардан тўлиқ миқдорда ундиришни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қисман қаноатлантирилиб, "Ангренкўмиртехтранс" корхонаси фойдасига Усмоновдан 99.135 сўм, Киселевадан 42.386 сўм ундирилган.

Мазкур суд иш бўйича арифметик хатога йўл қўйилганлигини асос қилиб кўрсатиб, даъвони қаноатлантириш асосини ўзгартирган ҳолда Усмонов ва Киселевалардан "Ангренкўмиртехтранс" корхонаси фойдасига солидар тартибда 10.326.049 сўм ундириш ҳақида қўшимча ажрим чиқарган.

Савол: Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?

8-масала

ХУСУСИЙ АЖРИМ

2003 йил 30 сентябрда Андижон вилояти, фуқаролик ишлари бўйича Андижон туманлараро судининг биносида очик суд ажлисида раислик этувчи судья М. А. Муҳаммаджонов, А.Ахмедованинг котиблигида, прокурор С.Бердиалиев иштирокида даъвогар Н.Алиевнинг Андижон қурилиш бошқармасига ишга тиклаш ва ноилождан бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириб бериш, маънавий зарарни ундиришни сўраб берган даъво аризаси бўйича, жавобгар тарафидан даъвога нисбатан мустақил талаби бўлмаган ҳолда учини шахс сифатида қатнашувчи Ш.Шарипов иштирокидаги фуқаролик иши кўрилиб, қуйидагилар

Аниқланди:

П.Н.Алиев Андижон тумани курилиш бошқармасида мухандис бўлиб ишлаб келган. 2003 йил 5 сентябр куни ишга 3 соату 30 дақиқа кечикиб келганлиги сабабли курилиш бошқармасининг бошлиғи Ш.Шариповнинг буйруғига кўра ишдан бўшатирилган. Суд ишдан бўшаш сабабларини атрофлича текшириб, Н.Алиевни ўз ишига тиклаш ва унга ноилождан екор юрган вақти учун иш ҳақи ундириб бериш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарган.

Суд мажлисида Н.Алиевни ишдан бўшатишда курилиш бошқармасининг раҳбари Ш.Шариповнинг меҳнат қонунларини қўпол равишда бузган ҳолда иш тутгани аниқланди, Н.Алиевнинг ишга узрли сабабларга кўра кечикканлигини эътиборга олмаганлиги, касабаси уюшмасининг розилигисиз ўзбошимчалик билан меҳнат шартномаси бекор қилинганлиги ва ундан олдин даъвогар П.Н.Алиев ҳеч қандай меҳнат қоидаларни бузмаганлиги исботланди.

Юқоридагилардан шу нарса кўринадики, П.Н.Алиев 23 кун ишсиз қолиши курилиш бошқармаси бошлиғининг айби билан бўлган. Бу билан Меҳнат кодексининг 100-моддаси 3-қисмини ва 101-моддасини қўпол равишда бузган.

Юқоридагиларга кўра, суд Ўзбекистон Республикаси ФПКнинг 19-моддасини қўллаб

Ажрим қилади:

Андижон тумани курилиш бошқармасидаги меҳнат қонунчилигининг бузилиши фактлари ҳақида ажримда кўрсатилган ҳолатларнинг олдини олиш ва айбли шахсларга нисбатан тегишли чораларни кўриш мақсадида Андижон тумани ҳокимияти ҳамда Андижон вилояти касабаси уюшмаси раҳбарияти хабардор қилинсин.

Хусусий ажримдан норози тарафлар ёки прокурор норози бўлса, шу суд орқали Андижон вилояти судига фуқаролик ишлари бўйича судига 10 кун муддат ичида хусусий шикоят, прокурор эса хусусий протест келтиришга ҳақли.

Судья: М.А.Мухаммаджонов.

Савол:

1) Хусусий ажримда мавжуд бўлган камчиликларни аниқланг?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Суд ҳал қилув қарорлари кимнинг номидан чиқарилади?

- а) судьянинг номидан;
- б) суднинг тартиби номидан;
- в) Ўзбекистон Республикаси номидан;
- г) Ўзбекистон Республикасининг Олий суди номидан.

2. Суд қуйидаги қайси ҳолларда даъвогарнинг арз қилинган талаблари доирасидан четга чиқиш ҳуқуқига эга?

- а) прокурорнинг манфаатларини ҳимоя қилиш учун зарур деб топса;
- б) жавобгарнинг манфаатларини ҳимоя қилиш учун зарур деб топса;
- в) даъвогарнинг манфаатларини ҳимоя қилиш учун зарур деб топса;
- г) мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахсларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш учун зарур деб топса.

3. Суднинг ҳал қилув қарори неча қисмдан иборат?

- а) икки қисмдан;
- б) уч қисмдан;
- в) тўрт қисмдан;
- г) беш қисмдан.

4. Суднинг ҳал қилув қарорида мавжуд бўлмаган таркибий қисмни аниқланг?

- а) кириш қимси;
- б) махсус қисм;
- в) баён қилиш қисми;
- г) хулоса қисми.

5. Суд ҳал қилув қарорининг баён қилиш қисмида кўрсатилмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) даъвогарнинг талаби;
- б) жавобгарнинг важлари;
- в) суднинг хулосаларини асослайдиган далиллар;
- г) ишда иштирок этувчи шахсларнинг тушунтиришлари.

6. Суд ҳал қилув қарорининг асослантириш қисмида кўрсатилмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) жавобгарнинг даъвогарга қарши билдирган қарши даъво

талаблари;

- б) суд томонидан аниқланган ҳолатлар;
- в) суд амал қилган моддий ва процессуал ҳуқуқ нормалари;
- г) суд харажатларининг тақсимооти.

7. Суд ҳал қилув қарорининг хулоса қисмида кўрсатилмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) суднинг арз қилинган талабларни қаноатлантириш ёхуд бутунлай ёки қисман рад этиш тўғрисидаги хулосаси;
- б) агар жавобгарнинг арз қилинган талабни тан олса, унинг суд томонидан қабул қилинганлиги;
- в) суд харажатларининг тақсимланиши;
- г) ҳал қилув қарори устидан шикоят бериш муддати ва тартиби.

8. Ўзбекистон Республикаси Олий Суди Пленумининг “Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида”ги қарори қачон қабул қилинган?

- а) 1995 йил 27 октябр;
- б) 1998 йил 17 апрел;
- в) 1998 йил 11 сентябр;
- г) 1999 йил 24 сентябр.

9. Озчиликда қолган судьянинг алоҳида фикри...

- а) ёзма шаклда баён қилиниб, мажлисда ўқиб эшиттирилади;
- б) ўқиб эшиттирилиб ишга қўшиб қўйилади;
- в) ўқиб эшиттирилмайди, лекин ишга қўшиб қўйилади;
- г) судьянинг ҳайъат фикридан алоҳида фикри бўлиши мумкин эмас.

10. Ҳал қилув қарорининг ёзувидаги хатолар ва очиқ кўриниб турган арифметик хатолар...

- а) кўшимча ҳал қилув қарори чиқариш йўли билан тузатилади;
- б) хусусий ажрим чиқариш орқали тузатилади;
- в) апелляция тартибида қайта кўриш орқали тузатилади;
- г) ҳал қилув қарорини тузатиш тўғрисидаги ажрим орқали тузатилади.

11. Алоҳида мураккаб ишлар юзасидан ҳал қилув қарори...

- а) суд мажлисининг ўзида, иш кўриб бўлингач чиқарилади;
- б) тайёрлаш 3 кунга кечиктирилади, лекин унинг хулоса қисми иш кўриб бўлинган куннинг эртасига эълон қилинади;

- в) тайёрлаш 3 кунга кечиктирилиши мумкин, лекин унинг хулоса қисми иш кўриб бўлингач дарҳол эълон қилинади;
- г) дарҳол эълон қилинада ва ҳеч қандай муддатга кечиктирилиши мумкин эмас.

12. Ҳал қилув қарорида суд харажатлари тақсимланмаган бўлса, суд...

- а) алоҳида чиқарилган ажрим орқали тўғрилайди;
- б) ҳал қилув қарорига ўзгартириш киритади;
- в) алоҳида иш юритув тартибида қайтадан кўради;
- г) қўшимча ҳал қилув қарори чиқаради.

13. Қайси суд ҳал қилув қарорлари дарҳол ижрога қаратилади?

- а) никоҳдан ажратиш тўғрисидаги;
- б) мол-мулкни бўлиш тўғрисидаги;
- в) сайлов комиссияларининг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоятларни қаноатлантириш тўғрисидаги;
- г) фуқароларни бинодан кўчириш тўғрисидаги.

14. Суд қуйидаги қайси ҳал қилув қарорларини дарҳол ижрога қаратиш ҳуқуқига эга?

- а) фуқароларни бинодан кўчириш тўғрисидаги;
- б) муаллифнинг интеллектуал фаолияти натижасидан фойдаланганлик учун унга иш ҳақи ундириб бериш тўғрисидаги;
- в) ходимга иш ҳақи ундириш тўғрисидаги;
- г) алимент ундириш тўғрисидаги.

15. Суд ажримларининг неча хил тури мавжуд?

- а) ишни мазмунан ҳал қиладиган ва қилмайдиган ажримлар;
- б) маслаҳатхонада (алоҳида хонада) ва жойида чиқариладиган ажримлар;
- в) дарҳол ижро қилинадиган ва дарҳол ижро этилмайдиган ажримлар;
- г) шикоят ва протест келтирилиши мумкин бўлган ҳамда шикоят ва протест келтирилиши мумкин бўлмаган ажримлар.

16. Шикоят қилиш мумкин бўлмаган суд ажримларини кўрсатинг?

- а) далилларни таъминлаш тўғрисидаги суд ажрими;
- б) эр ва хотинга ярашиш учун муҳлат бериб, ишни кейинга қолдириш тўғрисидаги ажрим;

- в) даъвони таъминлаш тўғрисидаги ажрим;
- г) мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахсни ишга жалб қилиш тўғрисидаги ажрим.

17. Суд мажлисига келмаган тарафлар ва ишда иштирок этувчи шахсларга суднинг ҳал қилув қарори...

- а) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан дарҳол юборилади;
- б) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмасдан юборилади;
- в) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан беш кундан кечиктирмай юборилади;
- г) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан етти кундан кечиктирмай юборилади.

20-МАВЗУ: СИРТДАН ИШ ЮРИТИШ

РЕЖА:

1. Сиртдан иш кўришнинг моҳияти. Сиртдан иш юритиш учун асослар.
2. Сиртдан иш юритиш тартиби.
3. Сиртдан кўрилган ишлар юзасидан қабул қилинадиган суд ҳужжатлари ва уларнинг мазмуни.
4. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорларини қайта кўриш тўғрисидаги аризалар, уларнинг мазмуни ва қайта кўриш учун асослар.
5. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорлари устидан шикоят бериш, протест келтириш учун асослар.
6. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорини қонуний кучи ва ижроси.

1-масала

Туман судида 2000 йил октябрь ойида Х. нинг Т. ни турар-жойдан чиқариш тўғрисидаги даъвоси бўйича тарафлар бир неча бор ишнинг кўрилиш вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилинсада, суд мажлисига келмаганлар. Шундан сўнг суд тарафларнинг иштирокисиз ишни сиртдан кўриб чиқиб, сиртдан ҳал қилув қарорини чиқарган.

Савол:

Суднинг ҳаракатлари тўғрими?

2-масала

Туманлараро суд томонидан 2002 йилнинг март ойида туман прокурорининг акционерлик жамиятининг манфаатларини ҳимоя қилган ҳолда иш юзасидан жавобгар С. дан 80.4710 сўм ундириш тўғрисидаги даъвоси бўйича сиртдан ҳал қилув қарори қабул қилинган.

Иш материалларига қараганда, жавобгарни тегишли тартибда суд мажлисининг вақти ва жойи ҳақида хабардор қилинганликлари тўғрисида ҳужжатлар бўлмаган.

Савол:

Суднинг сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорини бекор қилиш асосларини кўрсатинг?

3-масала

Туманлараро суд томонидан 2001 йил август ойида фуқаро К.нинг акционерлик жамиятига нисбатан ишга тиклаш ва иш ҳақини ундириш тўғрисидаги даъвоси бўйича сиртдан ҳал қилув қарори чиқарилган.

Иш материаллари билан танишиб чиқилганда шу нарса аниқландики, жавобгар ўзининг иштирокисиз, лекин вакили орқали суд мажлисини давом эттирган. Лекин унинг вакили узрли сабабларга кўра, суд процессида иштирок эта олмаган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Сиртдан ҳал қилув қарори чиқариш учун қандай шартлар мавжуд бўлиши талаб этилади?

4-масала

Туман судида фуқаро С. нинг Р. га нисбатан умумий мол-мулкни қисмларга ажратиш ва квартирадан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги даъвоси бўйича иш сиртдан ҳал қилув қарори чиқариш билан тугатилган.

Аниқланишича, жавобгар суд мажлисининг бўлиш вақти ва жойи тўғрисида тегишли тартибда огоҳлантирилган. Лекин жавобгар вақтинчалик хизмат сафарида бўлганлиги сабабли суд мажлисида қатнаша олмаган. Жавобгарнинг вакили-адвокат И. томонидан жавобгарнинг узрли сабабларга кўра ишда қатнаша олмаслиги ва ишни кейинга қолдириш тўғрисидаги илтимосномаси суд томонидан инобатга олинмаган ва суд ишни сиртдан кўриш тўғрисида ажрим чиқарган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?

5-масала

1999 йил июл ойининг 2 куни Тошкент шаҳар Чилонзор туман судида даъвогар С. Абдуллаевнинг жавобгар Б.Азимовга нисбатан пул ундириш тўғрисидаги фуқаролик иши кўрилган. Узрсиз сабабларга кўра жавобгар суд процессига келмаган ва суд даъвогарнинг розилиги билан ишни сиртдан кўриш тўғрисида ажрим чиқарган. Суд даъвогарнинг тушунтиришларини эшитади ва даъвогар жавобгардан даъво аризасида ёзилган 50.000 сўмни эмас, балки 40.000 сўм ундириб беришни суддан сўрайди. Суд сиртдан иш юритиш жараёнида даъвогар даъво талабларининг миқдорини камайтиришга ҳақли эмаслигини кўрсатиб, даъвогарнинг илтимосномасини рад этади.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракати тўғрими?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. “Сиртдан иш юритиш” ФПКнинг қайси бобида кўрсатилган?

- а) 18-боб; в) 20-боб;
- б) 19-боб; г) 21-боб.

2. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорини қайта кўриш ҳақидаги ариза учун давлат божи миқдори қанча?

- а) энг кам ойлик иш ҳақининг 50%и;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг икки баравари;
- в) энг кам ойлик иш ҳақининг икки ярим баравари;
- г) давлат божи тўланмайди.

3. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорининг устидан уни қайта кўриш ҳақидаги ариза бериш муддати қанча?

- а) сиртдан ҳал қилув қарори чиқарилгандан кейин 15 кун ичида;
- б) сиртдан ҳал қилув қарори чиқарилгандан кейин 7 кун ичида;
- в) сиртдан ҳал қилув қарори чиқарилгандан кейин 5 кун ичида;
- г) сиртдан ҳал қилув қарори чиқарилгандан кейин дарҳол.

4. Суд сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорини қайта кўриш ҳақидаги аризани қанча муддатда кўриб чиқади?

- а) ариза тушган пайтдан эътиборан 1 ой ичида;
- б) ариза тушган пайтдан эътиборан 20 кун ичида;
- в) ариза тушган пайтдан эътиборан 15 кун ичида;
- г) ариза тушган пайтдан эътиборан 10 кун ичида.

5. Суд мажлисига келган тарафлар сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорларини нусхаси қанчи муддатда юборилиши лозим?

- а) шу қонун чиқарилган кундан эътиборан дарҳол;
- б) шу қонун чиқарилган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай;
- в) шу қонун чиқарилган кундан эътиборан беш кундан кечиктирмай;
- г) шу қонун чиқарилган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмай;

21-МАВЗУ: НИКОҲДАН АЖРАТИШ ТЎҒРИСИДАГИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ (Махсус қисм)

РЕЖА:

1. Ўзбекистонда оила тўғрисидаги қонунчиликнинг ривожланиши. Ўзбекистон Конституциясида оила масалалари. Оила Кодекси ва унинг ижобий жиҳатлари.
2. Мусулмон ҳуқуқида никоҳ ва оила. Оилани мустаҳкамлашда суднинг тутган ўрни. Оилавий мулк, маҳр тушунчаси. “Қуръони Карим” ва Хадисларда никоҳдан ажралиш тўғрисида.
3. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишларни тааллуқлиги ва судловлиги.
4. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишларни кўзғатиш, ишни судда кўришга тайёрлаш.
5. Эр-хотинни яраштиришни келишув битимидан фарқи. Суд харажатлари ва уларни тақсимлаш.
6. Никоҳдан ажратиш ишларини судда кўриб ҳал қилишнинг процессуал хусусиятлари.
7. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар юзасидан чиқарилган ҳал қилув қарорини мазмуни ва унинг ҳуқуқий оқибатлари.
8. Судда никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш учун асослар. Сохта никоҳ. Никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш оқибатлари.

1-масала

Қосимов 2001 йилда судга даъво билан мурожаат қилиб, Қодирова билан 1968 йилдан оила қуриб яшаб келганлигини, ўзаро келишмовчиликлар сабабли 1979 йилдан буён бошқа аёл билан шаръий никоҳдан ўтиб яшаб келаётганликларини ва у билан ўрталарида икки нафар фарзандлари борлигини кўрсатиб, Қодирова билан тузилган никоҳдан ажратишни сўраган.

Суд даъвони қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, иш юритишни тугатган. Бунга асос қилиб Қодированинг ишни судда кўриш вақтида ҳомиладор бўлганлигини кўрсатган. Иш ҳужжатларига қараганда, Қодирова ўзининг ҳомиладор эканлиги тўғрисида апелляция инстанцияси суди мажлисида оғзаки кўрсатма берган ва ушбу оғзаки кўрсатмага асосан суд биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилган.

Қосимовнинг назорат тартибида протест келтириш тўғрисидаги

аризасига илова қилинган тиббий маълумотномадан кўринишича, Қодирова 2001 йил давомида аёллар маслаҳатхонасига мурожаат қилмаган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати апелляция инстанцияси судининг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Савол:

1) Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати апелляция инстанцияси судининг ажримини бекор қилиши учун асослар мавжудми?

2) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

2-масала

Азимова умумий мулкни бўлиш ҳақида Қурбоновга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан суд қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилди.

Иш ҳужжатларидан аниқланишича, Азимова 1988 йилда Қурбонов билан қонуний никоҳдан ўтиб турмуш қурганлар. Бирга яшаган даврларида Ф.Хўжаев кўчасида жойлашган 14-уйни ва ВАЗ 2106 русумли автомашинани Қурбонов номига расмийлаштириб сотиб олишган.

Оила кодексининг 23-моддаси талабига кўра, ушбу мол-мулк Азимова ва Қурбоновларнинг умумий мулки ҳисобланади.

Суд умумий мулкни тақсимлар экан Қурбонов низоли уй-жойдан натура сифатида хисса ажратишни сўраган бўлсада, уйни Азимовага, автомашинани эса Қурбоновга қолдириш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарган.

Савол:

1) Суд низоли ҳал қилишда қандай камчиликларга йўл қўйган?

2) Мазкур иш суд томонидан қандай ҳал этилиши лозим эди?

3-масала

Умаров никоҳ давомида орттирилган мол-мулкни бўлиш ҳақида Умаровага нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Вилоят прокурорининг назорат тартибидаги протестига кўра,

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати ўз қарори билан биринчи инстанция суди фуқаролик ишини кўришда суд мажлиси баённомаси юритмаганлигини асос қилиб, ҳал қилув қарорини бекор қилган ҳамда ишни янгидан биринчи инстанция судида кўриш учун юборган. Ваҳоланки, ишни назорат тартибида қайта кўрилишида иштирок этган даъвогар ва жавобгар биринчи инстанция судининг ҳал қилув қароридан норози эмасликларини, ҳал қилув қарорига нисбатан ҳеч қандай эътирозлари йўқлиги тўғрисида тушунтиришлар берган.

Савол: 1) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг қарори қонунийми?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъво аризасидан қанча миқдорда давлат божини ундирилади?

- а) энг кам ойлик иш ҳақининг 50 фоизи;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг 120 фоизи;
- в) энг кам ойлик иш ҳақининг икки баравари;
- г) энг кам ойлик иш ҳақининг беш баравари.

2. Никоҳдан ажратиш тўғрисида такрор даъво аризаси берилганида қанча миқдорда давлат божини ундирилади?

- а) энг кам ойлик иш ҳақининг 50 фоизи;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг 120 фоизи;
- в) энг кам ойлик иш ҳақининг икки баравари;
- г) энг кам ойлик иш ҳақининг беш баравари.

3. Қандай ҳолатда эр хотиннинг розилигисиз судда никоҳдан ажратиш тўғрисида иш қўзғата олмайди?

- а) хотиннинг ногиронлиги вақтида;
- б) хотиннинг яшаш жойи номаълум бўлган ҳолларда;
- в) бола туғилгандан кейин кейин бир йил мобайнида;
- г) бола туғилгандан кейин кейин бир йилдан сўнг.

4. Қуйидаги қайси ҳолат никоҳдан ажратиш тўғрисидаги даъвогар билан даъвогар яшаб турган жойидаги судда иш қўзғатишга асос бўлмайди?

- а) даъвогарнинг вояга етмаган фарзандларининг мавжудлиги;
- б) жавобгарнинг яшаш жойи номаълум бўлиши;

- в) даъвогарнинг ногиронлиги туфайли жавобгар яшаб турган жойга боришга қийналиши;
- г) даъвогарнинг оғир касаллиги туфайли жавобгар яшаб турган жойга боришга қийналиши.

5. Никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишлар судда прокурор томонидан қўзғатилиши мумкинми?

- а) никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишлар шахсий муносабатлардан келиб чиқиши боис, мазкур туркумдаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши мумкин эмас;
- б) прокурор ҳар қандай ҳолларда никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволарни судда қўзғатиш ҳукуқига эга бўлади;
- в) агар муомала лаёқатига эга бўлмаган эр ёки хотиннинг манфаатини ҳимоя қилиш талаб қилинса, никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши мумкин;
- г) агар тарафлар никоҳдан ажралишликка ўзаро розилик билдирган бўлсалар, никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар прокурор томонидан қўзғатилиши ҳам мумкин.

6. МДХ таркибига кирган давлатларга кетган ва манзилгоҳи маълум бўлган шахслар билан никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъволар...

- а) жавобгарнинг мол мулки жойлашган жойдаги судда қўзғатилади;
- б) никоҳ қайд этилган жойдаги судда қўзғатилади;
- в) даъвогарнинг яшаш жойидаги судда қўзғатилади;
- г) даъвогарнинг хоҳишига қараб, жавобгарнинг охириги яшаш жойи ёки янги яшаш жойидаги судда қўзғатилади.

7. Никоҳни ҳақиқий эмас деб топилган тўғрисида суд чиқарган ҳал қилув қарори қонуний кучга киргач, унинг нусхаси қанча муддатда қаерга юборилади?

- а) 7 кун муддатда тарафларга;
- б) 10 кун муддат ичида ФХДЁ органига;
- в) 15 кун ичида маҳалла кўмитасига;
- г) 20 кун ичида тарафларга;

8. Эр-хотиннинг мулкани бўлиш ҳақидаги талаби қайси ҳолларда никоҳдан ажратиш ҳақидаги иш билан бирга кўрилиши мумкин эмас?

- а) агар бу низони тўғри ҳал қилиш учун ишга учинчи шахсни жалб қилиш зарур бўлса;
- б) алимент ундириш тўғрисида талаб мавжуд бўлса;

- в) эр-хотиннинг никоҳгача бўлган хусусий ва бошқа мулкларни ундириш ҳақидаги талаблари мавжуд бўлса;
 г) ҳар қандай ҳолатда ҳам эр-хотиннинг мулкни бўлиш ҳақидаги талаби уларни никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишдан ажратилиши мумкин эмас.

9. Хотиннинг бир ёшга етмаган фарзанди бўлиб, эр хотиннинг розилигисиз никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилса, суд...

- а) аризани кўрмасдан қолдиради;
 б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
 в) аризани қабул қилишни рад этади;
 г) иш юритишни тугатади.

10. Агар хотиннинг бир ёшга етмаган фарзанди бўлиб, никоҳдан ажратиш ҳақидаги иш хотиннинг розилигисиз қўзғатилган бўлса, суд...

- а) аризани кўрмасдан қолдиради;
 б) иш кўришни кейинга қолдиради;
 в) иш юритишни тўхтатади;
 г) иш юритишни тугатади.

11. Эр ва хотинни яраштириш учун муҳлат бериб, иш кўришни кейинга қолдириш тўғрисидаги суднинг ажрими устидан ...

- а) ўн кунлик муддат ичида хусусий шикоят бериш мумкин;
 б) йигирма кун муддат ичида апелляция шикояти бериш мумкин;
 в) бир йил давомида кассация шикояти бериш мумкин;
 г) шикоят бериш мумкин эмас.

12. Никоҳдан ажратилган эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулкни бўлиш ҳақидаги талаблари учун белгиланган даъво муддатини аниқланг?

- а) олти ой;
 б) бир йил;
 в) уч йил;
 г) даъво муддати белгиланмайди.

13. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги иш билан бирга кўрилиши мумкин бўлмаган талабни аниқланг?

- а) никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги талаб;
 б) эр-хотиннинг никоҳгача бўлган хусусий ва бошқа мулкларини ундириш ҳақидаги талаблар;

- в) алимент ундириш ҳақидаги талаб;
- г) маънавий зарарни ундириш ҳақидаги талаб.

14. Никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъвои қаноатлантириш рад этилган ҳолда алимент ундириш ҳақидаги талаб ...

- а) ҳам рад этилади;
- б) мазмунан кўриш учун алоҳида иш юритишга ажратилади;
- в) юзасидан алоҳида даъво аризаси билан мурожаат қилиш ҳуқуқи тушунтирилади;
- г) юзасидан суд буйруғи чиқарилади.

15. Қуйидаги қайси мол-мулк эр-хотинини биргаликдаги умумий мулки таркибига кирмайди?

- а) эр ва хотининг никоҳга қадар ўзига тегишли бўлган мулки;
- б) улардан бирининг никоҳ давомида ҳада тариқасида олган мол-мулки;
- в) улардан бирининг никоҳ давомида мерос тариқасида олган мол-мулки;
- г) агар улар умумий фойдаланиш буюмларидан иборат бўлса, тўй муносабати билан олган совғалари.

16. Эр ва хотининг никоҳ давомида орттирган мол-мулклари жумласига қуйидагилардан қайси бири кирмайди?

- а) никоҳ давомида бепул битимлар асосида олган мол-мулклар;
- б) интеллектуал фаолият натижаларидан орттирилган даромадлар;
- в) агар улар умумий фойдаланиш буюмларидан иборат бўлмаса, тўй муносабати билан олган совғалар;
- г) эр-хотиндан бирининг никоҳ давомида ҳада тариқасида олган мол-мулки.

22-МАВЗУ. АЛИМЕНТ УНДИРИШ ТЎҒРИСИДАГИ НИЗОЛИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ

РЕЖА:

1. Болалар ҳимояси ҳақида мусулмон ҳуқуқи. Болаларнинг ҳуқуқи ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилишда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.
2. Алимент тўлашнинг ихтиёрий тартиби (келишув) тушунчаси.
3. Алимент ундириш тўғрисидаги ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги. Иш кўзғатиш. Ишда иштирок этувчи шахслар.
4. Ишни судда кўришга тайёрлаш. Иш кўриш муддатлари. Жавобгарнинг суд мажлисига келмаслик оқибатлари. Ишни мазмунан кўргунга қадар вақтинчалик алимент ундириш тартиби.
5. Суднинг ҳал қилув қарори ва унинг мазмуни. Суднинг ҳал қилув қарорини дарҳол ижро этиш. Жавобгарни қидириш учун асослар.
6. Алимент миқдорини купайтириш, камайтириш ёки уни тўлашдан озод қилиш учун асослар. Иш бўйича суд харажатлари. Алимент мажбуриятларининг тугатилиши.

1-масала

Раупов жавобгарлар Раззоқова ва Рауповаларга нисбатан бир неча ҳал қилув қарорлари бўйича ундирилаётган алимент миқдорини камайтириш тўғрисида судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони қаноатлантирган. Рауповдан ундириладиган алимент миқдори камайтирилиб, ҳар бир бола учун тўланилган алиментнинг тенг улушдаги янги миқдори ойлик даромадларнинг олтидан бир қисми миқдорида белгиланган.

Апелляция инстанцияси суди ажрими билан ҳал қилув қарори ўзгартирилиб, Раззоқова фойдасига қизи Сарвинознинг таъминоти учун вояга етгунга қадар ҳар ойлик иш ҳақидан тўртдан бир қисми миқдорида алимент ундирилган. Қарорнинг қолган қисми ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати қуйидагиларга кўра апелляция инстанцияси суди ажримининг Раззоқова фойдасига ундириладиган алимент миқдорини ўзгартиришга оид қисмини бекор қилиб, иш бўйича илгари чиқарилган ҳал қилув қарорини кучда қолдирди.

Аниқланишича, фуқаролик ишлари бўйича А.Икромов туманлараро судининг 2002 йил 8 февралдаги ҳал қилув қарори билан

Рауповдан бир нафар фарзанди учун ҳар ойлик даромадининг тўртдан бир қисми миқдорида Раззоқова фойдасига алимент ундирилган. Шунингдек, мазкур суднинг 2002 йил 26 апрелдаги ҳал қилув қарори билан Рауповдан бир нафар фарзанди учун ҳар ойлик даромадининг тўртдан бир қисми миқдорида Раупова фойдасига алимент ундирилган.

Савол:

1) Апелляция инстанцияси суди томонидан йўл қўйилган хатоликни аниқланг?

2) Ўзбекистон Республикаси Оила кодексига кўра, бошқа-бошқа ота-онадан туғилган вояга етмаган болалар учун ундириладиган алиментлар миқдорини кўрсатинг?

2-масала

Носирова судга даъво билан муурожаат қилиб, 1996 йил июнь ойидан бошлаб Тошматов билан қонуний никоҳдан ўтмасдан турмуш қурганликларини, 1997 йил 2 августда Назира исмли қизи туғилганлигини кўрсатиб, боласи учун алимент ундиришни сўраган. Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати қуйидаги асосларга кўра, суд ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан биринчи инстанция судида кўриш учун юборган.

Аниқланишича, боланинг туғилганлик ҳақидаги гувоҳномасида, боланинг отаси сифатида жавобгар эмас, балки бошқа шахс бўлган Эрматов кўрсатилган.

Савол:

1) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсатининг қарори тўғрими?

2) Мазкур низо қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Алиментни ихтиёрий тўлаш тўғрисидаги келишувлар қайси орган томонидан кўриб, ҳал этилади?

- а) фақат суд идоралари томонидан;
- б) ФХДЁ идоралари томонидан;
- в) ижтимоий таъминот органлари томонидан;
- г) нотариал идоралар томонидан.

2. Алиментлар миқдорини камайтириш тўғрисидаги ишларнинг судловлигини аниқланг?

- а) даъвогарнинг танлаши бўйича судловлик турига мансуб;
- б) жавобгарнинг яшаб турган жойидаги суднинг судловига тегишли;
- в) мустасно судловлик турига мансуб;
- г) бир неча талабларнинг судловлиги турига мансуб.

3. Алимент ундириш тўғрисидаги талаб қуйидаги қайси даъво талаби билан бирга тақдим этилмайди?

- а) ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш
- б) болани тарбияга бериш
- в) соғлиққа етказилган зарарни ундириш;
- г) оталикни белгилаш

4. Алимент ундириш тўғрисидаги даъво аризасига илова қилиниши лозим бўлган ҳужжатларда бирортаси бўлмаса...

- а) суд аризани кўрмасдан қолдиради;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) судья уларни ўз ташаббуси билан тегишли муассасалардан талаб қилиб олади;
- г) аризани қабул қилишни рад этади.

5. Қайси туркумдаги ишларда жавобгар суд мажлисига узрsiz сабабларга кўра келмаса, у мажбурий тартибда келтирилади ва унга энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда жарима солинади?

- а) никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- б) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- в) ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- г) майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етиши натижасида кўрилган зарарни қоплаш учун тўловлар ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича.

6. Қуйидаги қайси иш бўйича процессуал ҳуқуқий ворисликка йўл қўйилмайди?

- а) уй-жойга доир низоли ишлар бўйича;
- б) меросга доир ишлар бўйича;
- в) етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- г) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича.

7. Алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича давлат божини ундириш мақсадида даъво баҳоси қандай белгиланади?

- а) даъво аризасида талаб қилинаётган сумманинг миқдорига қараб;
- б) бир йиллик алимент тўловининг йиғиндисига қараб;

- в) тўловларнинг ёки бериладиган пулларнинг йиғиндисига қараб, лекин кўпи билан уч йиллик йиғиндисига қараб;
- г) тўловларнинг ёки пулларнинг йиғиндисига, лекин кўпи билан икки йиллик йиғиндисига қараб.

8. Алимент ундириш тўғрисидаги иш кўриляётганда суд мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида жалб қилиши лозим бўлган шахс-бу...

- а) ижтимоий таъминот органлари;
- б) алимент тўловчининг фарзандлари;
- в) шахснинг бошқа онадан болалари бўлса, шу она;
- г) ФХДЁ идораси ходими.

9. Алимент ундириш тўғрисидаги ишларни суда кўришга тайёрлаш муддатини кўрсатинг?

- а) ариза қабул қилинган кундан бошлаб 7 кундан кечиктирмасдан;
- б) ариза қабул қилинган кундан бошлаб 10 кундан кечиктирмасдан;
- в) ариза судга тақдим этилган кундан 10 кундан кечиктирмасдан;
- г) ариза қабул қилинган кундан бошлаб 20 кундан кечиктирмасдан.

10. Алимент ундириш тўғрисидаги ишлар, агар тарафлар бир туманда яшасалар кеча кундан кечиктирмасдан кўрилади?

- а) 7 кундан кечиктирмасдан;
- б) 10 кундан кечиктирмасдан;
- в) 20 кун ичида;
- г) бир ой ичида.

11. Қуйидаги қайси ҳолларда болалар таъминоти учун алимент ундириш тўғрисидаги ишлар никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишдан алоҳида кўрилади?

- а) агар жавобгар туғилиш тўғрисидаги ёзувларни қайд қилиш дафтаридаги ёзувда отаси ёки онаси деб ёзилганига эътироз билдирса;
- б) агар жавобгар алимент ундириш тўғрисидаги талабни рад қилса;
- в) агар боланинг таъминоти учун вақтинчалик алимент ундириш талаб этилса;
- г) болалар таъминоти учун алимент ундириш тўғрисидаги ишлар никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишдан алоҳида кўрилиши мумкин эмас.

23-МАВЗУ: ОТАЛИКНИ БЕЛГИЛАШ ТЎҒРИСИДАГИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ

РЕЖА:

1. Амалдаги оила қонунчилиги бўйича оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни юритиш ва унинг турлари.
2. Мусулмон ҳуқуқида оталикни белгилашда "Идда" қоидасининг аҳамияти.
3. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги.
4. Оталикни белгилашда алоҳида тартибда, шунингдек даъво кўзғатиш асосида иш юритиш учун асослар. Ишда иштирок этувчи шахслар. Ишни судда кўришга тайёрлаш ва ишни судда кўриб ҳал қилиш.
5. Алоҳида ва даъво тартибида юритиладиган ишлар бўйича исботлаш ва далиллар. Талабларни бирлаштириш суднинг ҳал қилув қарори ва унда ҳал этиладиган масалалар.

1-масала

А. судга *Т.* га нисбатан 1985 йилда туғилган ўғли *С.* ни оталигини белгилаш ҳақида даъво билан мурожаат қилган. Биринчи инстанция суд даъвони рад этган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 8 февралда суд қарорларини бекор қилиб, иш юритишни тугатди.

Иш ҳужжатларидан маълум бўлишича, *А.* билан *Т.* ўзаро никоҳда бўлган даврида, яъни 1985 йилда. *С.* туғилган бўлиб, унинг туғилганлик ҳақидаги гувоҳномасига *Т.* боланинг отаси эканлиги тўғрисида аниқ ёзув киритилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суд ва апелляция инстанцияси суди томонидан йўл қўйилган камчиликлар нимада?

2) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2001 йил 1 июндаги "Оталикни белгилаш ҳақидаги ишларни кўришда судлар томонидан қонунларнинг татбиқ этилиши тўғрисида"ги қарорида ушбу масала юзасидан қандай тушунтиришлар берилади?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни қўзғатиш учун умумий асос нима?

- а) болаларнинг моддий эҳтиёжи;
- б) расмий никоҳнинг йўқлиги;
- в) даъво талаби;
- г) боланинг номга бўлган ҳуқуқи.

2. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилиш мумкин бўлган шахсларни аниқланг.

- а) боланинг васийси;
- б) боланинг ўзи вояга етгандан сўнг;
- в) ота-оналардан бири;
- г) барча жавоб тўғри.

3. Никоҳда бўлмаган вояга етмаган она томонидан оталикни белгилаш ҳақида даъво аризаси билан мурожаат қилинганда, суд ...

- а) аризани қабул қилишни рад этади;
- б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
- в) аризани кўрмасдан қолдиради;
- г) аризани қабул қилади.

4. Одам ДНКси суд биологик экспертизаси ўтказиш учун экспертларга қандай ҳужжатлар тақдим этилиши зарур эмас?

- а) экспертиза тайинлаш (ўтказиш) ҳақидаги суд ажрими;
- б) қон намунаси олинганлиги ҳақидаги баённома нусхаси;
- в) жавобгарнинг яшаш ва ишлаш манзили ҳақидаги маълумотлар;
- г) экспертиза хизмати учун ҳақ тўланганлиги ҳақидаги ҳужжат.

5. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни қўзғатиш учун умумий асос нима?

- а) болаларнинг моддий эҳтиёжи; в) даъво талаби;
- б) расмий никоҳнинг йўқлиги; г) боланинг номга бўлган ҳуқуқи.

6. Қуйида кўрсатилган қайси туркумдаги ишлар бўйича даъвогарлар ўзлари яшаб турган жойда ҳам даъво тақдим этишлари мумкин?

- а) турар-жойга берилган ордерни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- б) оталикни белгилаш тўғрисидаги ишлар бўйича;
- в) мулкни рўйхатдан чиқариш тўғрисидаги низоли ишлар бўйича;

г) ишга тиклаш, мажбурий бекор юрганлиги учун иш ҳақи ундириш ва маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича.

24-МАВЗУ. МЕҲНАТГА ОИД НИЗОЛИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССАУЛ ХУСУСИЯТЛАРИ

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ҳамда Меҳнат кодексида фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқини ҳимоя қилишнинг муҳим жиҳатлари.
2. Меҳнатга оид ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги. Судга тааллуқли бўлмаган меҳнат низолари. Судга бевосита тааллуқли бўлган меҳнат низолари.
3. Меҳнатга оид ишларда тарафлар ва уларнинг процессуал ҳуқуқий ҳолати.
4. Ишга тиклаш масалалари бўйича учинчи шахсларнинг иштирок этиш хусусиятлари.
5. Меҳнат низоларини судда қўзғатиш ва ишни судда кўришга тайёрлаш.
6. Меҳнат ишлари юзасидан суднинг ҳал қилув қарори ва уларнинг мазмуни.
7. Ҳал қилув қарорларини ижро этишнинг ўзига хос хусусиятлари.

1-масала

Нурматова судга даъво билан мурожаат этиб, 2001 йил 1 октябрда нафақага чиқиши муносабати билан "Жиззах почтаси" АЖнинг Зарбдор филиали директори лавозимидан озод қилиш тўғрисида ариза берган бўлсада, меҳнат фаолиятини давом эттирганлигини, 2001 йил 19 октябрда иш берувчининг буйруғи билан Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси 99-моддаси, яъни ходимнинг ташаббуси билан меҳнат шартномасини бекор қилиш ҳақидаги буйруқдан беҳабарлигини кўрсатиб, ишга тиклаш ва мажбурий прогул вақти учун ҳақ ундиришни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво рад қилинган.

Кассация инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Савол:

1) Ушбу масалада ходимни ўз ташаббуси билан меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисидаги иш берувчининг буйруғи

қонунийми?

2) Биринчи инстанция судининг хатоликлари нимада?

2-масала

Т. Давлат мулк кўмитасининг Тошкент вилоят ҳудудий бошқармасига нисбатан ишга тиклаш, мажбурий прогул учун иш ҳақи ва маънавий зарар қоплаш тўғрисида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарорига кўра даъво қаноатлантирилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан ҳал қилув қарори бекор қилиниб, даъвони рад қилиш ҳақида янги қарор чиқарилган.

Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент вилояти суди раёсати 2002 йил 26 июлда Олий суд раиси ўринбосари протестига асосан, апелляция инстанцияси суди ажримини бекор қилган ва ишни ФПКнинг 324-моддаси тартибида кўриш учун биринчи инстанция судига юборди.

Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент вилояти суди раёсати ўз қарорини ишга тиклаш тўғрисида суд чиқарган ҳал қилув қарори устидан берилган апелляция шикоятига шу қарорнинг ижросига доир ҳужжат илова қилинмаганлиги билан асослаган.

Савол:

1) Фуқаролик ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди раёсатининг қарори аослими?

2) Суднинг ҳал қилув қарори устидан берилган апелляция шикоятига шу қарорнинг ижросига доир ҳужжат илова қилинмаган тақдирда қандай оқибат юзага келади?

3-масала

Ҳасанова Т.Х. ҳомиладорлиги учун таътил берилган Лебедованинг ўрнига врач-стоматолог лавозимига ишга қабул қилинган. Ҳасанова Т.ни ишга қабул қилиш тўғрисидаги буйруқда: “декрет таътили даврида ишга қабул қилинган” деб ёзилган. Лебедованинг амалда декрет таътили 1992 йил 12 январда тугашига қарамасдан Ҳасанова билан муайян муддатли меҳнат шартномаси 15.07.1992 йилда тузилган ва Ҳасанова Лебедованинг янги туғилган фарзанди учун янги таътилга чиқиши даврида ишга қабул қилиниши лозим эди. Лекин бундай таътил Лебедовага таклиф этилмаган. Лебедова 1993 йил январда ишга чиққан ва бир неча вақт ўтгач меҳнат шартномасини бекор қилган. Ушбу барча вақт ичида Ҳасанова ишни давом эттирган ва унинг билан меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисида масала кўтарилмаган. Кейинроқ эса иш берувчи даъвогарга Бекназарованинг декрет таътилига чиқиши даврида муддатли меҳнат шартномасини такроран тузиш тўғрисида ариза ёзишни таклиф қилган. 1996 йил июл ойида эса даъвогар билан меҳнат шартномаси Меҳнат Кодексининг 105-моддаси, яъни муддатли меҳнат

шартномасининг муддати тугаши муносабати билан бекор қилинган. Меҳнат шартномасининг бекор қилинишини ғайриқонуний деб ҳисоблаб, Ҳасанова Т. судга ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш тўғрисидаги даъво билан мурожаат қилган.

Савол:

- 1) Суд ушбу масалани қандай ҳал қилиши лозим?
- 2) Қайси ҳолларда иш берувчи билан ходим ўртасида муайян муддатга тузилган меҳнат шартномалари муддати тугаганлиги сабабли бекор қилиниши мумкин эмас.

4-масала

Саидов судга ишга тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақти учун иш ҳақи ундириш ҳақидаги даъво аризаси билан мурожаат қилган. Унинг билан тузилган меҳнат шартномаси Меҳнат кодексининг 100-моддаси 2-қисми 4-бандига кўра меҳнат вазифаларини бир марта қўпол равишда бузилганлиги, яъни прогул муносабати билан бекор қилинган. Меҳнат шартномасининг бекор қилинганлиги билан келиша олмаган даъвогар ишга чиқмаганлигининг сабаби сифатида ўз отасининг тўсатдан касал бўлиб қолганлигини кўрсатган. Шунингдек, даъвогар ишдан бўшатилишида касаба уюшмаси қўмитасининг розилиги олинмаганлигини кўрсатиб, ўз талабини асослашга ҳаракат қилган.

Савол:

- 1) Ходимларнинг ишга чиқмаганлигининг узрли эканлигини тасдиқловчи ҳолатларни кўрсатинг?
- 2) Қайси ҳолларда ходимларни ишдан бўшатишда касаба уюшмаси қўмитасининг розилиги талаб қилинмайди.

5-масала

Зарипова фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судига ишга тиклаш тўғрисидаги даъво билан мурожаат қилган. Даъво аризасида кўрсатилишича, 2001 йил 10 майда унинг билан иш берувчи ўртасида 2001 йил 10 ноябргача бўлган муддатга меҳнат шартномаси тузилган бўлиб, уч ойлик дастлабки синов белгиланган.

Бош директорнинг 2001 йил 19 июль ойидаги № 156-сонли буйруғига кўра, Зарипова билан тузилган меҳнат шартномаси Меҳнат Кодексининг 82-моддасига кўра, яъни синов натижаси қониқарсиз бўлганлиги учун бекор қилинган.

Савол:

1. Фуқаролик ишлари бўйича туманлараро суди томонидан

меҳнат қонунчилигининг қайси меъёрлари бузилган?

2. Қайси ҳолларда ходим билан меҳнат шартномаси тузилганда дастлабки синов белгиланмайди?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Қуйидаги меҳнатга оид ишдан қайси бири бевосита суда кўришга тааллуқли эмас?

- а) ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги меҳнат низолари;
- б) ходим томонидан иш берувчига етказилган зарарнинг тўланиши ҳақидаги меҳнат низолари;
- в) ходимга етказилган маънавий зарарни ундириш тўғрисидаги меҳнат низолари;
- г) янги меҳнат шартларини белгилаш тўғрисидаги меҳнат шартномаси мажбуриятини қўллаш масаласига доир меҳнат низолари.

2. Қуйидаги меҳнатга оид ишларининг қайси бири бевосита судларда кўрилиши лозим бўлган ишлари жумласига кирмайди?

- а) янги меҳнат шартларини белгилаш тўғрисидаги меҳнат шартномаси мажбуриятларини қўлланиш масаласига доир меҳнат низолари;
- б) ходим томонидан иш берувчига етказилган зарарни ундириш ҳақидаги меҳнат низолари;
- в) ишга тиклаш ҳақидаги меҳнат низолари;
- г) иш берувчи ва касаба уюшмаси қўминаси олдиндан келишиб ҳал этилган масала юзасидан келиб чиққан меҳнат низолари.

3. Қуйидаги қайси иш даъвогарнинг танлаши бўйича судловлик турига мансуб эмас?

- а) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар;
- б) оталикни белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- в) ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар;
- г) соғлиққа етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги ишлар.

4. Ишга тиклаш ҳақидаги низоли ишлар бўйича ходим судга қанча муродат ичида мурожаат қилиши мумкин?

- а) ходимни ишдан бўшатиш тўғрисидаги буйруқ нусхаси олинган кундан бошлаб бир ой;
- б) ходимни ишдан бўшатиш тўғрисидаги буйруқ чиқарилган кундан бошлаб бир ой;

- в) ходимни ишдан бўшатиш тўғрисидаги буйруқ нусхаси олинган кундан бошлаб уч ой;
 г) ходим ишдан бўшатишнинг билган кундан эътиборан бир йил.

5. Ходимнинг соғлиғига етказилган зарарни қоплашга доир низолар бўйича судга мурожаат қилиш муддатини аниқланг?

- а) зарар етказилган кундан бошлаб бир ой;
 б) зарар етказилган кундан бошлаб уч ой;
 в) зарар етказилганлиги аниқланган кундан бошлаб бир йил;
 г) ходимнинг соғлиғига етказилган зарарни қоплашга доир низолар бўйича муддат белгиланмайди.

6. Ходимга етказилган маънавий зарарни қоплашга доир талаблар бўйича даъво муддатини аниқланг?

- а) маънавий зарар етказилган кундан бошлаб бир ой;
 б) маънавий зарар етказилган кундан бошлаб олти ой;
 в) маънавий зарар етказилганлиги аниқланган кундан бошлаб бир йил;
 г) ходимга етказилган маънавий зарарни қоплашга доир талаблар бўйича даъво муддати белгиланмайди.

7. Ишга тиклаш тўғрисидаги низолар учун қонунда белгиланган даъво муддати ўтказиб юборилган ҳолда даъвогар судга мурожаат қилган тақдирда, суд...

- а) даъво аризасини қабул қилишни рад этади;
 б) аризани ҳаракатсиз қолдиради;
 в) даъво қилиш муддати ўтказиб юборилган деган асос билан даъво аризани қабул қилмасликка ҳақли эмас;
 г) аризани кўрмасдан қолдиради.

8. Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 1998 йил 12 ноябрдаги 16-сонли буйруғига кўра, қайси туркумдаги ишларнинг судда кўрилишида прокурор ёрдамчиси иштирок этиши мумкин эмас?

- а) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича;
 б) болалар тарбияси билан боғлиқ бўлган ишлар бўйича;
 в) фуқарони муомала лаёқатини чеклаш тўғрисидаги ишлар бўйича;
 г) ишга тиклаш тўғрисидаги меҳнат низолари бўйича.

9. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича суд процессига учинчи шахс сифатида жалб этилган мансабдор шахслардан

ташкilotга етказилган зарар ўрнини қоплаш учун тўланадиган ҳақ миқдорини аниқланг?

- а) мансабдор шахснинг уч ойлик маошидан ортиб кетмаслиги лозим;
- б) ўртача ойлик иш ҳақининг уч бараваридан ортиб кетмаслиги лозим;
- в) мансабдор шахснинг олти ойлик маошидан ортиб кетмаслиги лозим;
- г) ташкilotга етказилган зарар тўлиқ қопланиши лозим.

10. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича суд процессига учинчи шахс сифатида жалб этилган мансабдор шахс суд залига узрсиз сабабларга кўра келмаса, суд ...

- а) ишни сиртдан кўради;
- б) мансабдор шахс мажбуран келтирилади ва унинг зиммасига энг кам ойлик иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда суд жаримаси солинади;
- в) суд бу шахснинг иштирокисиз ҳам ишни кўриши мумкин;
- г) аризани кўрмасдан қолдиради.

11. Суд томонидан ходимга ундириб берилаётган маънавий зарар суммаси қанчадан кам бўлиши мумкин эмас?

- а) ходимнинг ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас;
- б) энг кам ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас;
- в) ходимнинг олти ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас;
- г) маънавий зарар суммасининг энг кам суммасини суд мустақил белгилайди.

25-МАВЗУ. УЙ-ЖОЙГА ОИД НИЗОЛИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикасининг уй-жой кодексида фуқароларнинг турар-жойга бўлган конституциявий ҳуқуқларининг кафолатланиши.
2. Уй-жойга оид ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги. Судга тааллуқли бўлмаган уй-жойга оид ишлар.
3. Уй-жойга оид ишларда тарафлар ва уларнинг процессуал ҳуқуқий ҳолати.
4. Хусусий уй-жой фондидан фойдаланиш, тасарруф этиш, эгалик қилиш билан боғлиқ низолар ва уларни ҳал этишнинг процессуал хусусиятлари.
5. Давлат уй-жой фондларидан фойдаланиш билан боғлиқ низоли ишларни ҳал этиш хусусиятлари.
6. Уй-жойга оид низоли ишлар юзасидан суднинг ҳал қилув қарори. Ҳал қилув қарорларини ижро этишнинг ўзига хос хусусиятлари.

1-масала

Алиев судга даъво билан мурожаат қилиб, Ҳакимовани оила аъзолари билан уйдан кўчиришни сўраган.

Жавобгар Ҳакимова эса Алиев ва нотариал идорага нисбатан қарши даъво тақдим қилиб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Суд Алиевнинг даъвосини қаноатлантириб, жавобгар Ҳакимованинг қарши даъвосини рад этган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати протестга асосан ишни кўриб, апелляция инстанцияси судининг ажримини ва биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилган.

Ишдаги мавжуд материалларга қараганда, эр-хотинлар И.Ҳакимов ва Ш.Ҳакимовалар суддаги тушунтиришларича, Алиевдан олган 1.200.000 сўм қарз эвазига нотариал тасдиқланган олди-сотди шартномасига асосан уйни Алиевга расмийлаштириб берганликларини кўрсатганлар. Алиев судда, Ш.Тўраева ундан олган 1.200.000 сўм қарзини келишилган уч ойлик муддатда қайтармаганидан сўнг, низоли уйни нотариал тасдиқланган олди-сотди шартномасига асосан ўз номига расмийлаштириб олганлигини кўрсатган.

Олди-сотди шартномаси қарз эвазига амалга оширилганлигини судда нотариус Аббосов ва гувоҳ Т.Ҳақимовлар ҳам тасдиқлашган.

Савол:

- 1) **Биринчи инстанция ва апелляция инстанция судлари томонидан қандай хатоликларга йўл қўйилган?**
- 2) **Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?**

2-масала

З. уй-жойга эгалик ҳуқуқини белгилаш ва уй-жойни **Ж.**дан олиб бериш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарорига кўра **З.**нинг даъво талаблари қаноатлантирилиб, **Ж.** оила аъзолари билан биргаликда низоли уйдан кўчирилган, умумий мулкдаги улуши эвазига унинг фойдасига 391.768 сўм миқдорида компенсация тўлаш белгиланган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2001 йил 30 ноябрда суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборган.

Аниқланишича, биринчи инстанция суди тарафларнинг низоли уйдаги ҳиссасини тенг миқдорда белгилаш лозимлиги ҳақида хулосага келган. Лекин даъвогар **З.**нинг уч нафар фарзанди билан отасининг уйида яшаётганлигини, фарзандларидан бири ногиронлиги сабабли яхши шароитда яшашга муҳтожлигини асос қилиб, **Ж.** ни кейинги оиласи билан бошқа турар-жой бермасдан уйдан кўчириш, умумий мулкдаги улуши эвазига компенсация бериш ҳақида тўхтамга келган. Ундан ташқари, ишдаги мавжуд ҳужжатлар шундан далолат берадики, даъвогар **З.** фарзандлари билан низоли уйда 1998 йилдан буён яшамаган, **Ж.** у билан никоҳдан ажратилгандан сўнг **Б.** билан турмуш қурган ва уларнинг 5 ойлик фарзанди бўлиб, **Б.**нинг биринчи турмушидан туғилган вояга етмаган фарзанди ҳам улар билан низоли уйда яшаб келган, бошқа турар-жойлари мавжуд бўлмаган.

Савол:

- 1) **Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори тўғрими?**
- 2) **Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?**

3-масала

А. билан **Х.** ўртасида нотариал тасдиқланган уй-жой олди-сотди шартномаси тузилган.

А. судга даъво билан мурожаат қилиб, 82 ёшида ёлғиз ўзи қолганлиги сабабли 1998 йилда қариндоши **Х.** билан ўз уйида бирга туришга розилик берганлигини, бироқ уйни сотиш мақсади бўлмаганлигини, 1999 йилнинг июль ойида **Х.** уни нотариусга олиб бориб, алдаб шартномага имзо қўйдирганлигини кўрсатиб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Суд **А.** нинг даъвосини рад қилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 12 июлда суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборади.

Аниқланишича, ишда маҳалла фуқаролар йиғини аъзолари иштирокида ёзган ва муҳр билан тасдиқланган тилхат мавжуд бўлиб, унда **Х.** даъвогарни тириклигида боқиши эвазига уй унга қолиши кўрсатилган. Бу масала фуқаролар йиғинида ҳам муҳокама қилиниб, баённома тузилган. Бироқ, орадан бир ҳафта ўтгач, яъни 1999 йил 22 июлда низоли уйни **А.** жавобгар **Х.** га васият қилган, 1999 йил 25 июлда низоли уй бўйича тарафлар ўртасида олди-сотди шартномаси расмийлаштирилган.

Шунингдек, судда **А.** низоли уй учун пул олмаганлигини кўрсатган, жавобгар **Х.** даъвога қисман иқрорлик билдириб, уйнинг нархи ҳақида аниқ келишув бўлмаганлигини, аммо у даъвогарга 290.000 сўм берганлигини кўрсатган, олди-сотди шартномаси матнида эса сотувчи уй учун 627.000 сўм олганлиги кўрсатилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Иш юзасидан қандай ҳолатлар аниқланиши лозим?

4-масала

Туман ҳокимлиги судга даъво билан мурожаат этиб, уйлар жамоат эҳтиёжлари учун олиб қўйилиши муносабати билан Собиров кўчаси 5-уйда яшовчи **Ш.** ни оила аъзолари билан кўчиришни сўраган.

Суд даъвони қаноатлантириб, **Ш.** ни оила аъзолари билан Собиров кўчаси 5-уйдан бошқа уйга кўчирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 15 февралда суд қарорларини бекор қилиб, даъвони рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарди.

Аниқланишича, уйлар жамоат эҳтиёжи учун олиб қўйилиши муносабати билан Собиров кўчасидаги 5-уй бузилиши лозим бўлган. Бу оила яшаб келган уй бузилган тақдирда, уларга ҳар бир киши ҳисобига 16 кв.метрдан кам бўлмаган миқдорда турар-жой ажратилиши лозим. **Ш.** нинг оила аъзолари 9 кишидан иборат бўлиб, **Ш.** га ажратилган Комилов кўчасидаги 18-уйнинг умумий майдони 36,84 кв.метрни ташкил қилган.

Савол:

- 1) **Биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан йўл қўйилган камчилик нимада?**
- 2) **Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?**

5-масала

Туманлараро судга даъвогар **Қ.** жавобгарлар эр-хотин **М.** ва **Х.** ларни уйдан кўчириш тўғрисидаги даъво аризаси билан мурожаат қилган. Судда жавобгарлар даъвогарга нисбатан қарши даъво аризаси билан мурожаат қилиб, олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраганлар.

Иш материалларига қараганда, жавобгар **Х.** 15.05.2000 йилда Ўзбекистон Республикаси Миллий Банкидан йирик қорамол сотиб олиш учун 400.000 сўм кредит расмийлаштириб, ўзига тегишли бўлган турар-жойни гаровга қўйган. Аммо, олган қорамоли ўлиб қолган ва кредит пулларини ўз вақтида тўлай олмаган. Банк вакили **Ш.** жавобгар **Х.** га уйни сотиб олишга харидор **Қ.** ни топиб берган ва унга қўшимча 50.000 сўм берган, шу билан **Х.** банк кредитидан қутилган. Судда жавобгарлар **М.** ва **Х.** ларнинг 10 нафар фарзандлари борлиги, сувсизлик оқибатида кредитга олган пуллар эвазига сотиб олган моллар ўлиб қолганлиги, кредитни қайтариш учун яшайдиган жойини сотишга мажбур бўлганликлари аниқланган.

Савол:

- 1) **Суд қандай мазмундаги ҳал қилув қарори чиқариши лозим?**

**26-МАВЗУ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ, БОШҚА ОРГАНЛАР,
ШУНИНГДЕК МАНСАБДОР ШАХСЛАРНИНГ ХАТТИ-
ҲАРАКАТЛАРИ (ҚАРОРЛАРИ) УСТИДАН БЕРИЛГАН
ШИКОЯТЛАР БЎЙИЧА ИШ ЮРИТИШ**

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида фуқароларнинг, мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари юзасидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи ва шу ҳақидаги қонун.
2. Давлат органлари ва бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг ҳаракатлари (қарорлари) устидан бериладиган шикоятларга оид бўлган ишларнинг турлари. Шикоят қилиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлар (қарорлар).
3. Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилишга қаратилган Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий актлари.
4. Судга шикоят билан мурожаат этиш учун асослар ва муддатлар.
5. Сайлов комиссиясининг хатти-ҳаракат (қарор)лари устидан берилган шикоятларни судда кўриш тартиби. Ишда иштирок этувчи шахслар, уларнинг ҳуқуқ ва бурчлари. Бу туркумдаги ишларнинг судда кўришнинг процессуал хусусиятлари.
6. Нотариал ҳаракатлар ёки бундай ҳаракатларни бажаришни рад этганлик устидан шикоят бериш тартиби. Ишни кўриш учун асослар. Ишда иштирок этувчи шахслар. Суднинг ҳал қилув қарори.
7. Фуқаролик ҳолати актларини қайд этишдаги нотўғрилиқлар устидан шикоят бериш тартиби. Шикоят бериш учун вужудга келган асослар. Бундай ишларнинг судловлиги. Шикоятнинг мазмуни. Ишда иштирок этувчи шахслар. Шикоят юзасидан қабул қилинадиган қарорлар.
8. Прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш ҳақида судга ариза бериш учун асослар. Ишда иштирок этувчи шахслар. Прокурорнинг аризаси бўйича суднинг бажариши лозим бўлган процессуал ҳаракатлари.

1-масала

Туман суди ўз иш юритувига Ҳакимов И.В.ни “Гаров” ОАЖ мансабдор шахсининг хатти-ҳаракатлари юзасидан ўз вақтида меҳнат дафтарчасини бермаганлиги ҳақида шикоятни қабул қилган. Ҳакимов суд

жараёнида корхона маъмуриятининг зиммасига унга меҳнат дафтарчасини бериш мажбуриятини юклаш билан биргаликда, етказилган моддий ва маънавий зарарни ундиришни сўраган.

Бунга асос қилиб, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексига кўра, ходим меҳнат қилиш имкониятидан ғайриқонуний равишда маҳрум этилган барча ҳолларда ололмай қолган иш ҳақини ва меҳнат дафтарчасини бериш кечиктирилганда келтирилган зарарни ундиришни талаб қилишга ҳақли эканлигини кўрсатган.

Туман суди ўзининг 2000 йил 17 август кунги ҳал қилув қарори билан шикоятни мазмунан кўриб ҳал этган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳаракати тўғрими?
- 2) Суд томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2-масала

Фуқаро Г. туман судига туман паспорт бўлими бошлиғининг, яъни мансабдор шахсинг хатти-ҳаракатлари устидан шикоят билан мурожаат қилган. Фуқаро Г. уй-жой олди-сотди шартномасига кўра, турар-жойни сотиб олиб, рўйхатга ўтмоқчи бўлган. Аммо туман паспорт бўлими бошлиғи уй-жой ўзбошимчалик билан қурилганлиги сабабли уни рўйхатга ўтказишни рад этишган. Фуқаро Г. нинг шикояти асосида иш кўрилиш жараёнида у кейинчалик сотиб олинган турур-жойга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳақида даъво аризаси билан судга мурожаат қилишини кўрсатиб, ўз шикоятдан воз кечган. Биринчи инстанция суди Г.нинг шикоятдан воз кечганлигини қабул қилиб, ФПКнинг 100-моддасига кўра, иш юритишни тугатган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ажрими асослими?
- 2) Мазкур масала юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан келтирилган шикоятларни судларда кўриш амалиёти тўғрисида” ги қарори қандай тушунтиришлар беради?

3-масала

Фуқаро А. нотариуснинг нотариал ҳаракатларни бажаришни рад этганлиги устидан шикоят билан туманлараро судга мурожаат қилган. Туманлараро суднинг 2002 йил 20 сентябрдаги ажрими билан мазкур шикоят бўйича иш юритиш ФПКнинг 100-моддаси иккинчи қисмига

кўра тугатилган.

Аниқланишича, **А.** Тошкент шаҳар нотариал идорасига қизи номига ворислик гувоҳномасини беришни сўраб мурожаат қилган. Лекин **А.**нинг кўлида туман судининг 1998 йил 21 июлдаги ҳал қилув қарори мавжуд бўлиб, унга кўра, даъвогар **А.** нинг жавобгарлар **И.** ва **Р.** ларга нисбатан ворислик гувоҳномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги даъво талаблари қаноатлантирилиб, унинг қизи **С.** отасини вафотидан кейин унинг барча мол-мулкига нисбатан меросхўр деб топилган.

Нотариал идора **А.**нинг қизини мерос мулкка нисбатан ҳуқуқини тасдиқловчи суднинг ҳал қилув қарори мавжудлигини кўрсатиб, нотариал идора яна қайта шу ҳолатни тасдиқловчи ҳужжат бериши шарт бўлмаганлиги учун нотариал ҳаракатни амалга оширишни рад қилган.

Туманлараро суднинг 2002 йил 20 сентябрдаги ажрими билан мазкур шикоят бўйича иш юритишни ФПКнинг 100-моддаси иккинчи қисмига кўра, тугатган.

Савол:

- 1) **Биринчи инстанция судининг ажрими тўғрими?**
- 2) **Мазкур масала қандай ҳал этилади?**

4-масала

Фуқаро **Б.** судга туман паспорт бўлими мансабдор шахслари устидан шикоят билан мурожаат этиб, шикоятида у Руминия давлатида туғилганлигини, баъзи ҳолатларга кўра ота-онаси билан Кишеневга кўчиб келишгани, иккинчи жаҳон уруши даврида бошқалар қаторида Ўзбекистонга эвакуация қилинганлиги, унинг ота-онаси “яхудий” миллатига мансуб бўлишсада, сиёсий шароит тақозоси билан унинг паспортида миллати “рус” деб кўрсатилгани, ҳозирда у ўзининг дастлабки туғилганлик гувоҳномасини тиклагани сабабли туман паспорт бўлимига паспортдаги миллатига ўзгартишлар киритиб беришни сўраб мурожаат этган. Аммо паспорт бўлими унинг талабини қаноатлантирмаганини ва унинг сабабини тушунтирмаганини кўрсатиб, паспорт бўлими мансабдор шахсларининг зиммасига туғилганлик гувоҳномаси асосида паспортдаги миллати графасига ўзгартириш киритиш мажбуриятини юклашни сўраган.

Туманлараро суд **Б.** нинг шикоятини қаноатлантириб, туман паспорт бўлимининг ҳаракатларини ноқонуний деб топиб, **Б.** нинг туғилганлик гувоҳномаси асосида унинг паспортидаги миллати графасига ўзгартириш киритиш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарди.

Савол:

- 1) **Туманлараро суднинг ҳал қилув қарори тўғрими?**

2) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Қуйидаги қайси иш давлат органлари, бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоят ва арнизалар бўйича иш юритиш турига мансуб эмас?

- а) ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш тўғрисидаги ишлар;
- б) нотариуснинг муайян ҳаракатларни бажаришни рад этганлиги устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш;
- в) истеъмолчилар ҳуқуқини ҳимоя қилиш тўғрисидаги ишлар;
- г) Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг сайлов ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги ишлар.

2. Давлат органлари, бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоят ва арнизалар бўйича иш юритиш турига мансуб бўлган ишни аниқланг?

- а) мол-мулкни эгасиз деб топиш тўғрисидаги ишлар;
- б) тегишли органларнинг паспортдаги миллат ҳақидаги ёзувни рад этганлиги ҳақидаги ишлар;
- в) қариндошлик муносабатларида бўлганлик фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- г) фуқарони бедарак йўқолган деб топиш тўғрисидаги ишлар.

3. Фуқаро мансабдор шахсларнинг қарорлари устидан қанча муддат ичида судга шикоят қилишга ҳақли?

- а) мансабдор шахснинг қарори чиққан кундан бошлаб бир ойлик муддат ичида;
- б) мансабдор шахснинг қарори чиққан кундан бошлаб уч ойлик муддат ичида;
- в) фуқарога ўзининг ҳуқуқлари ва эркинликлари бузилганлиги маълум бўлган кундан эътиборан уч ойлик муддат ичида;
- г) фуқарога ўзининг ҳуқуқлари ва эркинликлари бузилганлиги маълум бўлган кундан эътиборан бир ойлик муддат ичида.

4. Сайлов комиссиясининг хатти ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоятларни кўриш муддати қанча?

- а) шикоят берилган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмасдан;
- б) шикоят берилган кундан эътиборан олти кун ичида;
- в) шикоят берилган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмасдан;

г) шикоят берилган кундан эътиборан бир ой ичида.

5. Давлат бошқаруви органлари ва мансабдор шахсларнинг фуқароларнинг ҳуқуқларини чекловчи ноқонуний хатти-ҳаракатлари устидан бериладиган шикоятлардан ундириладиган давлат божи ставкасини кўрсатинг?

- а) энг кам ойлик иш ҳақининг 50%и;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг 120%и;
- в) энг кам ойлик иш ҳақининг 3 баравари;
- г) энг кам ойлик иш ҳақининг 5 баравари.

6. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш тўғрисидаги ишларнинг судловлигини аниқланг?

- а) шикоят фуқаронинг яшаётган жойидаги судга берилади;
- б) шикоят орган, муассаса жойлашган ердаги судга берилади;
- в) хатти-ҳаракатлари (қарорлар) устидан шикоят қилинаётган мансабдор шахснинг иш жойидаги судга берилади;
- г) барча жавоблар тўғри.

7. Участка сайлов комиссиясига нисбатан судга шикоят билан мурожаат қилган шахс аризага қандай ҳужжатни илова қилиши лозим?

- а) туман ҳокимиятидан сайлов тўғрисидаги маълумотнома
- б) ариза рад қилинганлиги тўғрисида участка сайлов комиссиясининг асослангирилган маълумоти
- в) марказий сайлов комиссиясининг сайлов ўтказиш тўғрисидаги йўриқномаси
- г) тўғри жавоб йўқ

8. Давлат бошқаруви органлари ва мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятларга нима учун давлат божининг тўланганлиги ҳақидаги маълумот илова қилинмайди?

- а) шикоят билан мурожаат қилувчи фуқаролар давлат божини тўлашдан озод қилинганлиги учун;
- б) иш юзасидан суд ҳал қилув қарори чиқараётганда айбдор томондан ундирилиши учун;
- в) шикоятлар учун давлат божи ундирилади, шунинг учун шикоятларга албатта давлат божининг тўланганлиги тўғрисидаги маълумотлар илова қилиниши шарт;

г) тўғри жавоб йўқ.

9. Қуйидаги фуқаролик ишларидан қайси бирида ариза судга келиб тушгач, дарҳол кўриб чиқилади?

- а) оталикни белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- б) фуқароларнинг ҳуқуқларини бузадиган қарорлар устидан;
- в) сайлов комиссиясининг қарорлари устидан бериладиган шикоятлар;
- г) болани тарбияга бериш тўғрисидаги ишлар.

10. Қуйидаги фуқаролик ишларидан қайси бирида ҳуқуқий низо мавжуд эмас?

- а) оталикни белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- б) сайлов комиссияларининг хатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятлар;
- в) алимент ундириш тўғрисидаги ишлар;
- г) ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар.

11. Шикоятни кўриш вақтида судга тааллуқли ҳуқуқ тўғрисидаги низо келиб чиқса, суд...

- а) иш юритишни тўхтатади;
- б) аризани кўрмасдан қолдиради;
- в) иш юритишни тугатади;
- г) ишни мазмунан кўришни давом эттиради.

27-МАВЗУ. АЛОҲИДА ТАРТИБДА ИШ ЮРИТИШ

РЕЖА:

1. Алоҳида тартибда иш юритиш тушунчаси ва моҳияти.
2. Алоҳида тартибда юритиладиган ишларни даъво тартибида, шунингдек давлат органлари ва бошқа органлар, мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракат (қарорлари устидан берилган шикоят ва аризалар бўйича иш юритишдан фарқи. Алоҳида тартибда юритиладиган ишлар ва уларни кўриш тартиби. Аризани кўрмасдан қолдириш учун асослар.
3. Юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш тўғрисидаги ишлар. Юридик аҳамиятга эга бўлган ишларни судга тааллуқлилиги. Бундай ишларни судда кўришда иштирок этувчи шахслар. Юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш шартлари. Аризаларнинг мазмуни, ишларнинг судловлиги. Суд ҳал қилув қарори.
4. Фуқароларни қонунда белгилаб қўйилган тартибда бедарак йўқолган деб топиш ва ўлган деб эълон қилиш. Аризанинг мазмуни, ишларнинг судловлиги.
5. Аризани қабул қилгандан кейин суднинг ҳаракатлари. Ишда иштирок этувчи шахслар. Иш бўйича суднинг ҳал қилув қарори.
6. Фуқарони бедарак йўқолган деб топиш ва ўлган деб эълон қилган ишлар бўйича уларнинг келиб қолиши ёки турар жойини аниқлаш оқибатлари.
7. Фуқаронинг муомала лаёқати чекланган ёки муомалага лаёқатсиз деб топилиши. Аризанинг мазмуни. Ишда иштирок этувчи шахслар. Ишнинг судловлиги. Ишотлаш асослари. Ишни судда кўришга тайёрлаш ва кўриш. Иш бўйича суднинг ҳал қилув қарори. Фуқарони муомалага лаёқатли деб топиш учун асослар.
8. Мулкни эгасиз деб ҳисоблаш. Бундай ишларда иштирок этувчи шахслар.
9. Ишнинг судловлиги. Аризани мазмуни. Ишни судда кўришга тайёрлаш ва кўриш. Суднинг ҳал қилув қарори ва унинг аҳамияти.
10. Тақдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқотилган тақдирда уларга бўлган ҳуқуқларни тиклаш (чақириб иш юритиш), тўғрисида аризани бериш тартиби. Аризанинг мазмуни. Ишни судда кўришга тайёрлаш. Ҳужжатни сақловчи шахсдан ариза тушгандан кейин суднинг ҳаракатлари. Ишни кўриш. Суднинг ҳал қилув қарори.
11. Ғайриихтиёрий тартибда психатрия стационарига ётқизиш. Ариза бериш тартиби, ишда иштирок этувчи шахслар. Суд ҳал

қилув қарори ва унга қўйилган талаблар.

1-масала

Туман судига В. ва С. лар оталари В. ни муомалага лаёқатсиз деб топиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганлар.

Туман суди 2003 йил 4 март куни аризани қабул қилиб, фуқаролик ишини қўзғатган ва шу куннинг ўзидаёқ ишни судда кўришга тайёрлаш билан боғлиқ процессуал ҳаракатларни амалга оширмасдан иш кўришни бошлаган.

Судья В.ни муомалага лаёқатсиз деб топиш ҳақидаги ариза келиб тушмасдан олдин, яъни 2003 йил 20 феврал куни 2-наркологиya диспансерининг бош шифокорига ёзма равишда мурожаат қилиб, В. ушбу диспансерда рўйхатда турганлиги ва уни амбулатория шароитида экспертизадан ўтказиш мумкинлиги ҳақида маълумот беришни сўраган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан қандай камчиликларга йўл қўйилган?

2) Мазкур тоифадаги ишлар юзасидан судья ишни судда кўришга тайёрлаш тартибида қандай процессуал ҳаракатларни амалга ошириши лозим бўлади?

2-масала

Р. ўзининг “яхудий” миллатига мансуб эканлиги фактини белгилаб бериш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилди. Ушбу фактнинг белгиланиши паспортга тегишли маълумотни киритиш учун кераклигини кўрсатган. Суд аризачини “яхудий” миллатига мансуб эканлиги фактини белгилаш тўғрисида ҳал қилув қарорини чиқарди.

Савол:

1) Суднинг ҳаракатлари тўғрими?

3-масала

С. судга ЎзМУнинг “Ҳуқуқшунослик” факультетини тамомлаганлик фактини белгилаб бериш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилган. Судья ушбу аризани етарли асослар мавжуд эмаслигини кўрсатиб, қабул қилишни рад этиш тўғрисида ажрим чиқарган.

Савол:

1) Судьянинг ҳаракатлари тўғрими?

2) Юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш тўғрисидаги аризаларни қабул қилиш учун қандай талаблар

кўйилади?

4-масала

Д. Туманлараро судга мурожаат қилиб, хотини бўлмиш **Т.** ни муомалага лаёқатсиз деб топишни ҳамда унинг қарамоғида бўлган фарзанди **Р.** ни унинг тарбиясига олиб беришни сўраб, судга ариза билан мурожаат қилган. Аризага **Т.** нинг рухий касалликлар шифохонасида даволанаётгани тўғрисидаги маълумотномани илова қилган. Суд мажлисига аризачи **Д.** ва **Т.** даволанаётган шифохона вакили жалб этилган. Шифохона вакили **Т.** ҳақиқатда рухий касалликка чалинганлиги тўғрисида кўрсатма берган.

Суд **Т.** ни муомала лаёқати чеклаш тўғрисида ҳамда унинг тарбиясида бўлган **Р.** ни аризачи **Д.** нинг қарамоғига олиб бериш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳал қилув қарори асослими?
- 2) Мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

5-масала

А. туман судига мурожаат қилиб, ўз эри **О.** ни спиртли ичимликларни суистеъмол қилаётганлиги учун унинг муомала лаёқатини чеклашни сўраган.

Судда **О.** хотинининг муддаосига қарши ўзининг важларини билдириб, хотини билан икки йилдан буён бирга яшамаётганлигини, шунинг учун ҳам кўп ичадиган бўлиб қолганлигини, аризачини моддий жиҳатдан оғир аҳволга солиб қўйиши мумкин эмаслигини, қолаверса у ўзининг хатти-ҳаракатларини англай олиши ва бошқара олишини кўрсатди.

Суд ўз ҳал қилув қарори билан **О.** нинг муомала лаёқатини чеклаш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган.

Савол:

- 1) Суднинг ҳал қилув қарори қонунийми?

6-масала

Азизова судга ариза билан мурожаат қилиб, меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома олиш учун собиқ эридан бўлган икки нафар вояга етмаган болаларини марҳум Атаевнинг қарамоғида бўлганлик фактини белгилашни сўраган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан аризачининг талаби

қаноатлантирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раёсати қуйидаги асосларга кўра, суд ҳал қилув қарорини бекор қилинган.

Аниқланишича, судда мазкур фуқаролик ишидан алоҳида даъвогар Азизованинг марҳум Атаевни қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислари ҳисобланган хотини ва ўғилларига нисбатан мерос мулкни тақсимлаш ҳақидаги даъвоси бўйича тугалланмаган фуқаролик иши мавжуд бўлган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция судининг ҳаракатлари тўғрими?
- 2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Алоҳида тартибда кўриладиган ишни кўрсатинг?

- а) Фуқаролик ҳолати актларини қайд қилиш органининг муайян ҳаракатларни бажаришни рад этганлиги устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш;
- б) чет элга чиқишга руҳсат беришни рад этганлиги устидан судга шикоят қилиш тўғрисидаги ишлар;
- в) бахтсиз ҳодиса фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- г) никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ишлар.

2. Қуйидаги қайси тоифадаги ишлар алоҳида тартибда кўрилмайди?

- а) фуқарони бедарак йўқолган деб топиш тўғрисидаги ишлар;
- б) ғайриихтиёрий тартибда психиатрия стационарига ётқизиш тўғрисидаги ишлар;
- в) болаликка олишнинг қайд этилганлик фактини белгилаш;
- г) мулкни рўйхатдан чиқариш ҳақидаги ишлар.

3. Қуйидаги фактлардан қайси бири суд тартибида белгиланиши мумкин эмас?

- а) боқувчисининг ўлими муносабати билан нафақа тайинлаш учун бировнинг қарамоғида бўлганлик факти;
- б) паспорт ва ФХДЁ органлари томонидан бериладиган гувоҳномаларни тегишлилиги факти;
- в) фуқарони ёки унинг ота онасини Иккинчи жаҳон уруши даврида эвакуация қилинганлик фактлари;
- г) бахтсиз ҳодиса тўғрисидаги фактни.

4. Қуйидаги фактлардан қайси бири суд тартибида белгиланиши мумкин?

- а) ҳақиқий ҳарбий хизматни ўтаганлик фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- б) касаба уюшмалари ҳужжатларини тегишлилиги фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- в) олий ўқув юртини битирганлик фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар;
- г) иморатга хусусий мулк ҳуқуқи асосида эгалик қилиш фактини белгилаш тўғрисидаги ишлар.

5. Боқувчисининг ўлими муносабати билан нафақа тайинлаш учун бировнинг қарамоғида бўлганлик фактини белгилаш судга қадарли қайси орган томонидан кўриб чиқилиши лозим?

- а) ФХДЁ органларида;
- б) нотариал идораларда;
- в) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида;
- г) ижтимоий таъминот бўлимлари.

6. Суд томонидан юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш учун қуйидаги қайси шарт талаб этилмайди?

- а) бу фактни белгилаш фуқаролар ёки ташкилотларнинг шахсий ёки мулкӣ ҳуқуқларини бевосита келтириб чиқаришга, ўзгартиришга ёки тугатишга олиб келиши;
- б) манфаатдор шахслар ўртасида ҳуқуқ ҳақида судга тааллуқли низонинг мавжуд бўлмаслиги;
- в) шу фактни тасдиқлайдиган тегишли ҳужжатларни бошқача йўл билан олиш ёки тиклашнинг имкони бўлмаслиги;
- г) аризачи Ўзбекистон Республикасининг фуқароси бўлиши талаб этилади.

7. Тақдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқотилган тақдирда уларга бўлган ҳуқуқларни тиклаш ҳақида судга берилган аризалардан қанча миқдорда давлат божи ундирилади?

- а) энг кам иш ҳақининг 10 %;
- б) энг кам иш ҳақининг 50 %;
- в) энг кам иш ҳақининг 120 %;
- г) давлат божи ундирилмайди.

8. Тақдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқолганда иш қайси ҳудуддаги судда кўрилади?

- а) аризачи яшаётган ҳудудда;
- б) ушбу ҳужжатларнинг эгаси жойлашган манзилда;
- в) ушбу ҳужжатни берган муассаса жойлашган ҳудуддаги;
- г) ҳужжат йўқолган ҳудуддаги суда.

9. Ҳарбий ҳаракатлар муносабати билан бедарак йўқолган ҳарбий хизматчини қанча муддатда вафот этган деб эълон қилиш мумкин?

- а) ҳарбий ҳаракатлар тугатилгандан сўнг уч йил;
- б) шахс йўқолгандан кейин уч йил;
- в) ҳарбий ҳаракатлар тугатилганидан кейин икки йил;
- г) ҳарбий ҳаракатлар тугатилганидан кейин бир йил.

10. Ғайрихатиёрий тартибда психиатрия стационарига ётқизиш тўғрисидаги ишларни суда кўришда қуйидаги қайси шахс иштирок этиши талаб этилмайди?

- а) стационарга ётқизишнинг асослилиги тўғрисида хулоса берган комиссия таркибидаги шифокор психиатр;
- б) прокурор;
- в) шахс ётган психиатрия муассасасининг вакили;
- г) стационарга ётқизилаётган шахс.

27-МАВЗУ: СУД ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРЛАРИ ВА АЖРИМЛАРИНИ АПЕЛЛЯЦИЯ ТАРТИБИДА ҚАЙТА КЎРИШ

РЕЖА:

1. Қонуний кучга кирмаган суднинг ҳал қилув қарорлари ва ажримлари устидан шикоят ва протест келтириш ва уларни текшириш институтининг моҳияти ва аҳамияти.
2. Апелляция инстанциясининг ташкил топиши ва ривожланиши. Бу институтнинг хорижий мамлакатлар фуқаролик процессуал ҳуқуқидаги шикоят қилишидан фарқи. Мусулмон ҳуқуқида фуқаролик ишларини юқори судларда кўришга бўлган асослар.
3. Апелляция тартибида шикоят ва протест келтириш ҳуқуқи.
4. Шикоят қилиш субъектлари. Протест келтириш ҳуқуқига эга бўлган субъектлар. Шикоят қилиш ва протест келтириш объекти. Апелляция шикоятининг ва апелляция протестининг мазмуни. Шикоят ва протестни кўрадиган судлар. Шикоятга қўшилиш ҳуқуқи. Шикоят (протест) ни ҳаракатсиз қолдириш. Суднинг шикоят ва протестни олгандан кейинги ҳаракатлари.
5. Иккинчи инстанция судига апелляция тартибида келтирилган шикоят ва протестларни кўрилиши ва унинг процессуал тартиби. Шикоят, протест юзасидан иккинчи инстанция судининг ваколатлари (ҳал қилув қарорини ўзгартириш, бекор қилиш ёки янги ҳал қилув қарорини чиқариш учун асослар).
6. Иккинчи инстанция судининг ажрими. Унинг аҳамияти ва мазмуни. қуйи судлар учун иккинчи инстанция судининг кўрсатмаларини мажбурийлиги.
7. Биринчи инстанция судининг ажримлари устидан шикоят бериш ва протест келтириш. Хусусий шикоятни объекти, шикоят қилиш тартиби, хусусий шикоятни кўриш билан боғлиқ иккинчи инстанция судининг ваколати.

1-масала

Гаврилова судга даъво билан мурожаат қилиб, бирга яшаш имкони бўлмаганлиги сабабли ўғли Хайруддиновни оиласи билан бошқа турар-жойга кўчиришни сўраган.

Суд даъвони қаноатлантириб, Хайруддиновни оила аъзолари билан Тинчлик кўчаси 6-уйдан Боғдод кўчаси 10-уйнинг 4-хонадонига кўчирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати эса суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборди.

Иш ҳужжатларига қараганда, 1994 йилда Гаврилова Тинчлик кўчасидаги 6-уйни имтиёзли асосда бепул хусусийлаштириб олган. Хайруддинов хотини Тиллаева ва уч нафар фарзандлари билан 1992 йилда рўйхатдан ўтиб, мазкур уйнинг бир хонасида яшаб келган ва хусусийлаштиришда иштирок этган. Биринчи инстанция суди жавобгарни уйдан кўчириш ҳақида хулосага келиб, Гавриловага пул тўлаш ёки бошқа турар-жой сотиб олиб бериш мажбуриятини юклагандан, Хайруддиновни (оила аъзолари билан) Боғдод кўчаси 10-уйнинг 4-хонадонига кўчирган.

Шунингдек, биринчи инстанция суди Гаврилованинг ўғли Хайруддинов у билан бир уйда яшашга имкон бермасдан келганлиги ҳақидаги оғзаки важларини инобатга олган ҳолда даъвони қаноатлантириш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган.

Савол:

1) Биринчи инстанция суди томонидан иш учун аҳамиятга эга бўлган қандай ҳолатлар исботланиши лозим эди?

2) Мазкур низоли иш қандай ҳал этилиши керак?

2-масала

М.Сураев шаҳар ижроия қўмитаси томонидан 1990 йилда берилган 325-сонли ордерга асосан А.Фитрат кўчаси, 2-уйнинг 13-хонадонига оила аъзолари билан яшаб келган. Ушбу ордерда уйдан фойдаланувчилар сифатида М.Сураев, хотини М.Сураева ва қайнонаси М.Алимовалар кўрсатилган.

Низоли хонадон шаҳар ҳокимининг 1993 йил 5 февралдаги қарори билан М.Сураев номига хусусийлаштирилган. 1999 йил М.Сураев билан М.Сураева суд орқали никоҳдан ажрашган.

М.Сураева ва М.Алимовалар судга даъво билан мурожаат қилиб, низоли хонадонни уларнинг тасарруфида қолдириб, жавобгар М.Сураевга уйдаги ҳиссасини пул ҳисобида ундириб беришни сўраганлар.

Суд даъвони қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборди.

Ишда мавжуд бўлган маълумотномадан кўринишича, М.Алимова Кўқон кўчаси 54-уйда 1991 йил 30 октябрдан буён рўйхатда туриб

яшаб келган.

Савол:

1) Суд иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатларни тўлиқ аниқлаш учун қандай процессуал ҳаракатларни амалга ошириши лозим эди?

2) Мазкур низоли иш қандай ҳал этилади?

3-масала

Н.Сатторкулова марҳум ўғли Б.Сатторкуловдан қолган мерос мулкдаги улушини белгилаб, натура тартибида олиб бериш ҳақида келини Ж.Сатторкуловага нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Судда аниқланишича, марҳум Б.Саттаркуловдан 3 та, яъни Укубаев кўчасида жойлашган 18-уй, 3-мавзедаги 55-уйнинг 1 хонадони ва 4-мавзедаги 73-уйнинг 25-хонадонидан иборат уй-жойлар мерос қолган. Унинг ворислари (хотини ва фарзандлари) мерос мулкларни ўзларига расмийлаштириб олишган.

Биринчи босқич суди даъвони қаноатлантириб, барча ворисларнинг меросга бўлган ҳуқуқлари тенглигидан келиб чиқиб ҳамда Ж.Саттаркулова ва фарзандлари бу низоли уйдан ташқари Укубаев кўчасида жойлашган 4 хонадан иборат ҳовли жой ва Гулистон шаҳар 4-мавзеда 4-хонадан иборат уйни мерос сифатида эгаллаганликларини инобатга олиб, даъвогар Н.Саттаркуловага Гулистон шаҳар 3-мавзедаги 55-уйнинг 1-хонадонини қолдириб, Ж.Саттаркуловага эса унинг шу мерос уйдан ҳиссасини компенсация тарзда ундиришни белгилаб берган.

Апелляция инстанцияси судининг ажримига кўра, ҳал қилув қарори ўзгартирилиб, низоли хонадон Ж.Сатторкуловага қолдирилиб, Н.Сатторкуловага меросдаги улуши эвазига 203.266 сўм пул ундириб берилган. Апелляция инстанцияси суди низоли уй жавобгар томонидан таъмирланганлигини ва даъвогарнинг ночор мулкий аҳволини даъвони рад этиш учун асос қилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати апелляция инстанциясининг ажримини бекор қилиб, туманлараро судининг ҳал қилув қарорини ўз кучида қолдирди.

Савол:

1) Апелляция инстанцияси суди ўз ажрими билан қандай камчиликларга йўл қўйган ?

2) Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати томонидан туманлараро судининг ҳал қилув қарорини ўз кучида қолдирилишига асос нимада ?

4-масала

М. 2001 йилда судга даъво билан мурожаат қилиб **Х.** билан никоҳ даврида 1990 йилда ВАЗ-2103 русумли автомашинани сотиб олганликларини, **Х.** 1997 йил 21 августда унинг розилигини олмасдан автомашинани акаси **Э.** га ҳадя қилганлигини кўрсатиб, ҳадя шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Суд **М.** нинг даъвосини қаноатлантирган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, **М.** нинг даъвосини рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарган. Апелляция инстанцияси суди **М.** даъво муддатини узрсиз сабабларга кўра ўтказиб борганлиги ҳақида хулосага келган ва шу асосда даъвони рад қилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 19 апрелда тарафлар суд қарор чиқаргунича даъво муддатини қўллаш ҳақида ариза билан мурожаат қилмаганликларини асос қилиб, апелляция инстанцияси суди ажримини бекор қилиб, ҳал қилув қарорини кучида қолдирди.

Савол:

- 1) Апелляция инстанцияси судининг ажрими асослими?
- 2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

5-масала

Э. судга мурожаат қилиб, ўғли **Х.** жавобар бўлмиш **А.** дан 1.800.000 сўм пул қарзга олганини, қарз эвазига у оқибатларни тушунмаган ҳолда уйини гаровга қўйиш ҳақидаги шартномага имзо қўйганини кўрсатиб, ушбу шартномани ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Туманлараро суднинг 2001 йил 2 октябрдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантиришни рад этган ва ҳал қилув қарорига асос қилиб, гаровга олувчининг (кредиторнинг) талабларини қондириш учун агар қарздор гаров билан таъминланган мажбуриятни бажармаган тақирда ёки лозим даражада бажармаганда гаров мол-мулкка қаратилиши мумкинлигини кўрсатган.

Вилоят судининг судлов ҳайъати биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилиб, даъвогарнинг даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисидаги ўз ҳал қилув қарорини қуйидагилар билан, яъни гаровга қўйилган уй-жой даъвогарнинг турмуш ўртоғига тегишли бўлиб, унинг вафотидан кейин у ва унинг 5 та фарзанди ворис эканлиги, гаров шартномаси тузилиши орқали уларнинг ҳуқуқлари бузилганли, шунга кўра **Э.** , яъни даъвогар гаровга қўювчи ҳисобланмаслиги билан асослаган.

Савол:

- 1) Апелляция инстанцияси суднинг ажрими асослими?
- 2) “Ўзбекистон Республикасининг гаров тўғрисида”ги қонунига кўра, мазкур иш қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:**1. Апелляция сўзининг маъноси нима?**

- а) лотин тилида «мурожаат» маъносини англатади;
- б) инглиз тилида «ариза» маъносини англатади;
- в) француз тилида «бузиш» маъносини англатади;
- г) француз тилида «даъво» маъносини англатади.

2. Апелляция институти Ўзбекистон Республикаси ФПКга махсус боб сифатида қачон киритилди?

- а) 1998 йил 1 январда;
- б) 2000 йил 14 августда;
- в) 2000 йил 14 декабрда;
- г) 2001 йил 1 январда.

3. Биринчи инстанция суди судьяси ёки суд раиси апелляция шикоятни ёки протестини олгандан сўнг қуйидаги қайси ҳаракатни амалга ошириши талаб этилмайди?

- а) ишда иштирок этувчи шахсларга шикоят ёки протестнинг нусхаларини юбориши;
- б) ишда иштирок этувчи шахсларга кассация инстанциясида ишни кўриш вақти ва жойи тўғрисида маълум қилиши;
- в) ҳал қилув қарори устидан шикоят бериш ёки протест келтириш учун белгиланган муддат ўтган вақтдан эътиборан ўн кун ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши;
- г) суд қарори ижросини (агар у ижро этилмаган бўлса) иш апелляция тартибида кўрилгунига қадар тўхтатиб қўйиши ва бу хусусда манфаатдор шахслар, ташкилотларни хабардор этиши.

4. Апелляция инстанция судига шикоят қилиши ҳуқуқининг объекти?

- а) кассация инстанция судининг ажримлари;
- б) қонуний кучга кирган биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори;
- в) назорат инстанцияси судининг қарори;
- г) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қарори.

5. Апелляция инстанциясида иш юритиш қуйидаги қайси хужжат тақдим этилганида қўзғатилиши мумкин?

- а) прокурорнинг аризаси бўйича;
- б) манфаатдор шахсларнинг даъво аризалари бўйича;
- в) юқори турувчи суд органларининг қарори бўйича;
- г) апелляция шикоятти бўйича.

6. Қуйидаги шахслардан қайси бири апелляция шикоятти (протести) бериш ва уни имзолаш ҳуқуқига эга эмас?

- а) низо предметига нисбатан мустақил талаблар билан арз қилувчи учинчи шахслар;
- б) ишда иштирок этмаган прокурор ўринбосари;
- в) ишда иштирок этган прокурор ёрдамчиси;
- г) бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мақсадида иш қўзғатган давлат бошқарув идоралари.

7. Апелляция инстанциясида иш юритиш босқичи ...

- а) апелляция шикоятти (протести) биринчи инстанция судига келиб тушган кундан бошланади;
- б) шикоят апелляция суди томонидан кўришга тайёрланган кундан бошланади;
- в) иш юқори судга юборилган кундан бошланади;
- г) апелляция суди иш кўришни тайинлаган кундан бошланади.

8. Апелляция протестлари кимлар томонидан келтирилади ва имзоланади?

- а) прокурор, унинг ўринбосари ва ишда иштирок этган ёрдамчиси томонидан;
- б) прокурор ва унинг ўринбосари томонидан;
- в) прокурор ва унинг ишда иштирок этган ёрдамчиси томонидан;
- г) фақат прокурор томонидан.

9. Апелляция протести келтирган прокурор қанча муддатгача протестни тўлдириш, ўзгартириш ёки қайтариб олишга ҳақли бўлади?

- а) протест қабул қилинган кундан эътиборан ўн кун муддат ичида;
- б) протестни кўриб чиқувчи суднинг суд мажлиси яқунлангунига қадар йўл қўйилади;
- в) юқори турувчи прокурорнинг розилиги билан йўл қўйилади;
- г) протест кўриладиган суд мажлиси бошлангунига қадар.

10. Ишни апелляция тартибида кўрувчи судьялар таркибини аниқланг?

- а) иш судьянинг якка ўзи томонидан кўрилади;
- б) икки нафар судьядан иборат таркибда кўрилади;
- в) уч нафар судьядан иборат таркибда кўрилади;
- г) беш нафардан кам бўлмаган таркибда кўрилади.

11. Апелляция тартибида фуқаролик ишлари бўйича вилоят судларида иш кўриш муддатларини кўрсатинг?

- а) шикоят келиб тушган кундан эътиборан дарҳол;
- б) шикоят келиб тушган кундан эътиборан ўн кун;
- в) шикоят келиб тушган кундан эътиборан йигирма кун;
- г) шикоят келиб тушган кундан эътиборан бир ой.

12. Апелляция инстанцияси судининг қандай кўрсатмалари ишни янгидан кўраётган судлар учун мажбурий?

- а) у ёки бу далилларнинг ишончлилиги ёки ишончсизлиги тўғрисидаги кўрсатмалари;
- б) бир далилнинг бошқасидан устунлиги тўғрисидаги кўрсатмалари;
- в) иш юзасидан қандай далиллар талаб қилиб олинishi лозимлиги тўғрисидаги кўрсатмалари;
- г) иш янгидан кўрилганда қандай мазмунда қарор чиқариш лозимлиги тўғрисидаги кўрсатмалари.

13. Қуйидагилардан қайси бири процессуал ҳуқуқ нормаларини бузиш ёки нотўғри қўллаш сифатида эътироф этилади?

- а) суднинг ҳал қилув қарорида баён қилинган хулосаларнинг иш ҳолатларига мувофиқ келмаслиги;
- б) иш кўриляётганида иш юритиладиган тилга доир қоидалар бузилган бўлса;
- в) суд татбиқ қилинмаслиги лозим бўлган қонунни қўллаган бўлса;
- г) иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатлар тўлиқ аниқланмаган бўлса.

28-МАВЗУ: БИРИНЧИ ИНСТАНЦИЯ СУДИНИНГ ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРЛАРИ ВА АЖРИМЛАРИ УСТИДАН КАССАЦИЯ ШИКОЯТИ БЕРИШ (ПРОТЕСТИ КЕЛТИРИШ) ВА ҚАЙТА КЎРИШ

РЕЖА:

1. Фуқаролик ишларини бўйича суднинг ҳал қилув қарорлари ва ажримларини кассация тартибида қайта кўришнинг моҳияти ва аҳамияти.
2. Кассация тартибида суднинг ҳал қилув қарорлари ва ажримлари устидан шикоят бериш (протест келтириш) ва уни қайта кўриш учун асослар.
3. Кассация шикояти (протести) нинг мазмуни.
4. Кассация тартибида келтирилган протестларни кўриб ҳал қилишнинг процессуал тартиби.
5. Кассация инстанция судининг ваколатлари. Кассация тартибида қабул қилинадиган ҳужжатлар.
6. Кассация тартибида суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайта кўришни апелляция ва назорат тартибида кўришдан фарқи (объекти, субъекти, процессуал тартиби ва ваколатлари бўйича).

1-масала

Маматқулова меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномани бекор қилиш, уй-жой олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида З.Ҳамидов ва Т.Ҳамидоваларга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан Маматқулованинг даъвоси қисман қаноатлантирилиб, қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома бекор қилинган. Даъвонинг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги қисми рад этилган.

Кассация инстанцияси судининг ажрими билан ҳал қилув қарорининг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишга оид қисми бекор қилиниб, Маматқуловага алоҳида даъво билан судга мурожаат қилиш ҳуқуқи тушунтирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати кассация инстанцияси суди ажримининг олди-сотди шартномасига оид қисмини бекор қилиб, ишни янгидан кассация инстанцияси судида кўриш учун юборди.

Савол:

1) Кассация инстанцияси суди томонидан йўл қўйилган камчиликни аниқланг?

2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

2-масала

Тўрақулова бир уйда яшаш имкони йўқлиги сабабли ўғли Бойзоқовни уйдан кўчиришни сўраган.

Суд даъвони қаноатлантирган.

Кассация инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан кассация инстанцияси суди ажрими бекор қилиниб, фуқаролик иши янгидан кассация инстанциясида кўриш учун юборилди.

Суд ишни кассация тартибида кўришда, жавобгарга низоли турар-жойдан фойдаланиш тартибини белгилаш ҳақида қарши даъво билан мурожаат қилиш ҳуқуқи тушунтирилмаганлигини асос қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборган.

Савол:

1) Кассация инстанцияси судининг камчилигини аниқланг?

2) Кассация тартибида иш кўриш жараёнида тарафлардан бирида низога узвий боғлиқ қарши даъво аризаси келтириш ҳуқуқи мавжудлиги аниқланса ва бундай қарши даъво талабларини алоҳида кўриш имкони бўлмаган тақдирда масала қандай ҳал этилиши лозим?

3-масала

Артикходжаев жавобгарлар вилоят божхона бошқармаси ва Тойчибаевга нисбатан 17.440 кг. металлarnи рўйхатдан чиқариш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суднинг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Кассация инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг ажрими билан вилоят суди кассация инстанциясининг ажрими бекор қилинди.

Аниқланишича, кассация инстанцияси суди иш юзасидан гувоҳлар сўроқ қилинмаганлигини, Артикходжаевнинг мулкдор эканлиги текширилмаганлигини, мулк қаердан, қандай баҳода ва қанча миқдорда сотиб олинганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар ишга қўшилмаганлигини асос қилиб, ишни янгидан кўриш учун юборган.

Савол:

- 1) Кассация инстанцияси судининг камчиликларини кўрсатинг?
- 2) Кассация инстанцияси судининг ваколатларини санаб беринг?

4-масала

М. вилоят молия бўлимига нисбатан қонунга хилоф тарзда жиноий жавобгарликка тортилганлиги натижасида етказилган моддий зарар учун 10.600.110 сўм ва маънавий зарар учун 10.000.000 сўм ундириш ҳақида даъво билан судга мурожаат қилган.

Суд даъвони қисман қаноатлантириб, вилоят молия бошқармасидан *М.* фойдасига моддий зарар учун 1.267.558 сўм, маънавий зарар учун 4.000.000 сўм, жами 5.267.558 сўм ундирган.

Кассация инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати ҳал қилув қарорининг зарарни молия бошқармасидан ундиришга оид қисмини ўзгартирди.

Иш ҳужжатларига қараганда, *М.* 1995 йил 5 август куни вилоят прокуратураси томонидан ЖКнинг 80-моддаси 6,8-бандлари ва 204-моддаси 2-қисми билан (эски таҳрирда) асоссиз равишда жиноий жавобгарликка тортилиб, 1998 йил 6 ноябрь кунига қадар эҳтиёт чораси тариқасида қамоқда сақланган. Суд 1998 йил 6 ноябрда *М.*га нисбатан оқлов ҳукми чиқариб, қамоқдан озод қилган.

Савол:

- 1) Қонунга хилоф тарзда ҳукм этиш, жиноий жавобгарликка тортиш, эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олишни ёки муносиб ҳулқ атворда бўлиш ҳақида тилхат олишни қонунга хилоф қўлланиш натижасида фуқарога етказилган зарар кимдан ундирилади ?
- 2) Биринчи инстанция ва кассация инстанцияси судлари мазкур иш юзасидан қандай камчиликларга йўл қўйган ?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Кассация сўзининг маъноси нима?

- а) лотин тилида «мурожаат» маъносини англатади;
- б) инглиз тилида «ариза» маъносини англатади;
- в) француз тилида «бузиш» маъносини англатади;
- г) француз тилида «даъво» маъносини англатади.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Фуқаролик ишларини апелляция, кассация ва назорат тартибида кўриш амалиёт ҳақида”ги қарори қачон қабул қилинган?

- а) 1998 йил 17 апрел;
- б) 1998 йил 11 сентябр;
- в) 2000 йил 24 сентябр;
- г) 2001 йил 1 июн.

3. Кассация шикоятни бериш (протести келтириш) муддати қанча ва у қайси кундан бошлаб ҳисобланади?

- а) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан йигирма кун;
- б) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан бир йил;
- в) ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан бир йил;
- г) ҳал қилув қарори чиқарилган кундан эътиборан уч йил.

4. Кассация шикоятни учун давлат божининг тўланмаслиги ...

- а) шикоятни қабул қилишни рад этишга олиб келади;
- б) шикоятни ҳаракатсиз қолдирилишига асос бўлади;
- в) иш кўришнинг тугатилишига олиб келади;
- г) шикоятни қаноатлантиришни рад этишга олиб келади.

5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди кассация шикоятни бўйича келиб тушган ишни қайси муддат ичида кўриб чиқиши лозим?

- а) кассация шикоятни келиб тушган кундан эътиборан бир ойдан кечиктирмай кўриб чиқиши лозим;
- б) кассация шикоятни келиб тушган кундан эътиборан икки ойдан кечиктирмай кўриб чиқиши лозим;
- в) кассация шикоятни биринчи инстанция судига келиб тушган кундан эътиборан бир ойдан кечиктирмай кўриб чиқиши лозим;
- г) кассация шикоятни биринчи инстанция судига келиб тушган кундан эътиборан икки ойдан кечиктирмай кўриб чиқиши лозим.

6. Кассация шикоятни ёки протестини олгандан сўнг биринчи инстанция суди қуйидаги қайси ҳаракатни амалга ошириши талаб этилмайди?

- а) ишга доир далилларни тўплаш мақсадида бошқа судларга суд топшириқларини юбориш;
- б) ишда иштирок этувчи шахсларга шикоят ёки протестнинг нусхаларини юбориш;

- в) ишда иштирок этувчи шахсларга ишни кассация инстанциясида кўриш вақти ва жойи тўғрисида маълум қилиш;
- г) суд қарори ижросини (агар у ижро этилмаган бўлса) иш кассация тартибида кўрилгунига қадар тўхтатиб қўйиши ва бу хусусда манфаатдор шахслар, ташкилотларни хабардор этиши.

7. Биринчи инстанция суди кассация шикоятни ёки протести келиб тушган кундан эътиборан неча кунлик муддат ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши шарт?

- а) кассация шикоятни ёки протести келиб тушган кундан эътиборан уч кунлик муддат ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши шарт;
- б) кассация шикоятни ёки протести келиб тушган кундан эътиборан беш кунлик муддат ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши шарт;
- в) кассация шикоятни ёки протести келиб тушган кундан эътиборан ўн кунлик муддат ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши шарт;
- г) кассация шикоятни ёки протести келиб тушган кундан эътиборан йигирма кунлик муддат ичида ишни тушган шикоят ёки протест билан бирга кассация инстанцияси судига юбориши шарт.

8. Кассация шикоятига қўшилиш ҳақидаги ариза берган вақтда...

- а) энг кам ойлик иш ҳақининг эллик фоизи миқдорида давлат божи ундирилади;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг бир юз йигирма фоизи миқдорида давлат божи ундирилади;
- в) даъво аризаси учун тўланган сумманинг эллик фоизи миқдорида давлат божи ундирилади;
- г) давлат божи ундирилмайди.

9. Кассация инстанцияси суди қўйидаги қайси ваколатга эга эмас ?

- а) ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдиришга, шикоят ёки протестни эса қаноатлантirmасликка;
- б) ҳал қилув қарорини, ажрим ёки қарорни бутунлай ёхуд қисман бекор қилишга ва ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция суди ёки апелляция инстанцияси судига юборишга;
- в) ҳал қилув қарорини ўзгартиришга ёхуд бутунлай ёки қисман бекор қилишга ва янги ҳал қилув қарори чиқаришга;

г) ФПКнинг 314-моддаси иккинчи қисмида назарда тутилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ҳал қилув қарорини бутунлай ёки қисман бекор қилишга ҳамда ишни янгидан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юборишга ҳақли;

10. Қуйидагилардан қайси бири процессуал ҳуқуқ нормаларининг бузилиши сифатида эътироф этилмайди?

- а) иш суд томонидан ғайриқонуний таркибда кўрилган бўлса;
- б) иш суд муҳокамасида иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган, аммо суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида хабар берилмаган шахслардан бирортасининг йўқлигида кўрилган бўлса;
- в) суд ишда қатнашишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига доир масалани ҳал қилган бўлса;
- г) судловлилик қоидаларига амал қилмаслик.

30-МАВЗУ. ҚОНУНИЙ КУЧГА КИРГАН ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРЛАРИ, АЖРИМЛАР ВА ҚАРОРЛАРНИНГ ҚОНУНИЙ, АСОСЛИ ВА АДОЛАТЛИ ЭКАНЛИГИНИ НАЗОРАТ ТАРТИБИДА ТЕКШИРИШ

РЕЖА:

1. Фуқаролик ишларини суд назорати тартибида суднинг ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайта кўришнинг моҳияти ва аҳамияти.
2. Назорат тартибида суднинг ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорлари устидан протест келтириш ва уни қайта кўриш учун асослар.
3. Ишни талаб қилиб олиш, ҳал қилув қарорининг ижросини тўхтатиш. Протест келтиришга ваколатли бўлган мансабдор шахсларнинг доираси. Суд назорати тартибида ишларни қайта кўриш ваколатига эга бўлган шахсларнинг протестини қайтариб олиш тартиби.
4. Назорат тартибида келтирилган протестларни кўриб ҳал қилишнинг процессуал тартиби. Назорат инстанция судининг ваколатлари.
5. Назорат тартибида суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайта кўришни апелляция ва кассация тартибида қайта кўришдан фарқи (объекти, субъекти, процессуал тартиби ва ваколатлари бўйича).

1-масала

Норкулова уй-жой олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топиш тўғрисида Маматқуловга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилган.

Суд даъвони қаноатлантирган.

Кассация инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборди.

Ишга оид ҳужжатларга қараганда, низоли уй Маматқуловнинг номига расмийлаштирилганлиги сабабли, зеро низоли уй никоҳ давомида олинган бўлсада, ишга Маматқуловнинг хотини Авазова жалб қилинмаган.

Савол:

- 1) Биринчи инстанция ва кассация инстанцияси судининг камчиликлари нимадан иборат?
- 2) Суд қарорларини назорат тартибида бекор қилиш учун нима асос бўлади?

2-масала

Э. уйга эгалик ҳуқуқини белгилаш ва ворислик тўғрисидаги гувоҳномани қисман ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида **А.,Б.,В.** ва **Г.**ларга нисбатан даъво билан судга мурожаат қилган.

Суд мазкур низоли ишни ҳал қилишда Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг мол-мулкни бўлишга доир моддаларини қўллаган ҳолда **Э.**нинг даъвосини рад қилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан кўриб чиқиш учун юборган.

Вилоят суди раёсати апелляция инстанцияси судининг ажримини бекор қилиб, ҳал қилув қарорини кучида қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 28 июнда вилоят суди раёсати қарорини бекор қилиб, апелляция инстанцияси ажримини кучида қолдирди.

Аниқланишича, **Э.** билан **М.** қонунда белгиланган тартибда никоҳ тузмасдан 16 йил давомида умумий рўзғор юритиб, яшаш даврида низоли уйни сотиб олишган ва биргаликда қўшимча иморатлар қуришган.

Савол:

- 1) **Биринчи инстанция судининг камчиликларини кўрсатинг?**
- 2) **Мазкур иш янгидан кўриб чиқилиши жараёнида суд иш юзасидан қайси ҳолатларни аниқлаши лозим бўлади?**

3-масала

Ш. судда **Э.**га нисбатан даъво билан мурожаат этиб, "Дўстлик" жамоа хўжалигида жойлашган 0,06 га ер участкасини хўжалик бинолари билан тегишли тартибда расмийлаштирмасдан сотиб олганлигини кўрсатиб, ушбу олди-сотди шартномасини ҳақиқий деб топишни сўраган.

Суд **Ш.**нинг даъвосини рад этган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиб, иш бўйича янги қарор чиқарган. Унга кўра **Ш.** ва **Э.** лар ўртасида тузилган олди-сотди шартномаси ҳақиқий деб топилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати 2002 йил 3 май куни апелляция инстанцияси судининг ажримини бекор қилиб, ҳал қилув қарорини кучида қолдирган.

Назорат инстанцияси суди ўз қарорини **Ш.** 0,06 га ер участкасини **Э.** дан 200.000 сўмга сотиб олган бўлиб, унда қонунда белгиланган тартибда қурилиб, рўйхатдан ўтказилган иморатлар мавжуд бўлмаганлигини ва бу ҳолда ер участкаси қонунга мувофиқ олди-

сотди шартномасининг предмети бўла олмаслиги билан асослаган.

Савол:

- 1) Назорат инстанцияси судининг қарори асослими?
- 2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

4-масала

Ташкилот судга даъво билан мурожаат қилиб, **И.** билан **Б.** ўртасида тузилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиб, **Б.** ни уйдан мажбурий кўчиришни сўраган.

Суд даъвони қаноатлантириб, **И.** билан **Б.** ўртасидаги олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топиб, **Б.** ни мажбурий тартибда низоли уйдан кўчиш тўғрисида ҳал қилув қарори чиқарган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъати 2002 йил 19 апрелда суд қарорларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриб чиқиш учун юборди.

Иш хужжатларига қараганда, низоли уй 1990 йилда **И.** га фойдаланиш учун берилган, у ушбу уйни 2000 йилда ўз номига хусусийлаштириб олган ва нотариал тасдиқланган олди-сотди шартномасига асосан **Б.** га сотган.

Назорат инстанцияси суди ишда низоли уй хизмат турар-жойи эканлигини тасдиқловчи хужжат мавжуд бўлмаганлигини кўрсатиб, биринчи инстанция суди фақат даъвогарнинг кўрсатмаларига асосланиб, уйни хизмат турар-жойи деб топиб, даъвони асоссиз қаноатлантирган деган хулосага келган.

Савол:

- 1) Назорат инстанцияси судининг қарори асослими?
- 2) Мазкур масала қандай ҳал этилиши лозим?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. Назорат тартибида иш юритиш қайси хужжат тақдим этилганида қўзғатилиши мумкин?

- а) прокурор ва давлат бошқарув органларининг хусусий шикоятлари;
- б) тарафларнинг кассация шикоятлари;
- в) қонунда кўрсатилган мансабдор шахсларнинг назорат протестлари;
- г) прокурорнинг апелляция протести.

2. Назорат протестини келтириш тўғрисида тегишли мансабдор шахсларга нисбатан манфаатдор шахсларнинг ариза бериш муддати қанча?

- а) суд ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан бир йил;
- б) суд ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан уч йил;
- в) суд ҳал қилув қарори чиқарилган кундан бошлаб уч йил;
- г) ариза бериш учун муддат белгиланмаган.

3. Қонуний кучга кирган суд қарорлари устидан протест келтириш тўғрисидаги аризалар қайси муддатларда кўриб чиқилади?

- а) ариза 10 кун муддатда кўриб чиқилиши керак;
- б) ариза 20 кун муддатда кўриб чиқилиши керак;
- в) ариза бир ой муддатда кўриб чиқилиши керак;
- г) ариза уч ой муддатда кўриб чиқилиши керак.

4. Қуйида кўрсатилган қайси шахслар назорат тартибида протест келтириш ваколатига эга?

- а) даъвогар ва жавобгар шахслар;
- б) туман прокурори;
- в) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раисининг ўринбосари;
- г) Вилоят прокурори вазифасини вақтинча бажарувчи прокурор.

5. Қуйида кўрсатилган қайси шахслар назорат тартибида протест келтириш ваколатига эга эмас ?

- а) биринчи инстанция судида иштирок этган туман прокурори;
- б) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг раиси;
- в) Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий прокурори;
- г) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг ўринбосари.

6. Назорат тартибидаги протестни тўлдириш, ўзгартиришга қачонгача йўл қўйилади?

- а) протест кўриладиган суд мажлиси бошлангунча қадар;
- б) протест қабул қилинган кундан эътиборан ўн кун муддат ичида;
- в) протестни кўриб чиқувчи суднинг суд мажлиси якунлангунига қадар йўл қўйилади;
- г) бундай ҳаракатлар қилинишига умуман йўл қўйилмайди.

7. Назорат тартибида протест келтириш ҳуқуқи берилган қуйидаги қайси мансабдор шахс суд қарорларининг ижросини тўхтатиб туриш ваколатига эга эмас?

- а) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раиси;

- б) Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг ўринбосари;
- в) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раиси;
- г) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори.

8. Назорат тартибида протест келтириш ҳуқуқи берилган мансабдор шахс қайси тоифадаги ишлар юзасидан чиқарилган суд ҳал қилув қарорларининг ижросини тўхтатиб туришга ҳақли эмас?

- а) турар-жойдан кўчириш тўғрисида чиқарилган ҳал қилув қарорлари;
- б) судда иш кўриш вақтида жавобгар даъвои бутунлай ёки қисман тан олганлигига қараб, тўлиқ ёки қисман қаноатлантирилган талблар бўйича чиқарилган ҳал қилув қарорлари;
- в) никоҳдан ажратиш тўғрисида чиқарилган ҳал қилув қарорлари;
- г) мулкни рўйхатдан чиқариш тўғрисида чиқарилган ҳал қилув қарорлари.

9. Қуйида кўрсатилган қайси шахслар назорат тартибида протест келтиришга асос бор-йўқлиги масаласини ҳал қилиш учун судлардан фуқаролик ишини талаб қилиб олишга ҳақли бўлмайди?

- а) Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг ўринбосари;
- б) Фуқаролик ишлари бўйича вилоят суди раиси;
- в) туман ва шаҳар прокурорлари;
- г) ишда иштирок этган туман прокурорининг ўринбосарлари.

10. Қуйидаги ҳуқуқлардан қайси бири назорат инстанцияси судининг ваколатларига тааллуқли эмас?

- а) ҳал қилув қарорини, ажрим ёки қарорни ўзгаришсиз, протестни эса қаноатлантирмай қолдиришга;
- б) ҳал қилув қарорини, ажрим ёки қарорни бутунлай ёхуд қисман бекор қилишга ва ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция суди ёки апелляция ёхуд кассация инстанцияси судига юборишга;
- в) ҳал қилув қарорини, ажрим ёхуд қарорни бутунлай ёки қисман бекор қилишга ва иш юритишни тугатишга ёхуд аризани кўрмасдан қолдиришга;
- г) ФПКнинг 314-моддаси иккинчи қисмида назарда тутилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ҳал қилув қарорини бутунлай ёки қисман бекор қилишга ҳамда ишни янгидан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юборишга ҳақли.

31-мавзу: Суд қарорларининг ижроси

РЕЖА:

1. Суд қарорларини ижроси фуқаролик жараёнининг муҳим босқичи эканлиги. Суд қарорларини мажбурий ижро қилишнинг аҳамияти ва уни инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилиши.

2. Мажбурий ижро қилувчи идоралар. Ижро ишларини юритишда суднинг туган ўрни.

3. Ижро ишларини юритишда тарафлар, уларнинг процессуал ҳуқуқ ва бурчлари. Ижро ишларини юритишда ундирувчи, қарздор ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган ижрочининг ҳаракатлари.

4. Мажбурий ижро қилишга тегишли ҳужжатлар. Ижро ҳужжатларнинг турлари ва уларнинг ҳуқуқий аҳамияти. Ижро варағи ва уни бериш тартиби. Ижро варағининг нусхаси.

5. Ижро ҳужжатларини мажбурий ижрога бериш муддати. Бу муддатнинг узилиши ва тўхталиши. Суд қарорлари ва бошқа актларни ижро қилиш бўйича ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тартиби.

6. Ижро ишларини юритишнинг умумий қоидалари. Ижро ҳужжатларини ундиришга қаратиш. Ижро ҳаракатларини юритиш вақти. Ижрони ихтиёрий бажариш учун белгиланган муддатлар. Ижро ишларини юритишни тўхтатиш ва тугатиш. Ижро ҳаражатлари.

7. Ундиришнинг қарздорнинг мулкига қаратиш. Қарздорнинг мулкини аниқлаш ва уни хатлаш. Ундиришга қаратилмайдиган мулклар. Хатланган мулкни сотиш. Ундиришни учинчи шахслардаги қарздорнинг мулкига қаратиш. Ундиришликни иморатга қаратиш (уй-жой). Ундиришни иш хакига, пенсия ва стипендияга қаратиш. Ундиришни фуқароларнинг жамғарма банкларидаги маблағларига қаратиш.

8. Ундиришни бюджетда турган ташкилотларга нисбатан қаратиш ва унинг процессуал хусусиятлари.

9. Ундирилган суммани ундирувчилар ўртасида тақсимлаш. Жавобгарни айрим мулкларини қайтариб бериш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарорининг ижроси. Мулкни қайтариб бериш билан боғлиқ бўлмаган, бироқ қарздорни айрим ҳаракатларни бажаришга мажбур қилувчи ҳал қилув қарорининг ижроси.

10. Алимент ундириш тўғрисидаги қарорларни ижро қилиш хусусиятлари. Уй-жойдан кучириш тўғрисидаги ишлар бўйича суд чиқарган ҳал қилув қарорини ижро қилиш хусусиятлари.

11. Меҳнатга оид ишлар бўйича ҳал қилув қарорини ижро қилиш хусусияти.

12. Суд ҳукмини ундиришга оид қисми бўйича ижро қилиш

тартиби.

13. Ижро қилинган суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайтарма ижроси.

1-масала

Қ.Ёрбобоев қарз суммасини ундириш ҳақидаги даъво талаби билан жавобгар Ш.Жумановага нисбатан фуқаролик ишлари бўйича Темирйўл туманлараро судига даъво аризаси билан мурожаат қилади. Туманлараро суднинг 2003 йил 8 январдаги ҳал қилув қарорига асосан Қ.Ёрбобоевнинг қарз суммасини ундириш ҳақидаги даъво талаби қаноатлантирилган. Ушбу суд қарорининг ижросини таъминлаш мақсадида Темирйўл тумани суд ижрочисининг 2003 йил 10 февралдаги далолатномасига асосан низоли уй рўйхатга олинган ва 2003 йил 4 мартдаги суд—бинокорлик экспертизасининг хулосасига кўра, Самарқанд шаҳар, А.Икромов кўчаси, 141-уй, 36-хонадон нархи 2.151.058 сўм деб баҳоланган.

Ўз навбатида Ш.Жуманова жавобгарлар Қ.Ёрбобоев ва Темирйўл тумани суд ижрочилари бўлинмасига нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, фуқаролик ишлари бўйича Темирйўл туманлараро судининг 2003 йил 8 январдаги ҳал қилув қарорига асосан низоли Самарқанд шаҳар, А.Икромов кўчаси, 141-уй, 36-хонадон суд ижрочисининг далолатномасига асосан рўйхатга олинганлигини, бу турар жойда икки нафар фарзанди билан яшаб келаётганлиги ва бошқа турар жойи йўқлигини кўрсатиб, уй-жойни рўйхатдан чиқаришни сўраган.

Қ.Ёрбобоев судга қарши даъво келтириб, Ш.Жумановани уйдан кўчиришни сўраган.

Фуқаролик ишлари бўйича Темирйўл туманлараро судининг 2003 йил 15 майдаги ҳал қилув қарори билан Ш.Жуманованинг даъвоси қаноатлантирилган. Қ.Ёрбобоевнинг қарши даъвоси рад қилинган.

Фуқаролик ишлари бўйича вилоят судининг судлов ҳайъати 2003 йил 10 июндаги ажрим билан суднинг ҳал қилув қарорини бекор қилган. Қ.Ёрбобоевнинг қарши даъвосини қаноатлантириш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарган.

Фуқаролик ишлари бўйича Самарқанд вилоят суди раёсати 2004 йил 30 январдаги қарори билан апелляция инстанциясининг ажримини бекор қилиб, ишни янгидан кўриб чиқиш учун апелляция инстанцияси судига юборган.

Савол:

1) Мазкур ишни биринчи инстанция тариқасида кўрган туманлараро суднинг 2003 йил 8 январдаги ҳал қилув қарори ҳамда ишни апелляция тартибида кўрган вилоят судининг ажрими қонунийми?

2) Мазкур ишни апелляция тариқасида кўрган суд иш учун муҳим аҳамиятга эга бўлган қандай ҳолатларни аниқлаши лозим эди?

3) Мазкур масалани ҳал қилиш юзасидан Ўзбекистон Республикаси "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги қонунида қандай кўрсатмалар берилади?

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. *Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги қонуни қачон қабул қилинган?*

- а) 2000 йил 14 август;
- б) 2000 йил 14 декабр;
- в) 2001 йил 1 июн;
- г) 2001 йил 29 август.

2. *Ижро ишида тарафлар сифатида...*

- а) даъвогар ва жавобгар иштирок этади;
- б) ундирувчи ва қарздор иштирок этади;
- в) кредитор ва қарздор иштирок этади;
- г) ундирувчи ва жавобгар иштирок этади.

3. *Қуйидагилардан қайси бири ижро ҳужжати ҳисобланмайди?*

- а) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қарорлари;
- б) суд томонидан берилган ижро хати;
- в) суд буйруқлари;
- г) меҳнат низолари комиссияси томонидан берилган гувоҳнома.

4. *Ижро ҳужжатида қуйидаги қайси ҳолат кўрсатилиши талаб этилмайди?*

- а) ижро ҳужжатини берган суднинг номи;
- б) ҳал қилув қарорининг хулоса қисми (сўзма-сўз);
- в) ижро варақасининг берилган вақти;
- г) ундирувчи ва қарздорнинг ўзаро шахсий муносабатлари.

5. *Суд ижрочиси томонидан ижро ишини юритиш...*

- а) ижро ҳужжати келиб тушган кундан эътиборан дарҳол кўзғатилади;
- б) ижро ҳужжати келиб тушган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмасдан кўзғатилади;
- в) ижро ҳужжати келиб тушган кундан эътиборан беш кундан

кечиктирмасдан қўзғатилади;

г) ижро ҳужжати келиб тушган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмасдан қўзғатилади.

6. Ижро ишларини юртиши...

а) беш кунлик муддат ичида тамомланиши лозим;

б) ўн кунлик муддат ичида тамомланиши лозим;

в) бир ойлик муддат ичида тамомланиши лозим;

г) икки ойлик муддат ичида тамомланиши лозим.

7. Ижро ишини тўхтатишнинг мажбурий асосини кўрсатинг?

а) қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик суди томонидан иш юритиш қўзғатилганда;

б) суд ижрочиси ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатини тушунтириб бериш тўғрисида ижро ҳужжатини берган тегишли судга ёки бошқа органга ариза билан мурожаат қилганда;

в) қарздор узоқ хизмат сафарида бўлганда;

г) қарздор стационар даволаш муассасасида даволанаётганда.

8. Қуйидаги қайси ҳолларда ижро ишини юритиш тўхтатиб турилиши мумкин ?

а) агар суд томонидан аниқланган ҳуқуқий муносабат ҳуқуқий ворисликка йўл қўйса, қарздор вафот этганда, у вафот этган деб эълон қилинганда ёки бедарак йўқолган деб топилганда;

б) қарздор муомала лаёқатини йўқотганда;

в) ижро ҳужжати бўйича ундирув қаратилган мол-мулкни рўйхатдан чиқариш (хатлашдан озод қилиш) тўғрисида судга даъво аризаси берилганда;

г) суд ижрочисининг ҳаракатлари устидан ёки унинг иштирокини рад этиш қаноатлантирилмаганлиги юзасидан шикоят берилганда.

9. Қуйидагилардан қайси бири ижро иши юритишни тугатиш асосларига мансуб эмас?

а) ундирувчи ундирувдан воз кечганда, агар воз кечиш суд томонидан қабул қилинган бўлса;

б) ундирувчи ва қарздор ўртасида суд томонидан тасдиқланган келишув битими тузилганда;

в) ижро ҳужжати бўйича ундирув қаратилган мол-мулкни рўйхатдан чиқариш (хатлашдан озод қилиш) тўғрисида судга даъво аризаси берилганда;

г) ижро ҳужжатини беришга асос бўлган суд ҳужжати ёки бошқа

органнинг хужжати ёхуд қонунга кўра ижро хужжати ҳисобланадиган хужжат бекор қилинганда.

10. Қуйидагилардан қайси бири мажбурий ижро этиш чоралари сифатида эътироф этилмайди?

- а) мол-мулкни хатлаш ва уни реализация қилиш йўли билан ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш;
- б) ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ва пул маблағларига қаратиш;
- в) ундирувни қарздорнинг иш ҳақи, стипендияси, пенсияси ва бошқа турдаги даромадларига қаратиш;

11. Қарздорнинг хатланган мол-мулкни реализация қилиш қанча муддат ичида амалга оширилади ?

- а) хатланган кундан бошлаб бир ой ичида уни сотиш йўли билан;
- б) хатланган кундан бошлаб икки ой ичида уни сотиш йўли билан;
- в) ижро ишини юритиш бошланган кундан эътиборан икки ой ичида уни сотиш йўли билан;
- г) ижро ишини юритиш бошланган кундан эътиборан уч ой ичида уни сотиш йўли билан.

12. Қарздор юридик шахснинг биринчи навбатда қайси мол-мулки хатланиши ва реализация қилиниши лозим ?

- а) ишлаб чиқаришда бевосита қатнашмайдиган мол-мулклари (қимматли қоғозлар, қарздорнинг депозитдаги ва бошқа ҳисобварақларидаги пул маблағлари, валюта бойликлари, енгил автотранспорт, офис дизайни ашёлари ва бошқаларга);
- б) тайёр маҳсулот (товарлар), шунингдек ишлаб чиқаришда бевосита қатнашмайдиган ва бевосита қатнашишга мўлжалланмаган бошқа моддий қимматликлар;
- б) кўчмас мулк объектлари;
- в) хом ашё ва материаллар, дастгоҳлар, асбоб-ускуналар, ишлаб чиқаришда бевосита қатнашишга мўлжалланган бошқа асосий воситалар.

13. Ундирувга қаратилиши мумкин бўлган суммани аниқланг?

- а) алимент мажбуриятлари бўйича тўланадиган суммаларга;
- б) хизмат мажбуриятларини бажариш чоғида майиб бўлган (яраланган, шикастланган, контузияга учраган) шахсларга ва мазкур шахслар ҳалок бўлган (вафот этган) тақдирда уларнинг оила аъзоларига тўланадиган суммалар;

- в) тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини ижро этувчи муассасаларда сақланаётган шахсларнинг иш ҳақи;
- г) бола туғилганлиги муносабати билан тўланадиган суммалар.

14. Ундирувга қаратилиши мумкин бўлмаган суммани аниқланг?

- а) меҳнатга оид муносабатлар бекор қилинганда ишдан бўшатиш нафақаси тариқасида тўланадиган суммалар;
- б) вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотганда тўланадиган ижтимоий суғурта нафақалари;
- в) ишсизлик нафақалари;
- г) тарбия колониялари ва қамоқхоналарда жазо ўтаётган шахсларнинг иш ҳақлари.

15. Қуйидагиларнинг қайси бири ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатлари қаторига кирмайди ?

- а) қарздорнинг мол-мулкни ташиш, сақлаш ва реализация қилишга сарфланган маблағлар;
- б) ундирилган суммаларни ундирувчига почта орқали ўтказишга (жўнатишга) сарфланган маблағлар;
- в) қарздорни, унинг мол-мулкни ёки қарздордан суднинг қарори бўйича олиб қўйилган болани қидиришга сарфланган маблағлар;
- г) суд ижрочисига тўланадиган иш ҳақи.

16. Ундирилган пул суммасини тақсимлаш тартибини кўрсатинг?

- а) биринчи навбатда ижро ҳужжатини ижро этиш жараёнида қарздорга солинган жарималар тўланади;
- б) биринчи навбатда қарздорнинг мол-мулкни ташиш, сақлаш ва реализация қилишга сарфланган маблағлар қопланади;
- в) биринчи навбатда ундирувчининг талаблари қаноатлантирилади;
- г) биринчи навбатда ижро ҳаракатларини амалга оширишга белгиланган тартибда жалб этилган таржимонлар, мутахассислар ва бошқа шахсларга ҳақ тўлашга сарфланган маблағлар қопланади.

17. Ундирувлар навбатини тўғри кўрсатинг?

- а) биринчи навбатда жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида жисмоний ва юридик шахсларнинг мол-мулкига етказилган зарарни қоплаш бўйича талаблар қаноатлантирилади;
- б) биринчи навбатда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тўловлар бўйича талаблар қаноатлантирилади;
- в) биринчи навбатда гаровга қўйилган мол-мулк қийматидан ундирув тўғрисидаги гаров билан таъминланган талаблар қаноатлантирилади;

г) биринчи навбатда мажбурий суғурта органларининг талаблари қаноатлантирилади.

18. *Ижро ҳужжати топширилган банк ёки бошқа кредит ташкилоти пул маблағларини ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этмаганлиги учун...*

а) суд томонидан ундирилиши лозим бўлган сумманинг йигирма беш фоизигача миқдорда жарима солинади;

б) суд томонидан ундирилиши лозим бўлган сумманинг эллик фоизигача миқдорда жарима солинади;

в) суд томонидан ундирилиши лозим бўлган сумманинг юз фоизигача миқдорда жарима солинади;

г) суд томонидан ундирилиши лозим бўлган сумманинг юз йигирма фоизигача миқдорда жарима солинади;

19. *Ижро ҳужжати уни ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра ижро этилмаган тақдирда суд ижрочиси жисмоний шахсларга қанча миқдорда жарима солишга ҳақли?*

а) энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда;

б) энг кам иш ҳақининг ўн бараваригача миқдорда;

в) энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваригача миқдорда;

г) энг кам иш ҳақининг йигирма бараваригача миқдорда.

20. *Ижро ҳужжати уни ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра ижро этилмаган тақдирда суд ижрочиси мансабдор шахсларга қанча миқдорда жарима солишга ҳақли?*

а) энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда;

б) энг кам иш ҳақининг ўн бараваригача миқдорда;

в) энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваригача миқдорда;

г) энг кам иш ҳақининг йигирма бараваригача миқдорда.

32-мавзу: Ўзбекистонда хўжалик суди (хўжалик низоларини кўриб ҳал қилиш тартиби)

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг биринчи чақирик 9-сессиясида хўжалик процесси қонунлар мажмуаси (кодексни қабул қилиш ҳақидаги қонун ҳақида ва уни ўзига хос хусусиятлари.
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси хўжалик судларининг одил судловни амалга оширувчи суд ҳокимияти ҳақида.
3. Хўжалик судининг суд идоралари тизимида тутган урни.
4. Хўжалик судларининг иш кўриш жараёнидаги раҳбарий қоида принципларига амал қилиши. Хўжалик судларининг тизими.
5. Хўжалик судларига тааллуқли низолар. Хўжалик низоларини кўрувчи судларнинг ваколатлари.
6. Хўжалик низоларини кўришда иштирок этувчи шахслар. Хўжалик низоларини кўришда иштирок этувчи тарафларнинг ҳуқуқ ва бурчлари.
7. Хўжалик ишларини кўзғатиш тартиби. Даъво аризасини қабул қилиш шартлари. Даъво талабларини бирлаштириш ва ажратиш.
8. Хўжалик судларида далиллар. Ишни кўришга тайёрлаш. Биринчи инстанция судларида иш кўриш тартиби.
9. Суд буйруғи бериш учун асослар ва унинг аҳамияти. Шартнома олди ишларини кўриш ва аҳамият қилиш тартиби. Суд ҳаражатлари. Процессуал муддатларнинг аҳамияти.
10. Хўжалик судларининг ҳал қилув қарори ва ажрими. Уларнинг мазмуни ва чиқариш тартиби. Ҳал қилув қароридаги камчиликларни тузатиш.
11. Хўжалик судининг чиқарган ҳал қилув қарорини қонуний ва асослигини текшириш. Хўжалик судларида апелляция, апелляция ва кассация тартибида кўришнинг хусусиятлари.
12. Хўжалик судларининг ҳал қилув қарорини ижроси.

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. *Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси қачон қабул қилинган?*
 - а) 1997 йил 30 август;
 - б) 1998 йил 1 январ;
 - в) 2000 йил 14 декабр;
 - г) 2001 йил 1 июн.

2. Хўжалик судига тааллуқли бўлмаган ишни кўрсатинг?

- а) иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар, юридик шахс тузмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва яқка тартибдаги тадбиркор мақомини қонунда белгиланган тарзда олган фуқаролар ўртасидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларга доир ишлар;
- б) иқтисодиёт соҳасида ташкилотлар ва фуқароларнинг ҳуқуқлари вужудга келиши, ўзгариши ёки бекор бўлиши учун аҳамиятга эга бўлган фактларни аниқлаш тўғрисидаги ишлар;
- в) сайлов комиссияларининг хатти-ҳаракатлари устидан берилган шикоятлар бўйича иш юритиш;
- г) ташкилотлар ва фуқароларнинг банкротлиги тўғрисидаги ишлар.

3. Хўжалик суди томонидан ҳал этилмайдиган низоли ишни аниқланг?

- а) мулк ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги низолар;
- б) етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги низолар;
- в) шаън, қадр-қиммат ва ишчанлик обрўсини ҳимоя қилиш тўғрисидаги низолар;
- г) ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги низолар.

4. Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судига даъво аризасини...

- а) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ёки унинг ўринбосари, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар прокурорлари ҳамда уларга тенглаштирилган прокурорлар ёки уларнинг ўринбосарлари тақдим этади;
- б) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ёки унинг ўринбосари, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар прокурорлари ҳамда уларга тенглаштирилган прокурорлар тақдим этади;
- в) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ёки унинг ўринбо-сари тақдим этади;
- г) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ёки унинг ўринбо-сари, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар прокурорлари ҳамда уларга тенглаштирилган прокурорлар ёки уларнинг ўринбосарлари, туман прокурорлари тақдим этади.

5. Суд топшириги тўғрисидаги ажрим топшириқ берилган хўжалик суди учун мажбурийдир ва ажрим ...

- а) олинган пайдан бошлаб ўн кунлик муддатдан кечиктирмай бажарилиши лозим;

- б) чиқарилган кундан бошлаб ўн беш кунлик муддатдан кечиктирмай бажарилиши лозим;
- в) олинган пайтдан бошлаб ўн беш кунлик муддатдан кечиктирмай бажарилиши лозим;
- г) олинган пайтдан бошлаб бир ойлик муддатдан кечиктирмай бажарилиши лозим.

6. *Хўжалик суди қуйидаги қайси ҳолларда иш юритишни тўхтатиб туришга мажбур эмас?*

- а) ишни конституциявий, фуқаровий, жиноят ёки маъмурий суд ишларини юритиш тартибида кўрилатган бошқа иш ёки масала юзасидан қарор қабул қилгунга қадар кўриш мумкин бўлмаганда;
- б) ишда иштирок этувчи шахс бўлмиш ташкилот қайта ташкил қилинганда;
- в) фуқаро вафот этганда, агар низоли ҳуқуқий муносабатлар ҳуқуқий ворисликка йўл қўйса;
- г) фуқаро муомала лаёқатини йўқотганда.

7. *Хўжалик суди қуйидаги қайси ҳолларда иш юритишни тўхтатиб туришга мажбур?*

- а) хўжалик суди томонидан экспертиза тайинланганда;
- б) ишда иштирок этувчи шахс бўлмиш ташкилот қайта ташкил қилинганда;
- в) ишда иштирок этувчи шахс бўлмиш фуқаро бирор-бир давлат мажбуриятини бажариш учун жалб қилинганда.
- г) жавобгар фуқаро Ўзбекистон Республикаси қуролли Кучларининг ҳаракатдаги қисмида бўлган ёки Ўзбекистон Республикаси қуролли Кучларининг ҳаракатдаги қисмида бўлган даъвогар фуқаро тегишли илтимоснома билан мурожаат қилганда.

8. *Хўжалик суди томонидан иш юритишни тугатишга асос бўладиган ҳолатларни аниқланг?*

- а) ишни конституциявий, фуқаровий, жиноят ёки маъмурий суд ишларини юритиш тартибида кўрилатган бошқа иш ёки масала юзасидан қарор қабул қилгунга қадар кўриш мумкин бўлмаганда;
- б) ишда иштирок этувчи шахс бўлмиш ташкилот қайта ташкил қилинганда;
- в) даъвогар судгача ҳал қилиш (талабнома юбориш) тартибига риоя этмаган бўлса, башарти бу шу тоифадаги низолар учун қонунда ёки тарафлар шартномасида назарда тутилган ва бундай тартибни қўллаш имконияти йўқотилган бўлса.

г) фуқаро муомала лаёқатини йўқотганда.

9. Қуйидаги қайси ҳолатдан бири хўжалик суди томонидан даъво ни кўрмасдан қолдиришига асос бўлмайди ?

а) қонун ҳужжатлари ёки шартномага мувофиқ қарз банк ёки бошқа кредит муассасаси орқали ундириб олиниши шарт бўлишига қарамай даъвогар жавобгардан қарзини ундириб олиш учун банк ёки бошқа кредит муассасига мурожаат этмаган бўлса;

б) даъвогар низони судгача ҳал қилиш (талабнома юбориш) тартибига риоя этмаган, бу эса шу тоифадаги низолар учун қонунда ёки шартномада назарда тутилган бўлса;

в) юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни аниқлаш тўғрисидаги ариза кўрилатганда ҳуқуқ тўғрисида низо келиб чиққан бўлса;

г) даъво аризаси учун давлат божи тўланмаган бўлса.

10. Хўжалик судининг суд буйруғи - бу...

а) мансабдор шахслар зиммасига ишга оид муҳим ҳужжатларни судга тақдим этиш мажбуриятини юқловчи суднинг ҳужжатиدير.

б) қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлашга қаратилган судья томонидан чиқарилган ҳужжатдир;

в) далилларни таъминлаш мақсадида бир суднинг бошқа судга юборган топшириғидир;

г) кредиторнинг пул суммасини ундириш ёки ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш ҳақидаги аризаси бўйича судья чиқарган ҳужжатдир.

11. Суд буйруғи бўйича ундирув қанча муддат ичида амалга оширилади?

а) буйруқ берилгандан сўнг ўн кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;

б) буйруқ берилгандан сўнг ўн беш кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;

в) буйруқ берилгандан сўнг йигирма кунлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади;

г) буйруқ берилгандан сўнг бир ойлик муддат ўтгач, суд ҳужжатларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга оширилади.

12. Суд буйругини чиқариш учун асос бўлмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) солиқлар, йиғимлар ва давлат бюджетига мажбурий тўловлар бўйича боқимондаларни ундиришни ташкилотлар ва фуқароларнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисида талаб қўйилса;
- б) ҳужжатлар асосида тан олинган дебиторлик қарзини ундириш тўғрисида талаб қўйилса;
- в) талаб тўланмаган, акцептланмаган ва акцептга сана қўйилмаган вексель нотариус томонидан протест қилинишига асосланса;
- г) иқтисодиёт соҳасида ташкилотлар ва фуқароларнинг ҳуқуқлари вужудга келиши, ўзгариши ёки бекор бўлиши учун аҳамиятга эга бўлган фактларни аниқлаш тўғрисида талаб қўйилса.

13. Суд буйругини бериш тўғрисидаги ариза учун қанча миқдорда давлат божи тўланади?

- а) судга даъво билан умумий тартибда мурожаат қилганда низолашилаётган сумма асосида ҳисоблаб чиқилган ставканинг ўн фоизи миқдорида давлат божи тўланади;
- б) судга даъво билан умумий тартибда мурожаат қилганда низолашилаётган сумма асосида ҳисоблаб чиқилган ставканинг йигирма беш фоизи миқдорида давлат божи тўланади;
- в) судга даъво билан умумий тартибда мурожаат қилганда низолашилаётган сумма асосида ҳисоблаб чиқилган ставканинг эллик фоизи миқдорида давлат божи тўланади;
- г) суд буйругини берганлик учун давлат божи ундирилмайди.

14. Судья томонидан суд буйругини бериш тўғрисидаги аризани қабул қилишни рад этишга асос бўлмайдиган ҳолатни аниқланг?

- а) билдирилган талабни тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим этилмаган бўлса;
- б) қарздорга ариза нусхаси топширилгани тўғрисидаги далиллар тақдим этилмаган бўлса;
- в) билдирилган талаб учун давлат божи тўланмаган бўлса;
- г) даъвогар низони судгача ҳал қилиш (талабнома юбориш) тартибига риоя этмаган, бу эса шу тоифадаги низолар учун қонунда ёки шартномада назарда тутилган бўлса.

15. Буйруқ тартибида иш юритишда тарафлар сифатида...

- а) даъвогар ва жавобгар;
- б) даъвогар ва қарздор;
- в) ундирувчи ва жавобгар;

г) кредитор ва қарздор.

16. Қарздор унга суд буйругини бериш тўғрисидаги ариза нусхаси топширилган пайдан бошлаб қанча муддат ичида хўжалик судига кредитор талабларига қарши эътирозларини тасдиқловчи хужжатлар илова қилинган ёзма фикрини тақдим этишига ҳақли?

- а) беш кунлик муддатда;
- б) ўн кунлик муддатда;
- в) ўн беш кунлик муддатда;
- г) йигирма кунлик муддатда.

17. Агар қарздор узрли сабаб билан кредиторнинг талабига қарши ўз вақтида эътироз билдириш имкониятига эга бўлмаган бўлса, қанча муддат ичида ўша судга суд буйругини бекор қилиш тўғрисида ариза беришга ҳақли бўлади?

- а) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда;
- б) суд буйруғи берилган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда;
- в) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан ўн беш кунлик муддатда;
- г) суд буйруғи чиқарилган кундан эътиборан йигирма кунлик муддатда.

18. Қуйидагилардан қайси бири хўжалик судида даъво аризасини қабул қилишни рад этиш асоси бўла олмайди?

- а) низо хўжалик судида кўриб чиқишга тегишли бўлмаса;
- б) хўжалик судининг, умумий суднинг, ҳакамлар судининг иш юритишида айна бир шахслар ўртасида, айна бир предмет тўғрисида ва айна бир асослар бўйича низо юзасидан иш мавжуд бўлса;
- в) даъво аризаси учун давлат божининг тўланмаганлиги;
- г) айна бир шахслар ўртасидаги, айна бир предмет тўғрисидаги ва айна бир асослар бўйича низо юзасидан қабул қилинган ҳакамлар судининг қонуний кучга кирган қарори бўлса, хўжалик суди ҳакамлар судининг қарорини мажбурий ижро этиш учун ижро варақасини беришни рад этиб, ишни қарорни қабул қилган ҳакамлар судига янгидан кўриш учун қайтарган, бироқ ишни ўша ҳакамлар судида кўриш имконияти бўлмаган ҳоллар бундан мустасно.

19. Судьянинг даъво аризасини қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги ажрими ишда иштирок этувчи шахсларга...

- а) ариза келиб тушган кундан бошлаб уч кундан кечиктирмасдан юборилади;
- б) ариза келиб тушган кундан бошлаб беш кундан кечиктирмасдан юборилади;
- в) ариза келиб тушган кундан бошлаб ўн кундан кечиктирмасдан юборилади;
- г) ариза келиб тушган кундан бошлаб дарҳол юборилади.

20. Хўжалик судининг ҳал қилув қарори қачон қонуний кучга киради?

- а) ҳал қилув қарори қабул қилингандан кейин ўн кунлик муддат ўтгач кучга киради;
- б) ҳал қилув қарори қабул қилингандан кейин йигирма кунлик муддат ўтгач кучга киради;
- в) ҳал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач кучга киради;
- г) ҳал қилув қарори қабул қилинган пайтдан кучга киради.

33-Мавзу: Ўзбекистонда нотариат (нотариал ҳаракатлар)

РЕЖА:

1. Нотариат тушунчаси ва унинг вазифалари. Нотариат тўғрисидаги Ўзбекистон Республикасининг қонуни ва унинг моҳиятии.

2. Нотариал идораларнинг тузилиши ва уларнинг ваколатлари. Хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариусларнинг ҳуқуқи. Нотариал ҳаракатларни бажариш бўйича туман, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар фуқаролар йиғинларининг раис (оқсоқоллари томонидан амалга ошириладиган нотариал ҳаракатлар.

3. Нотариал ҳаракатларни бажаришга оид асосий қоидалар (муддати, қолдириш ва тўхтатиш, шахсини аниқлаш, ҳужжатларни текшириш, нотариал ҳаракатларни бажариш ҳуқуқини чегаралаш). Нотариал ҳаракатлар юзасидан низолашиш.

4. Айрим турдаги нотариал ҳаракатларни бажариш қоидалари.

5. Эр-хотиннинг умумий мулкидаги бўлган хиссага эгалик ҳуқуқини белгилаш тўғрисида гувоҳнома бериш.

6. Меросга бўлган ҳуқуқ ҳақида гувоҳнома бериш. Ижро хатларини бажариш. Ижро хатларини бажариш лозим бўлган ҳужжатларнинг руйхати. Ижро хатларининг мазмуни. Ижро хатларининг ҳуқуқий кучи.

7. Фактлар (далилларни гувоҳлантириш бўйича нотариал ҳаракатлар. Битимларни тасдиқлаш (шартномалар, васиятномалар, ишонч қогозлари). Ҳужжатлардаги имзони хақиқий эканлигини тасдиқлаш. Аризани қайтариш. Далилларни таъминлаш.

8. Ҳужжатларни сақлаш билан ҳимоя қилинадиган нотариал ҳаракатлар. Мерос мулкани сақлаш чоралари. Мусодара қилинган уй-жойни бировларга беришни таъқиқлаш. Ҳужжатларни сақлашга қабул қилиш.

ТЕСТ САВОЛЛАРИ:

1. *Ўзбекистон Республикасининг “Нотариат тўғрисида”ги қонуни қачон қабул қилинган?*

- а) 1996 йил 27 декабр;
- б) 1997 йил 30 август;
- в) 1998 йил 29 август;
- г) 2000 йил 14 декабр.

2. *Ўзбекистон Республикасида нотариус лавозимига тайинлаш учун қуйидаги қайси шарт талаб этилмайди?*

- а) олий юридик маълумотга эга бўлиш;

- б) Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлиш;
- в) ҳуқуқ соҳасида камида икки йиллик муддатли стажировкани ўташ;
- г) малака имтиҳонини топшириб, нотариал фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияга эга бўлиш.

3. Нотариал фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияни бериш рад этилганлиги устидан фуқароларнинг шикоят қилиш муддати қанча?

- а) бу ҳақда қарор олинган кундан эътиборан ўн кун;
- б) бу ҳақда қарор олинган кундан эътиборан бир ой;
- в) бу ҳақда қарор олинган кундан эътиборан уч ой;
- г) бу ҳақда қарор олинган кундан эътиборан бир йил.

4. Нотариуснинг қуйидаги қайси фаолиятни амалга оширишига қонун йўл қўймайди?

- а) илмий фаолият;
- б) ижодий фаолият;
- в) тадбиркорлик фаолияти;
- г) педагогик фаолият.

5. Хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариус ўз фаолиятини суғурта қилиши шарт. Суғурта суммаси ...

- а) энг кам ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас;
- б) энг кам ойлик иш ҳақининг ўн бараваридан кам бўлиши мумкин эмас;
- в) энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваридан кам бўлиши мумкин эмас;
- г) энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан кам бўлиши мумкин эмас.

6. Давлат нотариал идораларида ишловчи нотариуслардан фарқли равишда хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариуслар қуйидаги қайси нотариал ҳаракатларни амалга оширишга ҳақли бўлмайдилар?

- а) васиятномаларни тасдиқлаш;
- б) меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома бериш;
- в) фуқаронинг тирик эканлиги фактини тасдиқлаш;
- г) ижро хатини ёзиш.

7. Хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариуслар қуйидаги қайси нотариал ҳаракатни амалга оширишга ҳақли бўладилар?

- а) мол-мулкни ўзга шахсга ўтказишни таъқиқлаб қўйиш ва таъқиқни бекор қилиш;
- б) меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома бериш;
- в) мерос мол-мулкни кўриқлаш чора-тадбирларини кўриш;
- г) васиятномаларни тасдиқлаш.

8. *Хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариуслардан фарқли равишда фуқаролар йиғинларининг раислари қуйидаги қайси нотариал ҳаракатни амалга оширишга ҳақли бўладилар?*

- а) ҳужжатлардаги имзонинг ҳақиқийлигини шаҳодатлаш;
- б) ҳужжатлар нусхаларининг тўғрилигини шаҳодатлаш;
- в) мерос мол-мулкни кўриқлаш чора-тадбирларини кўриш;
- г) васиятномаларни тасдиқлаш.

9. *Консуллар қуйидаги қайси нотариал ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлмайдилар?*

- а) Ўзбекистон Республикасидаги уй-жойларни бошқа шахсга ўтказиш ва гаровга қўйиш тўғрисидаги шартномаларни тасдиқлаш;
- б) меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳномалар бериш;
- в) мерос мол-мулкни кўриқлаш чора-тадбирларини кўриш;
- г) ижро хатларини ёзиш.

10. *Нотариал ҳаракатни амалга оширишни кечиктириш муддати қанчадан ошимаслиги лозим?*

- а) ўн кундан;
- б) ўн беш кундан;
- в) йигирма кундан;
- г) бир ойдан.

11. *Қуйидаги қайси ҳолатда нотариус нотариал ҳаракатни амалга оширишни рад этишга ҳақли бўлмайди?*

- а) муомалага лаёқатсиз фуқаро нотариал ҳаракатни амалга оширишни сўраб мурожаат қилган бўлса;
- б) юридик шахс номидан амалга ошириладиган битим унинг уставида ёки низомида кўрсатилган мақсадларга зид бўлса;
- в) бу ҳаракат бошқа нотариус томонидан амалга оширилиши керак бўлса;
- г) чет эл фуқаросининг вафотидан кейин Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қолган унинг мол-мулкни кўриқлашга доир ҳаракатларни қилиш тўғрисида мурожаат қилинган бўлса.

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ ФАНИДАН ЯКУНИЙ НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А.Каримовнинг “суд идораларини ислоҳ қилиш ҳақида”ги кўрсатмалари ҳақида.
2. Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А. Каримовнинг «Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари» номли маърузаларидан келиб чиқиб, суд-ҳуқуқ ислохотларини янада юксалтириш масалалари.
3. Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси биринчи чақириқ ўн тўртинчи сессиясида ҳуқуқ тартибот органлари ҳақида айтган фикрлари.
4. Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А.Каримовнинг Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: “хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” асаридаги қонунчилик ҳақида.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг “Бизнинг бош мақсадимиз-жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир” деб номланган Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузасидан келиб чиқиб, ҳокимиятнинг учинчи тармоғи - суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш ва янада либераллаштириш юзасидан айтган фикрлари.
6. Президент И.А.Каримовнинг “Янги ҳаётни эскича қараш ва ёндушувлар билан қуриб бўлмайди” деб номланган маърузасида ишни янги асосда самарали ташкил этиш билан боғлиқ масалалар ҳақида билдирган фикрлари тўғрисида.
7. Ўзбекистон Республикаси “Судлар тўғрисидаги”ги янги таҳрирдаги қонунининг аҳамияти.
8. Фуқаролик процессуал ҳуқуқининг муҳим манбаи сифатида Фуқаролик процессуал кодекси ва унинг тузилиши.
9. Фуқаролик суд ишларини юритиш турлари.
10. Фуқаролик процессининг босқичлари.
11. Ўзбекистон Конституциясининг одил судловлик ҳақидаги янги жиҳатлари.
12. Судда иш кўришнинг бевоситалиги, оғзакилиги принциплари (тамойиллари).
13. Фуқаролик процессида тарафлар, уларнинг процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятлари.
14. Фуқаролик процессида иштирок этувчи шахслар, уларнинг процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

15. Ишга дахлдор бўлмаган тарафни алмаштириш асослари ва процессуал тартиби.
16. Процессуал ҳуқуқий ворислик тушунчаси ва асослари.
17. Фуқаролик процессида учинчи шахслар тушунчаси ва уларнинг турлари.
18. Мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахслар. Уларнинг ишга киришиш асослари ва тартиби.
19. Мустақил талаб билан арз қилувчи учинчи шахсларнинг шерик даъвогарлардан фарқи.
20. Ишга тиклаш тўғрисидаги ишлар бўйича учинчи шахсларни судга жалб қилиш хусусиятлари.
21. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва Ўзбекистон Республикасининг "Прокуратура тўғрисида"ги қонунига асосан фуқаролик процессидаги прокурорнинг вазифалари.
22. Прокурорнинг фуқаролик процессида иштирок этиш асослари ва шакллари.
23. Прокурорнинг биринчи инстанция судида иштироки ва унинг процессуал ҳуқуқий ҳолати.
24. Прокурорнинг апелляция ва кассация инстанция судида иштирок этиш шакллари ва асослари.
25. Қонуний кучга кирган суднинг ҳал қилув қарори, ажрими ва қарорларини назорат тартибида қайта кўрилишида прокурор иштироки.
26. Давлат бошқаруви идораларнинг фуқаролик процессида иштирок этиш шакллари ва асослари.
27. Фуқаролик процесси давлат бошқаруви идораларининг иш юзасидан ҳулоса бериш мақсадида иштироки.
28. Суддаги вакиллик тушунчаси, унинг аҳамияти ва турлари.
29. Суддаги вакилликнинг ваколатлари (ҳажми ва уни расмийлаштириш тартиби).
30. Судда вакил бўла олмайдиган шахслар.
31. Фуқаролик процессида суд харажатлари тушунчаси ва турлари.
32. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат божи тўғрисида»ги қонуни ва қонун ости меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари.
33. Ишни кўриш билан боғлиқ бўлган чиқимлар.
34. Суд харажатларини тўлашдан озод қилиш асослари ва тартиби.
35. Тарафлар ўртасида суд харажатларининг тақсимланиши.
36. Суд жарималарини солиш асослари ва тартиби.
37. Фуқаролик процессида процессуал муддатлар тушунчаси ва уларнинг моҳияти.
38. Процессуал муддатларнинг турлари. Процессуал муддатларни ҳисоблаш.

39. Фуқаролик ишларини судда кўришга тайёрлаш ва кўриш билан боғлиқ бўлган муддатлар.
40. Фуқаролик ишларининг тааллуқлилиги тушунчаси ва уни белгилаш асослари.
41. Мехнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг судга тааллуқли бўлиш асослари.
42. Оила ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг судга тааллуқлилиги.
43. Турар-жой ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг судга тааллуқли бўлиш асослари.
44. Давлат органлари ва бошқа органлар, шунингдек мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоятларнинг судга тааллуқлилиги.
45. Муаллифлик ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқадиган низоларнинг тааллуқлилиги.
46. Бир-бири билан боғлиқ бир қанча талабларнинг судга тааллуқлилиги.
47. Судловлик тушунчаси ва унинг аҳамияти.
48. Судловликнинг тааллуқлиликдан фарқи.
49. Судловлик турлари.
50. Ҳудудий судловлик ва унинг турлари.
51. Ишни бир суддан бошқа судга ўтказиш асослари ва тартиби.
52. Фуқаролик ишларини кўришда судловлик ҳақидаги қоидаларига риоя қилмаслик оқибатлари.
53. Суддаги далиллар ва исботлаш воситаларининг тушунчаси ва мақсади.
54. Исботлашни талаб қилмайдиган далолатлар.
55. Тарафлар ўртасида исботлаш бурчининг тақсимланиши.
56. Далил презумцияси, тушунчаси ва унинг моҳияти.
57. Исботлаш воситаларининг турлари.
58. Далилларнинг дахлдорлиги ва исботлаш воситаларига йўл қўйилиши.
59. Далилларга баҳо бериш.
60. Гувоҳларни сўроқ қилишнинг процессуал тартиби.
61. Ёзма далиллар тушунчаси ва аҳамияти.
62. Ёзма далилларнинг турлари (мазмуни ва шакли).
63. Ашёвий далилларнинг ёзма далиллардан фарқи.
64. Ашёвий далилларнинг турлари (мазмуни ва шакли).
65. Фуқаролик процессида экспертиза, суд экспертизасини тайинлаш тартиби.
66. Эксперт хулосаси ва унинг мазмуни.
67. Судга мутахассисни жалб қилиш асослари ва тартиби.

68. Фуқаролик процессида мутахассиснинг экспертдан фарқи.
69. Давлат бошқаруви идораларининг иш юзасидан берган хулосаларининг эксперт хулосасидан фарқи.
70. Далилларни таъминлаш асослари ва процессуал тартиби.
71. Суд топшириқларини бериш ва уларни бажаришнинг процессуал тартиби.
72. Фуқаролик процессуал ҳуқуқида суд буйруқлари ва уларнинг аҳамияти.
73. Суд буйруғининг мазмуни ва уни бекор қилиш учун асослар.
74. Судда даъво ишларини юритиш тартибида кўриладиган ишлар.
75. Даъво тушунчаси ва унинг элементлари.
76. Даъво турлари.
77. Даъвога бўлган ҳуқуқ ва даъво кўзғатишга бўлган ҳуқуқ.
78. Даъвони бирлаштириш ва ажратиш.
79. Даъвога қарши эътироз билдириш унинг моддий ҳуқуқий ва процессуал ҳуқуқий томонлари.
80. Фуқаролик процессида қарши даъво ва унинг эътироздан фарқи.
81. Фуқаролик процессида қарши даъвони қабул қилиш шартлари.
82. Жиноий ишларда фуқаровий даъволар.
83. Даъво аризалари ва унинг мазмуни.
84. Даъво аризасидаги камчиликларни тuzатиш тартиби.
85. Аризани қабул қилишни рад қилиш асослари ва тартиби.
86. Судьянинг бир турдаги ишларни бирлаштириш ва талабни ажратиш ҳуқуқи.
87. Ишни судда кўришга тайёрлашнинг аҳамияти ва вазифалари.
88. Ишни судда кўришга тайёрлаш бўйича судья томонидан амалга ошириладиган процессуал ҳаракатлар.
89. Меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларни судда кўришга тайёрлашнинг процессуал хусусиятлари.
90. Алимент ундириш тўғрисидаги низоли ишларни судда кўришга тайёрлашнинг процессуал хусусиятлари.
91. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги низоли ишларни судда кўришга тайёрлашнинг процессуал хусусиятлари.
92. Уй-жойга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларни судда кўришга тайёрлашнинг процессуал хусусиятлари.
93. Суд чақириқлари ва суд хабарларининг мазмуни.
94. Суд чақирув хатини топшириш тартиби.
95. Суд чақирув хатини қабул қилиб олишдан бош тортиш оқибатлари.
96. Судда иш кўриш фуқаролик процессининг асосий ва муҳим босқичи эканлиги.
97. Суд мажлисининг қисмлари.

98. Ишда иштирок этувчи шахсларнинг суд мажлисига келмаслик оқибатлари.
99. Тарафлар узрсиз сабабларга кўра суд мажлисига келмаслик оқибатлари.
100. Судья ва процесда қатнашувчи бошқа шахсларни четлатиш асослари ва тартиби.
101. Ишни мазмуни бўйича прокурор фикри ва унинг мазмуни.
102. Иш юзасидан суднинг ҳал қилув қарорини чиқариш ва уни эълон қилиш.
103. Иш кўришни кейинга қолдириш.
104. Иш юритишни тўхтатиш асослари.
105. Аризани кўрмасдан қолдириш асослари.
106. Ҳал қилув қарорини чиқармасдан туриб иш юритишни тугатиш.
107. Аризани кўрмасдан қолдиришнинг иш юритишни тугатишдан фарқи.
108. Суд мажлисининг баённомаси, унинг мазмуни ва аҳамияти.
109. Сиртдан иш юритиш учун асослар ва унинг шартлари.
110. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорининг мазмуни ва унга қўйилган талаблар.
111. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорларини қайта кўриш ҳақидаги аризалар ва уларнинг мазмуни.
112. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорлари устидан шикоят бериш, протест келтириш учун асослар.
113. Сиртдан чиқарилган ҳал қилув қарорини қонуний кучи ва ижроси.
114. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида»ги 13-сонли қарорининг аҳамияти.
115. Суд қарорларининг тушунчаси ва турлари.
116. Суд ҳал қилув қарорларининг суд ажримларидан фарқи.
117. Суднинг ҳал қилув қарорига нисбатан қўйиладиган талаблар.
118. Ҳал қилув қарорининг мазмуни (унинг таркибий қисмлари).
119. Дарҳол ижро қилинадиган суд ҳал қилув қарорлари.
120. Ҳал қилув қарорининг ижросини кечиктириш ва уни бўлиб бўлиб ижро этиш.
121. Ҳал қилув қарорининг ижросини таъминлаш.
122. Ҳал қилув қарорининг дарҳол ижро этилиш тартиби.
123. Ҳал қилув қарорини камчиликларини тузатиш.
124. Қўшимча ҳал қилув қарори чиқариш учун асослар.
125. Суднинг ҳал қилув қарорини қонуний кучи.
126. Биринчи инстанция судининг ажримлари.
127. Ажримнинг турлари (мазмуни, шакли, чиқариш тартиби).
128. Суд ажримларининг қонуний кучи.
129. Хусусий ажримлар, уларнинг мазмуни ва аҳамияти.

130. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида оила масалалари.
131. Ўзбекистон Республикасининг Оила Кодекси ва унинг ижобий жиҳатлари.
132. Мусулмон ҳуқуқида никоҳ ва оила.
133. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Судлар томонидан никоҳдан ажратиш ҳақидаги ишларни кўришда қонунларни қўллаш амалиёти тўғрисида»ги 22-сонли қарори ва унинг аҳамияти.
134. Никоҳдан ажралиш тўғрисидаги ишларни тааллуқлиги ва судловлиги.
135. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишларни судда кўриб ҳал қилишнинг процессуал хусусиятлари.
136. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишларни қўзғатишнинг ўзига хос хусусиятлари.
137. Никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишлар бўйича эр-хотинни яраштириш ҳақидаги ажрим ва унинг келишув битимидан фарқи.
138. Судда никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш учун асослар.
139. Сохта никоҳ.
140. Болаларнинг ҳуқуқи ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда Ўзбекистон Конституциясининг аҳамияти.
141. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Болалар тарбияси билан боғлиқ бўлган низоларни ҳал қилишда судлар томонидан қонунларни қўллаш амалиёти тўғрисида»ги 23-сонли қарорининг аҳамияти.
142. Алимент тўлашнинг ихтиёрий тартиби, келишув тушунчаси.
143. Алимент ундириш тўғрисидаги ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги.
144. Алимент ундириш тўғрисидаги ишлар бўйича жавобгарнинг суд мажлисига келмаслик оқибатлари.
145. Ишни мазмунан кўргунга қадар вақтинчалик алимент ундириш тартиби.
146. Жавобгарни қидириш учун асослар.
147. Алимент миқдорини купайтириш, камайитириш ёки уни тўлашдан озод қилиш учун асослар.
148. Амалдаги оила қонунчилиги бўйича оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни юритиш ва унинг турлари.
149. Оталикни белгилашда алоҳида тартибда, даъво қўзғатиш асосида иш юритиш учун асослар.
150. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Оталикни белгилаш ҳақидаги ишларни кўришда судлар томонидан қонунларнинг татбиқ этилиши тўғрисида»ги 2001 йил 1 июн қарорининг аҳамияти.

151. Алоҳида ва даъво тартибида юритиладиган ишлар бўйича исботлаш ва далиллар.
152. Меҳнат кодексида фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқини ҳимоя қилиш, меҳнат қилишга бўлган конституцион ҳуқуқини амалга оширишдаги янги қоидалар.
153. Меҳнатга оид ишларнинг тааллуқлиги ва судловлиги.
154. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Судлар томонидан меҳнат шартномаси (контракт)ни бекор қилишни тартибга солувчи қонунларнинг қўлланилиши ҳақида»ги 12-сонли қарорининг аҳамияти.
155. Меҳнатга оид ишларда иштирок этувчи шахслар, уларнинг процессуал ҳуқуқий ҳолати.
156. Меҳнатга оид ишларда судга мурожаат қилувчи шахслар.
157. Меҳнат низоларини судда кўришга тайёрлашнинг процессуал хусусиятлари.
158. Меҳнат ишлари бўйича суд ҳал қилув қарорларини ижро этиш хусусиятлари.
159. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси бўйича мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари юзасидан судга фуқароларнинг шикоят қилиш ҳуқуқи ва шу ҳақидаги қонуннинг аҳамияти.
160. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан келтирилган шикоятларни судларда кўриш амалиёти тўғрисида»ги 18-сонли қарорининг аҳамияти.
161. Фуқароларнинг суд идораларига шикоят қилиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлар (қарорлар).
162. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Фуқаролик ҳолати далолатномалари ёзувларидаги хатоликларни белгилашни тартибга солувчи қонунчиликни судлар томонидан қўлланилиши ҳақидаги» 92-сонли қарорининг аҳамияти.
163. Суднинг фуқаролик ишларини кўриш билан инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган процессуал ҳаракатлари.
164. Судга шикоят билан мурожаат этиш учун асослар ва муддатлар.
165. Сайлов комиссиясининг хатти-ҳаракат (қарор)лари устидан берилган шикоятларни судда кўриш тартиби.
166. Нотариал ҳаракатлар ёки бундай ҳаракатларни бажаришни рад этганлик устидан шикоят бериш тартиби.
167. Фуқаролик ҳолати актларини қайд этишдаги нотўғрилиқлар устидан шикоят бериш тартиби.
168. Прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш ҳақида судга ариза бериш учун асослар.
169. Алоҳида тартибда иш юритиш тушунчаси ва моҳияти.

170. Алоҳида тартибда юритиладиган ишлар ва уларни кўриш тартиби.
171. Юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш тўғрисидаги ишлар.
172. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш ҳақидаги ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 91-сонли қарорининг аҳамияти.
173. Фуқароларни қонунда белгилаб қуйилган тартибда бедарак йўқолган деб топиш ва ўлган деб эълон қилиш (ариза бериш, аризани кўриб чиқиш тартиби ва суд ҳал қилув қарорлари)..
174. Фуқаронинг муомала лаёқати чекланган ёки муомалага лаёқатсиз деб топилиши (ариза бериш, аризани кўриб чиқиш тартиби ва суд ҳал қилув қарорлари).
175. Ғайриихтиёрий тартибда психиатрия стационарларига ётқизиш тўғрисидаги ишлар (ариза бериш, аризани кўриб чиқиш тартиби ва суд ҳал қилув қарорлари).
176. Такдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқотилган тақдирда уларга бўлган ҳуқуқларни тиклаш (чақириб иш юритиш), аризани бериш тартиби.
177. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Такдим этувчига деб берилган ҳужжатлар йўқолган тақдирда уларга бўлган ҳуқуқларни тиклаш (чақириб иш юргизиш) ҳақидаги аризаларнинг судлар томонидан кўрилиши тўғрисида»ги қарорининг аҳамияти.
178. Мол-мулкни (ашёни) эгасиз деб топиш тўғрисидаги ишлар (ариза бериш, аризани кўриб чиқиш тартиби ва суд ҳал қилув қарорлари).
179. Қонуний кучга кирмаган суднинг ҳал қилув қарорлари устидан шикоят ва протест келтириш ва уларни текшириш институтининг моҳияти ва аҳамияти.
180. Апелляция тартибида шикоят ва протест келтириш ҳуқуқи.
181. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Фуқаролик ишларини апелляция, кассация ва назорат тартибида кўриш амалиёти ҳақида»ги 2001 йил 1 июн қарорининг аҳамияти.
182. Иккинчи инстанция судига апелляция тартибида келтирилган шикоят ва протестларни кўрилиши ва унинг процессуал тартиби.
183. Шикоят, протест юзасидан иккинчи инстанция судининг ваколатлари.
184. Иккинчи инстанция суди ажримининг мазмуни ва унинг таркибий қисмлари.
185. Биринчи инстанция судининг ажримлари устидан шикоят бериш ва протест келтириш.
186. Фуқаролик ишларини суд назорати тартибида ҳал қилув қарор, ажрим ва қарорларини қайта кўришнинг моҳияти ва аҳамияти.

187. Назорат тартибида суднинг ҳал қилув қарор, ажрим ва қарорлари устидан протест келтириш ва уни қайта кўриш учун асослар.
188. Ишни талаб қилиб олиш, ҳал қилув қарорининг ижросини тўхтатиш.
189. Протест келтиришга ваколатли бўлган мансабдор шахсларнинг доираси.
190. Назорат тартибида келтирилган протестларни кўриб ҳал қилишнинг процессуал тартиби.
191. Назорат тартибида суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайта кўришни кассациядан фарқи (объекти, субъекти, процессуал тартиби ва ваколатлари бўйича).
192. Янгидан очилган ҳолатлар бўйича суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларни қайта кўриш учун асослар.
193. Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа орган ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида” ги қонунининг аҳамияти ва уни инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилиши.
194. Ижро ишларини юритишда ундирувчи, қарздор ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган ижрочининг ҳаракатлари.
195. Мажбурий ижро қилишга тегишли ҳужжат (акт)лар.
196. Ижро варағи ва уни бериш тартиби.
197. Суд қарорлари ва бошқа актларни ижро қилиш бўйича ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тартиби.
198. Ижрони ихтиёрий бажариш учун белгиланган муддатлар.
199. Ижро ишларини юритишни тўхтатиш ва тугатиш.
200. Ундиришнинг қарздорнинг мулкига қаратиш.
201. Ундиришни учинчи шахслардаги қарздорнинг мулкига қаратиш.
202. Ундиришни иморатга қаратиш.
203. Ундиришни иш ҳақиға, пенсия ва стипендияга қаратиш.
204. Ундиришни фуқароларнинг жамғарма банкларидаги маблағларига қаратиш.
205. Алимент ундириш тўғрисидаги қарорларни ижро қилиш хусусиятлари.
206. Уй-жойдан кўчириш тўғрисидаги ишлар бўйича суд чиқарган ҳал қилув қарорини ижро қилиш хусусиятлари.
207. Меҳнатга оид ишлар бўйича ҳал қилув қарорини ижро қилиш хусусияти.
208. Ижро қилинган суд ҳал қилув қарорлари, ажрим ва қарорларини қайтарма ижроси.
209. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида ва бошқа қонунларида чет эл фуқароларининг ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг судга мурожаат қилиш ҳуқуқи.

210. Чет эл давлатларининг суд топшириқларини ижро қилиш учун асослар.
211. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси ва унинг ўзига хос хусусиятлари.
212. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси хўжалик судларининг одил судловни амалга оширувчи суд ҳокимияти ҳақида.
213. Хўжалик судининг суд идоралари тизимида тутган ўрни.
214. Хўжалик судларининг тизими.
215. Хўжалик судларига тааллуқли низолар.
216. Хўжалик ишларини кўзғатиш тартиби.
217. Биринчи инстанция судларида иш кўриш тартиби.
218. Хўжалик судларининг ҳал қилув қарори ва ажрими.
219. Хўжалик судларида апелляция, кассация ва назорат тартибида кўришнинг хусусиятлари.
220. Хўжалик судида кассация ва назорат тартибида иш кўриш учун асослар.
221. Хўжалик судларининг ҳал қилув қарорини ижроси.
222. Холислар судининг фуқаролик ҳуқуқий низоларини ҳал қилишдаги аҳамияти.
223. Нотариат тушунчаси ва унинг вазифалари.
224. Ўзбекистон Республикасининг Нотариат тўғрисидаги қонуни ва унинг моҳияти.
225. Нотариусларнинг ваколатлари.
226. Нотариал ҳаракатларни бажариш бўйича туман, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар фуқаролар йиғинларининг раис (оқсоқол)лари томонидан амалга ошириладиган нотариал ҳаракатлар.
227. Нотариал ҳаракатлар юзасидан низолашиш.